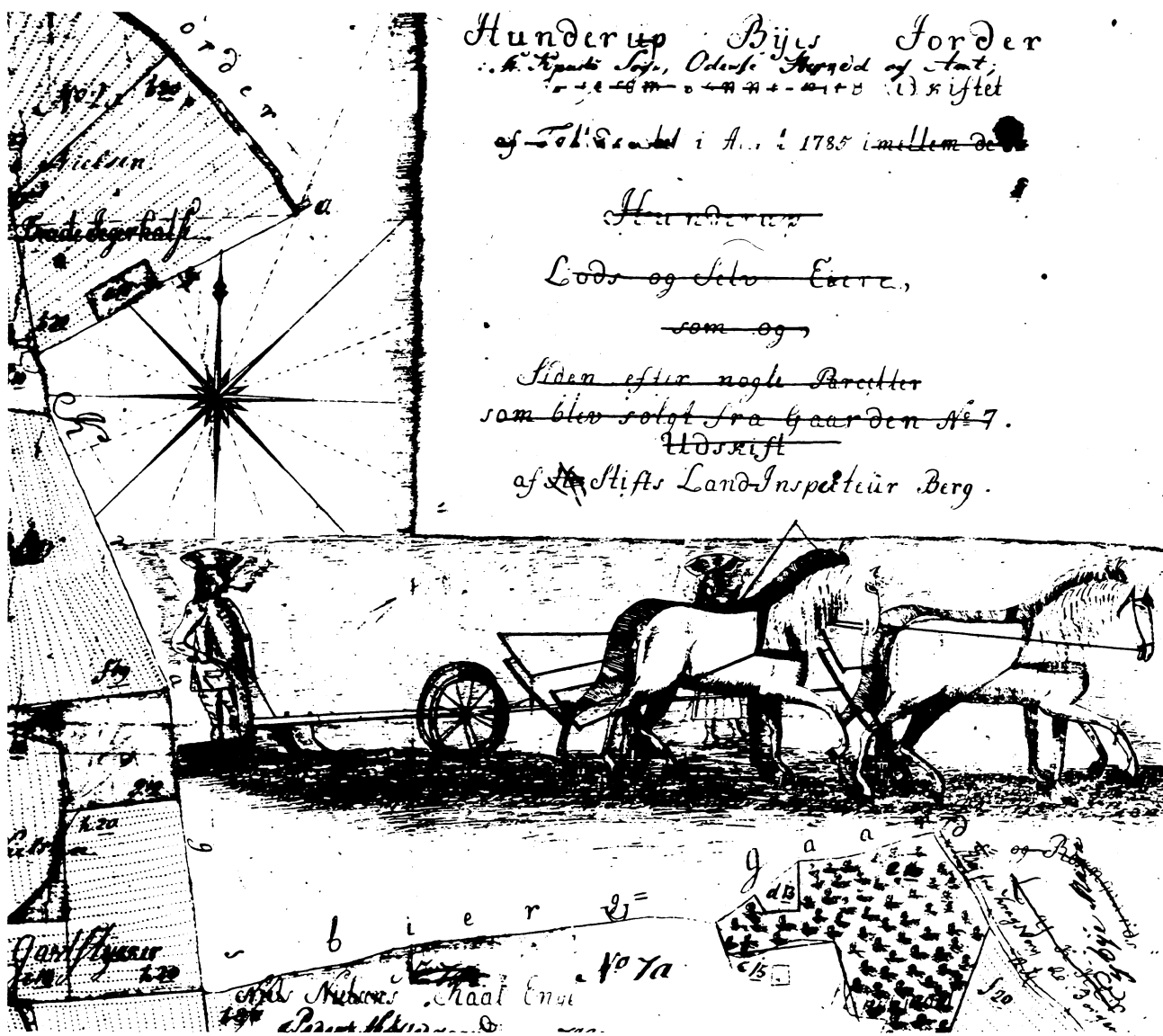

LANDSBYREGISTRERING I FYNS AMT

Historiske forhold ÅRUP KOMMUNE

FYNS AMTSKOMMUNE
 Udvalget for teknik og miljø
 1983

Indhold

	Side.
Indledning	2
Herredsbeskrivelse	3
<u>Kerte sogn</u>	
Favrskov	11
Hjærup	23
Kerte	35
Ørsbjerg	47
<u>Orte sogn</u>	
Frøbjerg	61
Ladegård	75
Orte	87
<u>Rørup sogn</u>	
Etterup	99
Hækkebølle	111
Alsbo	123
<u>Skydebjerg sogn</u>	
Skydebjerg	135
Årup	147

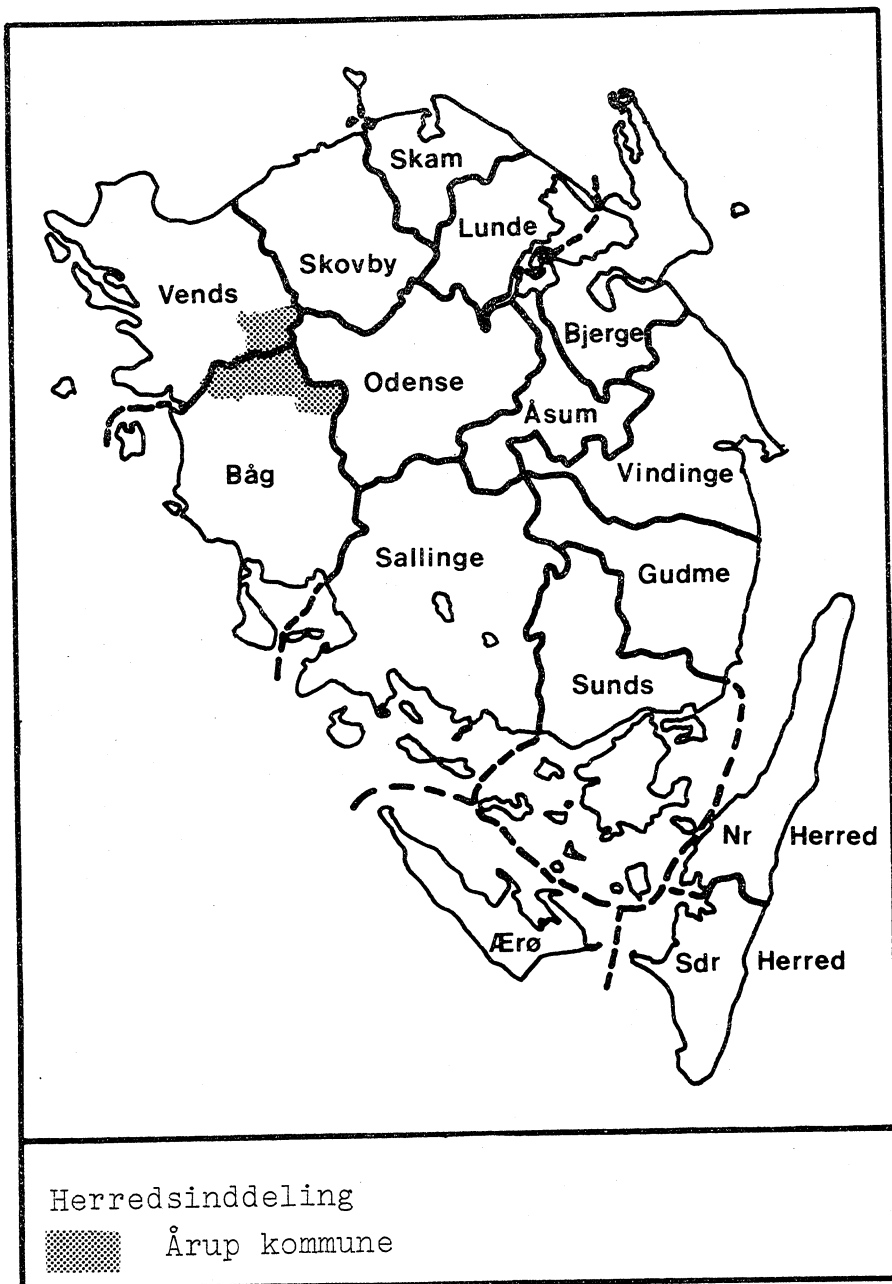

INDLEDNING

Denne rapport indeholder en undersøgelse og vurdering af de kulturhistoriske interesser i landsbyerne i Arup kommune.

For så vidt angår en nærmere beskrivelse af undersøgelsens baggrund og tilrettelæggelse samt forklaringer til de anvendte skemaer og kort, henvises til rapporten LANDSBYREGISTRERING I FYNS AMT - FORELØBIG ORIENTERING, 1983.

VENDS OG BÅG HERREDER - bebyggelsesudvikling 1500-1900.

Arup kommune omfatter dele af Vends og Båg herreder. For at kunne sammenligne de enkelte landsbyers ressourcemæssige og udviklingsmæssige forhold bringes i det følgende en beskrivelse af bebyggelsesudviklingen i de to herreder fra år 1500 til år 1900.

Med sine 34.800 ha er Båg herred det næststørste herred på Fyn. Herredets afgrænsning er forholdsvis stabil, idet dog Tanderup og Hårby sogne tidligere var delt mellem Båg herred og naboherrederne Vends og Sallinge. Begge sogne er i deres helhed indregnet i ovenstående tal. I gejstlig henseende hørte Vissenbjerg sogn under Båg herred, men sognet er i øvrigt behandlet under Odense herred.

Båg herred udviser stærke kulturgeografiske variationer og strækker sig fra den centrale vestfynske skovbygd (Skydebjerg, Orte, Ørsted og Kerte sogne samt delvis Tanderup, Barløse, Vedtofte, Søllested og Køng) over slettesogne og mere kuperet morænelandskab ud til kystzonen. Opdykningsprocenten, der var 50% for herredet som helhed i 1682, udviser som følge heraf stor variationer. I skovbygden har Orte, Ørsted, Søllested og Skydebjerg opdykningsprocenter fra 30-42, medens en række kyst- og slettesogne når opdykningsprocenter fra 56-65 (Kirke Søby, Turup, Barløse, Holevad, Sønderby, Gamtofte, Flemløse og Kærum). Boniteterne udviser en lignende spredning med en klar sammenhæng mellem jordens godhed og opdykningsgraden.

Bortset fra Hårby og Sønderby sogne prægedes hele herredet af tovangsbrug i forskellige varianter. Denne ret ekstensive driftsform, hvor i princippet halvdelen af jorden ligger brak hvert år bevirkede en forholdsvis lav landgilde og hartkornsansættelse i herredet, ligesom det gav bedre muligheder for husdyrbruget. I 1806 beskrives egnens kvægbesætning som fortrinlig god og herredet som den måske mest velhavende egn i Fyn, hvad også de usædvanligt store og gode bønderbygninger pegede på. Det lave afgifts- og skattetryk og heraf følgende få restancer kan spores helt tilbage i 1500-1600-tallet, og det er karakteristisk at adskillige kronfæstere i Båg herred køber deres gårde til selveje i årtierne o. 1500. (Jfr. E. Porsmose: Bønder, Bryder og Tjenere. 1983).

For kystsognenes vedkommende synes fiskeriet især af have spillet en rolle i Hårby, Dreslette, Helnæs, Sønderby og Kærum sogne. En talrig fiskerbefolkning omtales allerede i 1500-tallet, og der opstår efterhånden tre deciderede fiskerlejer: Brunshuse, Ahuse og Thorøhuse.

Udskiftningen i herredet forløb ret tidligt, men med et forholdsvis dårligt resultat. I flere sogne blev ikke en eneste gård flyttet ud, og i 1806 noterede Begtrup, at hver bonde i almindelighed har fået jord på 2-3 steder.

Som nævnt erhvervede en række kronfæstere deres gårde til selveje o. 1500 og o. 1536 var hver 6. bonde selvejer under Hagenskov len, der dækkede herredet. Kronfæsterne under lenet udgjorde et tilsvarende tal og med inddragelsen af det gejstlige gods ved reformationen besad kronen omtrent halvdelen af herredets gårde. I sognene Helnæs, Sønderby, Søllested, Gamtofte og Sandager ejede kronen 3/4 eller mere, i sognene Flemløse, Kærum, Turup, Vedtofte og Tanderup over halvdelen. Omvendt stod adelen stærkt (3/4 eller mere af godset) i Orte, Kerte og Hårby sogne. Endnu i 1664 ejede kronen 44% af herredets gårde, men 3 år efter bortskænkede Frederik d. III Hagenskov gods med tilhørende bøndergods. Der var endnu på dette tidspunkt knap 100 selvejergårde tilbage, under lenet, og mange af disse gårde synes faktisk fortsat at have opretholdt deres særlige, nærmest arvefæste, lignende status frem til landboreformernes tid. I 1764 afhændede kronen de resterende gårde, nemlig ryttergodset i Køng, Skydebjerg og Orte sogne.

Herregårdene i herredet er for det meste ret små og unge. Af de 11 hovedgårde i 1700-tallet (foruden Hagenskov/Frederiksgave) har kun 4 middelalderlig oprindelse (Barløsegård, Vedtoftegård/Brahesholm, Skovgårde og Løgismose), 6 er anlagt i 1500-tallet (Flenstoft, Orelund, Skærbæk, Minendal, Billeskov, Krengerup, Søholm), medens Brahesborg byggedes op til storgods i første halvdel af 1600-tallet af "den lille konge på Fyn" Jørgen Brahe. I 1664 var Brahesborg (herunder Billeskov og Barløsegård) så langt det største gods, der i omfang tålte sammenligning med kronlenet Hagenskov. Ud over disse to godser rækker kun Løgismose og Brahesholm op med over 500 tdr. htk. Intet an-

det adelgods nåede over 200 tdr. htk. Hundrede år efter var hovedgårdene stadig forholdsvis små, ikke mindst hvad selve hovedgårdsmarken angik. Ikke færre end 7 af hovedgårdene (Minendal, Barløse, Flenstofte, Krengerup, Orelund, Skovgårde og Søholm) havde marker på 15-22 tdr. htk. Billeskov og Brahesholm nåede de 30 tdr. medens Løgismose, Frederiksgave/Hagenskov og Brahesborg ragede langt op med henholdsvis 70, 81 og 118 tdr. htk. hovedgårdsmark. Formentlig har de små hovedgårdsmarker lettet bøndernes hoveribyrd i herredet.

Overgangen til selveje startede tidligt, især fordi Løgismose gods udparcelleredes i slutningen af 1700-tallet. Omkring 1800 talte især Hårby, Køng, Skydebjerg, Orte, Kerte, Flemløse, Turup og Dreslette sogne mange selvejere, og disse sogne var som følge heraf præget af stærk bebyggelses ekspansion. I 1824 overtog kronen atter Hagenskov og bøndergodset frasolgtes i midten af århundredet. Endnu i 1850 var halvdelen af bøndergodset dog i fæste, og udviklingen mod selveje synes herefter at have stagneret. Endnu i 1895 var hver 3. gård i herredet i fæste, omend flertallet da var arvefæstegårde. Overgangen til selveje er således sket etapevis og er som helhed forløbet trægt.

Antallet af gårde er omtrent stabilt, dog med vigende tendens, fra 1572 til 1774. Frem til 1850 øges gårdtallet med 22%, hvorefter ekspansion stagnerer. Fra 1850 til 1895 er stigningen kun 9%. Antallet af huse er i forhold til gårdtallet ret højt allerede i 1600-tallet. Husekspansionen i det 19. årh. har normalt omfang, ligesom det er tilfældet for befolkningsvæksten fra 1787 til 1901.

Gårdene var i 1684 forholdsvis store 6,7 tdr. htk. mod 6,3 for Fyn som helhed. Forskellen er endnu større målt i dyrket areal. Bøndergårdene i Båg herred havde i 1684 i gennemsnit et dyrket areal på 38 tdr. land mod 32 tdr. land på Fyn som helhed.

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			Incl. 355 selve.	155	186	92	251	78
~~1840~~ 1850	422	833			505 fæstegårde		817 fæstehuse	
~~1840~~ 1895	650	2285			357 fæstegårde		331 fæstehuse	

STATISTIK

Areal: o. 1800 34.800 ha (excl. Assens købstad. Heraf opdyrket 1688: 50%							
Tønder hartkorn	1664	1688 ¹	1850	1903			
	6500	5480	5770				
Bebyggelsesenheder:							
		1572	1664	1688 ¹	1774	1850	1895
Gårde:		o. 805	804	784	o. 770	939	1019
Huse:			325		o. 650		
Huse m/ jord:				272		1054	1402
Huse u/ jord:				237		596	1214
I alt:		805	1129	1293	1420	2589	3635
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
1664	179	318	295	7,5			
1684	202	385	189	6,7			
1850	302	515	110	5,2			
1895	444	459	104	4,7			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:							
Børn:							
I alt:	10.278	16.013	19.456				

1) Tallet hertil fra De Danske Landbrug (1928).

VENDS HERRED.

Vends herred udgjorde i 1951 30.464 ha. Herredets areal har kun undergået beskedne ændringer som følge af mindre inddæmninger ved Udby. Tanderup sogn regnes i historiens løb skiftevis til Båg og Vends herred, eftersom herredsgrensen fulgte Brænde Å, der løber tværs igennem sognet. I dag regnes Tanderup sogn med til Båg herred.

I 1682 var 52% af Vends herred opdyrket, hvilket er noget mere end det fynske gennemsnit (47%). Den høje opdyrkningsprocent hænger sammen med, at herredet dyrkedes ret ekstensivt i et tovangssystem. Da den årlige hvilende jord fradrog ved landgildetakseringen såvel som i hartkornstakseringen 1682-88 betød det, at herredet fik en relativ lav skattebyrde. Fra 1684-vurderingen til 1844-vurderingen steg taksationen da også fra 4650 til 5700 tdr.htk. eller med knap 1/4. Som helhed var herredet således gunstig stillet: rigelig og god agerjord samt lave landgilde- og skatteafgifter. I 1600-tallet udmærker herredet sig da også ved meget lave skatterestancer, og i 1806 erklæres "Vends herred er ustridig det bedste herred i hele Fyn. En ypperlig jordbund og megen velstand".

Imidlertid er der store forskelle i bonitet og opdyrkningsgrad fra de relativt magre skovsogne Rørup og Fjeldsted (samt delvis Harndrup og Brænderup) over de varierende jordbundstyper i kystsognene Ørslev og Føns til den egentlige halvøes frugtbare kerne, hvor især Gamborg sogns jorder går for at være de bedste på Fyn. I og omkring Brænderup sogn kommer humleavlens i 1700-tallet til at spille en meget væsentlig rolle, hvilket især sætter sig spor i et meget stort antal husmænd med humlehaver. Fiskeriet i Lillebælt har spillet en stor rolle, især omkring Føns, Gamborg og Strib. Marsvinefangsten i Gamborg-fjorden er omtalt allerede i senmiddelalder, ligesom ålegårde spillede en væsentlig rolle.

Herredet udskiftedes ret tidligt, men dårligt. I 1805 var der ikke udflyttet mere end 36 bøndergårde i hele herredet.

Kronens gårde var i senmiddelalderen samlet under Lenshovedgården Hindsgavl, hvis område netop var Vends herred. Under lenet hørte omkring 1530 ca. 120 selvejergårde og 60 fæstegårde, ialt omtrent 1/4 af herredets gårde. Gejstligheden var i besiddelse af forholdsvis få og spredte gårde, men det kan dog nævnes, at Odense-bispen ejede hele Ørslev by, medens Odense Provsti ejede hele Gamborg og Kærbyholm, og Skt. Knuds Kloster havde store besiddelser i Rørup sogn. Med reformationen kom kronen i besiddelse af mindst 3/4 af gårdene i sognene Gamborg, Ørslev, Rørup og Middelfart landsogn og havde mindst halvdelen i Vejlbj, Asperup, Nr. Åby, Gelsted og Fjeldsted sogne, medens adelen totalt dominerede Husby, Føns, Ejby og Rorslev sogne. Endnu omkring 1660 ejede kronen omtrent 2/5 af lenets gårde (heriblandt fandtes ca. 80 selvejergårde), men i 1664 afstod kronen Hindsgavl gods for dog atter at generhverve godset i 1681, og gårdene udlagdes herefter til ryttergods. I 1695 blev selve hovedgården igen afhændet. Ryttergodset solgtes i året 1764, hvilket ledsagedes af en hurtig overgang til selveje i sognene Nr. Åby, Indslev, Fjeldsted, Harnstrup, Asperup, Rorslev og Vejlbj.

Af herredets 10 hovedgårde omkring 1800 har kun 4 rødder tilbage i 1400-tallet (Hindsgavl, Wedellsborg, Erholm, Søndergårde), medens 2 anlagdes i 1500-tallet (Tybrind, Kærsgård) og 4 i 1600-tallet (Holsegård, Billeshave, Billesbølle, Sparretorn). Af disse har især Wedellsborg (Iversnæs) betydning. Omkring 1500 besad godset 250 vestfynske gårde, heraf omkring 150 i Vends herred. Ved et skifte i 1520 deltes godset i 3 dele, og af den ene lod opstod Kærsgård hovedgård. Omkring 1600 var der endnu ingen af hovedgårdene i herredet, der ejede blot halvdelen af sognets gårde, men herefter sætter gods-samlingen for alvor ind. I 1672 opstår grevskabet Wedellsborg ved en sammenlægning af hovedgårdene Tybrind og Iversnæs, hvortil senere lagdes hovedgårdene Sparretorn, Billeskov og Minedal. Omkring 1800 var grevskabet næsten eneste lodsejer i Gamborg, Udby, Føns, Balslev, Ørslev, Husby, Tanderup, Sandager og Kerte sogne, og grevskabet blev anset for det største og bedste grevskab på Fyn. Først i 1916 begyndtes frasalget af bøndergodset. Ved siden af Wedellsborg har især Kærsgård (Bille-slægten) haft betydning i herredet.

Billesbølle, Billeshave og Billeskov er opstået som "aflæggerhovedgårde" af Kærsgård, der omkring 1800 havde fælles ejer med Holsegård i samme sogn. Kærsgårds og Holsegårds bønder regnedes da for de mest formuende fæstebønder på Fyn.

Antallet af gårde synes jævnt faldende fra 1624 til 1774 (med ialt 6%, i 1664 er et antal bolshuse regnet for gårde), hvilket dels skyldes en forholdsvis sen hovedgårds ekspansion, dels gårdsammenlægninger på Wedellsborg gods. Gårdtallet i 1805 kan næppe tages for pålydende. Formentlig er en lang række af de nye selvejersmåbrug omkring 1 tdr.htk. regnet for huse (Billesbølles hovedgårdstakst blev således udparcelleret til 36 små selvejerbrug fra 1 1/2 skp. til 5 tdr.htk.) Inden 1850 steg gårdtallet med 2/5, hvorefter stigningen stort set gik i stå. Gårdtallets stigning er dobbelt så stor som naboherredet Skovbys, men ekspansionen var dog langt voldsommere for hustallets vedkommende. I forhold til gårdtallet er hustallet allerede usædvanligt højt omkring 1800, hvilket givetvis står i forbindelse med bl.a. humleavlens (i Brenderup sogn var der således i 1805 54 gårde men 103 huse). Til gengæld blev husekspansionen i det 19. årh. af mere beskedent omfang, således at gård- og husforholdet var normalt i 1895.

Befolkningsstigningen fra 1787 til 1901 (99%) er ligeledes i overensstemmelse med naboherredernes (Skovby: 70%, Odense: 122%).

Gårdene var i 1684 af normal hartkornsstørrelse, men det dyrkede areal pr. gård (36 tdr. l) lå markant over den fynske norm (32 tdr. l), ligesom boniteten er bedre end gennemsnittet. Når hartkornet alligevel ligger lidt under gennemsnittet, skyldes det den før omtalte, ret ekstensive driftsform.

Besiddelsesforhold:		Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
		gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664				(incl. selvejere) 267	132	159	80	322	84
~~1805~~	1850	601	683		fæstere	337	765		
~~1805~~	1895	736	1766		fæstere	218	555		

STATISTIK

Areal: 30.464 ha. (i 1951). I 1682 var opdyrkningsprocenten: 52%. ¹							
Tønder hørkorn	1684	1688	1844	1903			
	5650 ²	4650 ²	5700				
Bebyggelsesenheder:							
	1624 ²⁾	1664 ²⁾	1688 ²⁾	1774 ³⁾	~~1850~~ XXXX	~~1895~~ XXXX	
Gårde:	o 725	748	718	o 680	938	954	
Huse:		296					
Huse m/ jord:			79		996	1470	
Huse u/ jord:			285		452	851	
I alt:		1044	1082		2386	3275	
Størrelsesfordeling i tønder hørkorn: (bøndergårde)							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
1664 ²⁾	160	355	217	7,0			
1688 ²⁾	245	344	119	6,0			
~~1850~~ XXXX	383	427	114	5,0			
~~1895~~ XXXX	439	395	109	4,7			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:							
Børn:							
I alt:	9.006	14.615	17.893				

1) Tønderup sogn incl.

2) Excl. Fæne og Brandsøe (og Tønderup sogn)

3) 1805. 623 gårde og 1041 huse.

FAVRSKOV

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Arup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Navn: Favrskov	Navnetype: -skov.
-------------------	----------------------

Bemærkninger:

Favrskov er nævnt første gang 1572 i formen Faursche marck, Faursche mølle. Forleddet er tillægsordet, gl'da. Fager, som betyder smuk. Efterleddet er skov.

Anlægstype: Rydningsby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
---------------------------	--------------------------------------

Bemærkninger:

En rydningsby er en landsby, som er anlagt efter forudgående skovrydning på stedet i middelalderen.

Historiske tildragelser:

Et par dage efter, at Joh. Rantzau var landet ved Helnæs, angreb han grev Christoffers tropper i Favrskov Bjerge 1535 og sejrede over dem, hvorefter kan belejrede Assens. 1934 rejstes i bankerne en mindesten for kampen.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

<p>a. By-tomten</p> <p>☐ velbevaret   ☒ opløst</p> <p>☐ delvis bevaret   ☐ opløst og nybebygget</p> <p>50% af gårdene udflyttet.</p>
<p>b. Skelsystem</p> <p>☐ vangesystemets hegn   ☒ udskiftningshegnene   ☐ intet af betydning</p> <p>En del bevaret.</p>
<p>c. Ressourceområde</p> <p>☐ større engareal   ☒ større skovareal   ☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald</p> <p>☐ større overdrevsareal   ☒ størsteparten opdyrket</p> <p>Størsteparten af den tidligere agerjord er i dag skovdækket.</p>

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Arup	Sogn: Kerte
-----------------	----------------	------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 335 ha, heraf opdyrket 1688: 42%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	31	32	30				
Bebyggelsesenheder:							
		1610	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		4	5 *	4	5	6	6
Huse:		1 *	1		3		
Huse m/ jord:				1 *		7	17
Huse u/ jord:							8
I alt:		5	6	5	8	13	31
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
75	1664		3	1	7,8		
100	1688		4		8,0		
67	1844	2	4		4,8		
67	1903	3	2	1	4,5		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	33	74	"111"			
	Børn:	24	45	"72"			
	I alt:	57	119	"183"			

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune:	Sogn:
----------	----------------	----------	-------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1 +				4	1
1844	6	7						
1903	6	25						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 335 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 42%. Omkring 1800 synes opdyrkningen i det urolige terræn til med endnu videre fremskredet. I dag er Favrskov Bjerge skovdækkede. I 1684 havde byen 2-vangsbrug og takseredes til 32 tdr.htk. og tilsvarende til 30 tdr.htk. i 1844. Byen har tydelig karakter af at være en sen forholdsvis løst opbygget rydningsby. Ved jordopmålingen i 1682 omtales da også en del nyopbrudt jord i sten og grus bjergene. Favrskov stjerneudskiftedes i 1793 og siden er 2 gårde udflyttet. Favrskov (mølle) omtales første gang i 1500-tallet. I 1664 tilhørte møllen Odense Hospital, medens de 4 gårde lå til diverse besiddere. I 1773 ejede Erholm i naboherredet en enkelt gård i byen. Overgangen til selveje var afsluttet i 1844. Antallet af gårde (incl. møllen) var i 1600-1700-tallet 4-5 og steg kun svagt i forbindelse med overgangen til selveje. Hus- og befolkningstallets ekspansion i det 19. årh. havde betydeligt omfang. Gårdene havde i 1600-tallet et egaliseret præg, men der er måske næppe tale om en egentlig regulering. De 4 gårde var i 1684 overraskende store med et gennemsnitlig areal på 64 tdr. land (mager jord).

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Sammenfattende vurdering: Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

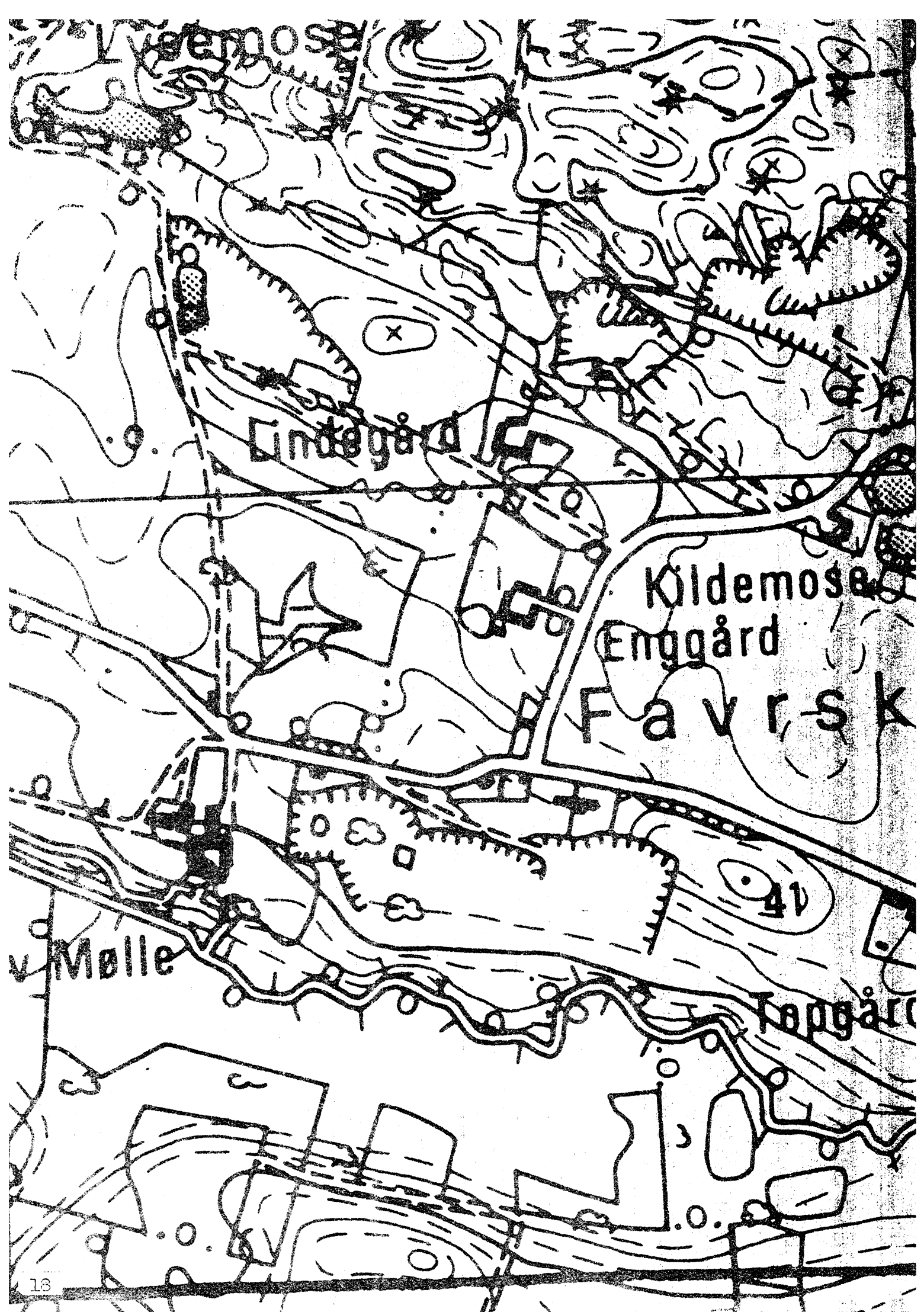
1. Anlægstype. Den senmiddelalderlige rydningsby af navnetypen -skov er randplaceret i sit ejerlav ned til Brændeå. Bytomten er som typisk for skovegne meget løst opbygget.
2. Udviklingstype. Opdyrkningsprocenten steg i løbet af 1600-1700-tallet til et overraskende højt niveau, terrænet taget i betragtning. I dag er størsteparten af ejerlavet atter dækket med skov. En tidlig overgang til selveje fulgtes af ekspansion i betydeligt omfang.
3. Historisk begivenheder. I Favrskov Bjerge stod i 1535 et berømt slag under Grevefejden.

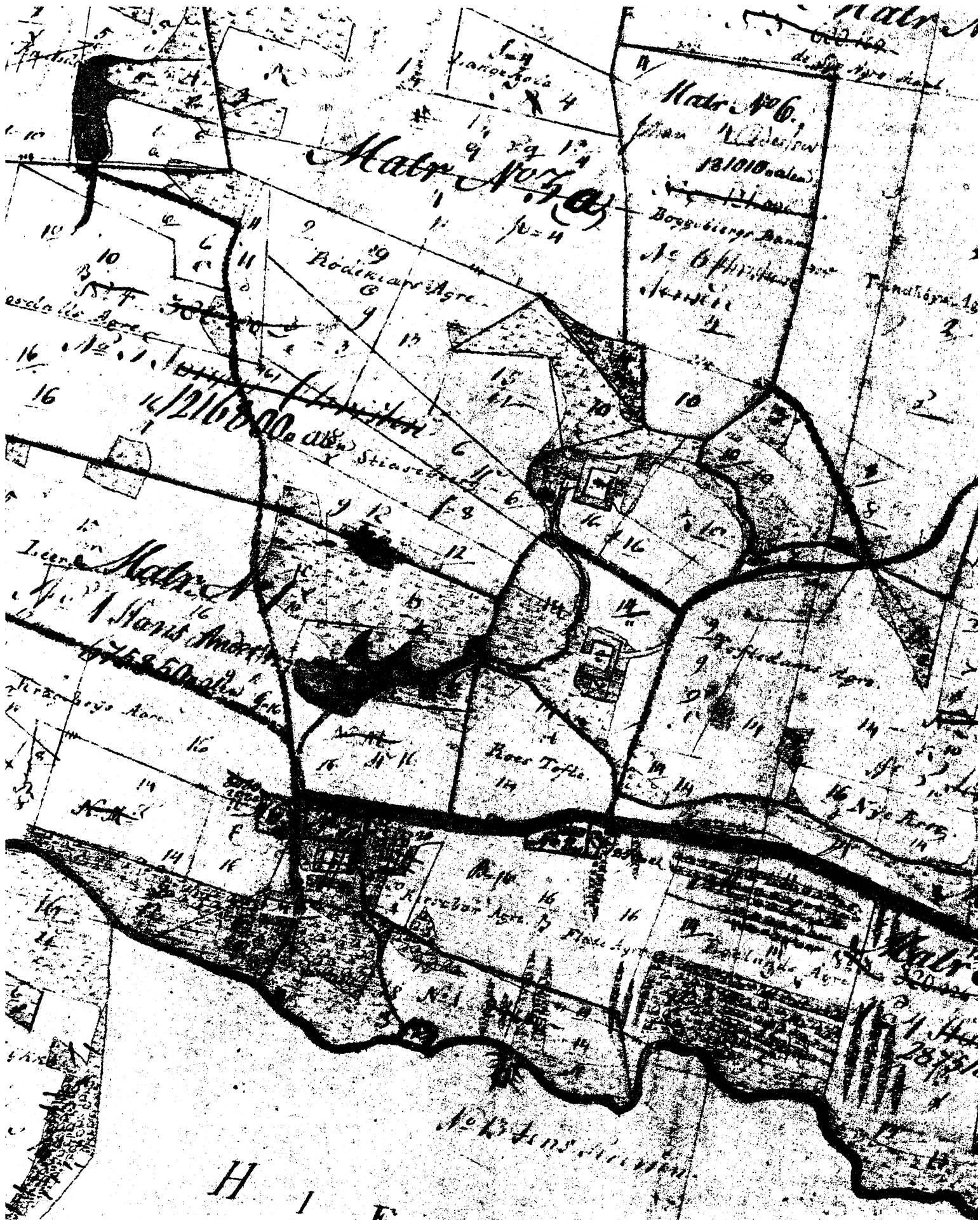
Sammenfattende drejer det sig om en almindelig forholdsvis typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst.
2. Kulturlandskabet er i dag for størsteparten atter dækket med skov og overdrev.
3. Særlige relikter: højryggede agre i skovene Favrskov Mølle.
4. Arkæologiske interesser: 2 frilagte gårdtomter.

Matr. No. 70

Matr. No. 6

Rodamientos Agre.

Bosque de Agre.

Matr. No. 16

Bosque Tople

H I E R R O

Maletok

Nyræste gård

Ørøkke gård

Kerte

Favrskov

Hjærrup

Tøllerup

Minedal

Håre

Emfeker

100

HJÆRUP

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Navn: Hjørup	Navnetype: -torp.
-----------------	----------------------

Bemærkninger:

Hjørup er nævnt første gang 1362 i formen Hiærtorp. Forleddet er rimeligvis en form af mandsnavnet, gl. Hior identisk med navneordet Hjorr, som betyder sværd. Efterleddet er torp, gl. thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
-----------------------	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

I Hjørup blev 1686-1798 herredstinget for Båg og Vends herreder holdt.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPER

a. By-tomten Slyngget vejby.

Gårdene ligger spredt ved små forgreninger til bygaden. Husene ligger hovedsageligt langs den vest-sydvest gående vej. Et hus kaldet "Tinghus" vest i byen.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby   agerorientering   skovoriering   åorientering
 randby   engorientering   kystorientering

c. Udskiftning

år: 1786   figur: Stjerneudskiftning.

d. Udflytning

- ved udskiftningen
 efter udskiftningen 1 gård.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 2-vangsbrug

rotation: 4/4

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vestfyn, domineres af israndsbakker, en ås mod ø og ekstra marg. afvandingsløb mod N.

jordbund: Smeltevandssand og -grus med moræneler samt ferskvands-sand, -dynd og -tørv.

naturlig afgrænsning: Kun naturligt afgrænset mod nord.

- overvejende
 overvejende ager med større indhold af skov.
 blandingsøkonomi med

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

10% af gårdene udflyttet. Toftesystemet forsvundet eller reguleret. Enkelte nye huse, mens "Husgaden" har mistet en del af sine huse. Nye re vejanlæg lige vest for den gamle "husgade".

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del bevaret.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Større skovareal bevaret i ejerlavets vestlige del. Hussamling "Hjørupgyde" opstået i ejerlavets østlige hjørne (udflyttede huse fra "husgaden").

FYNs AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 532 ha, heraf opdyrket 1688: 74%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	99	81	80				
Bebyggelsesenheder:							
		1600	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		10	10	9	12	10	12
Huse:		12	10		7		
Huse m/ jord:						18	17
Huse u/ jord:				8		1	1
I alt:		22	20	17	19	29	30
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
40	1664	1	2	7	9,9		
44	1688		4	5	9,0		
80	1844		8	2	7,2		
67	1903	1	9	2	6,5		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	103	121	"127"			
	Børn:	61	59	"63"			
	I alt:	164	180	"190"			

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	1		8	2		5	1	3
1844		1			10	18		
1903		1					12	17

Udviklingsbeskrivelse:

Af det o. 1800 532 ha store ejerlav var i 1688 tilsyneladende opdyrket 74%. Det er dog muligt, at ejerlavets areal er mindsket i mellemtiden som følge af hovedgården Billeskovs fortsatte ekspansion. Ejerlavet takseredes i 1684 til 81 tdr.htk. og i 1844 tilsvarende til 80 tdr. Dyrkningssystemet var i 1688 tovangsbrug. I 1664 takseredes byen kun for skov til 2 svins olden. En Gammeltofte (1682) øst for byen vidner om forgængerer for den nuværende by. Mod vest har Favrskov mølle gjort et mindre indhug i ejerlavet. Mod syd opbyggedes hovedgården Billeskov i 1580'erne af bl.a. gårde i Gunderskov. Inden 1667 lagdes endvidere de 2 gårde. Torpeskov under hovedgården og inden 1690 yderligere en gård fra Hjærup. Navnet Torpeskov synes yderligere at vidne om en nedlagt bebyggelse "Torp" vel i Hjærups ejerlav. Hjærup stjerneudskiftedes i 1786 og siden er 1 gård flyttet ud. Under Hagenskov len hørte i 1583 de 2 gårde i Torpeskov samt 3 gårde i Hjærup, hvoraf den ene var en selvejergård, hvis selvejerrettigheder var erhvervet fra kronen i 1491. Kronen havde i øvrigt så tidligt som i 1362 erhvervet gods i Hjærup fra Lydeke Skinkel. I 1572 klagede Kerte kirke over, at Østergård i Hjærup var kommet fra kirken. Inden 1664 synes kronens andel i byen endda øget til noget nær total dominans. I senmiddelalderen havde Ivernæs (Wedellsborg) ellers gjort sig stærkt gældende. På skiftet i 1520 fordeltes 6 gårde i byen. Billeskov hovedgård tegnede sig i 1664 kun for 5 huse, men i forbindelse med krongodsets salg og efter indlemmelsen i grevskabet Wedellsborg ejede Billeskov i 1778 6 gårde (foruden huse) i Hjærup. Erholm besad i 1773 5 gårde. Snart efter samledes hele byen under grevskabet og landsbyen synes egaliseret i forbindelse med udskiftningen. Endnu i 1903 var byen samlet under grevskabet. Antallet af gårde i byen er næsten uændret fra 1600 til 1903. Hustallet var allerede højt i 1600-tallet først og fremmest som følge af naboskabet til Billeskov hovedgård (jfr. "Husgaden" ned mod Billeskov). I det 19. årh. skete kun en begrænset ekspansion i hus- og befolkningstal. Fra 1686 til 1798 holdtes herredstinget for Båg og Vends herred i Hjærup.

FYNS AMT	Hæred: Båge	Kommune: Arup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Sammenfattende vurdering: Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore adelby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er en løst opbygget slynget vejby. Af ejerlavet er senere udskilt de små skovbebyggelser Lunderskov og Torpeskov som nedlagdes i forbindelse med hovedgården Billeskovs ekspansion. Formentlig har der i ejerlavet yderligere ligget en bebyggelse "Torp". En Gammeltofte vidner om Hjørups tidligere placering.

2. Udviklingstype. Endnu i 1664 var kronen dominerende godsbesidder i byen, men efterhånden samledes byen under Billeskov (grevskabet Wedellsborg) og egaliseredes i forbindelse med udskiftningen. Endnu i 1903 lå landsbyen under grevskabet og oplevede som følge heraf kun en begrænset ekspansion i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren anlægstype med adskillige udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

1. Bytomten er delvis bevaret.
2. Kulturlandskabet har bevaret en del udskiftningshegn samt et større skovareal.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: en Gammeltofte, tomten af Torp, en enkelt frilagt gårdtomt.

Tingsted Høj

46

35

Fællesøje

Trst

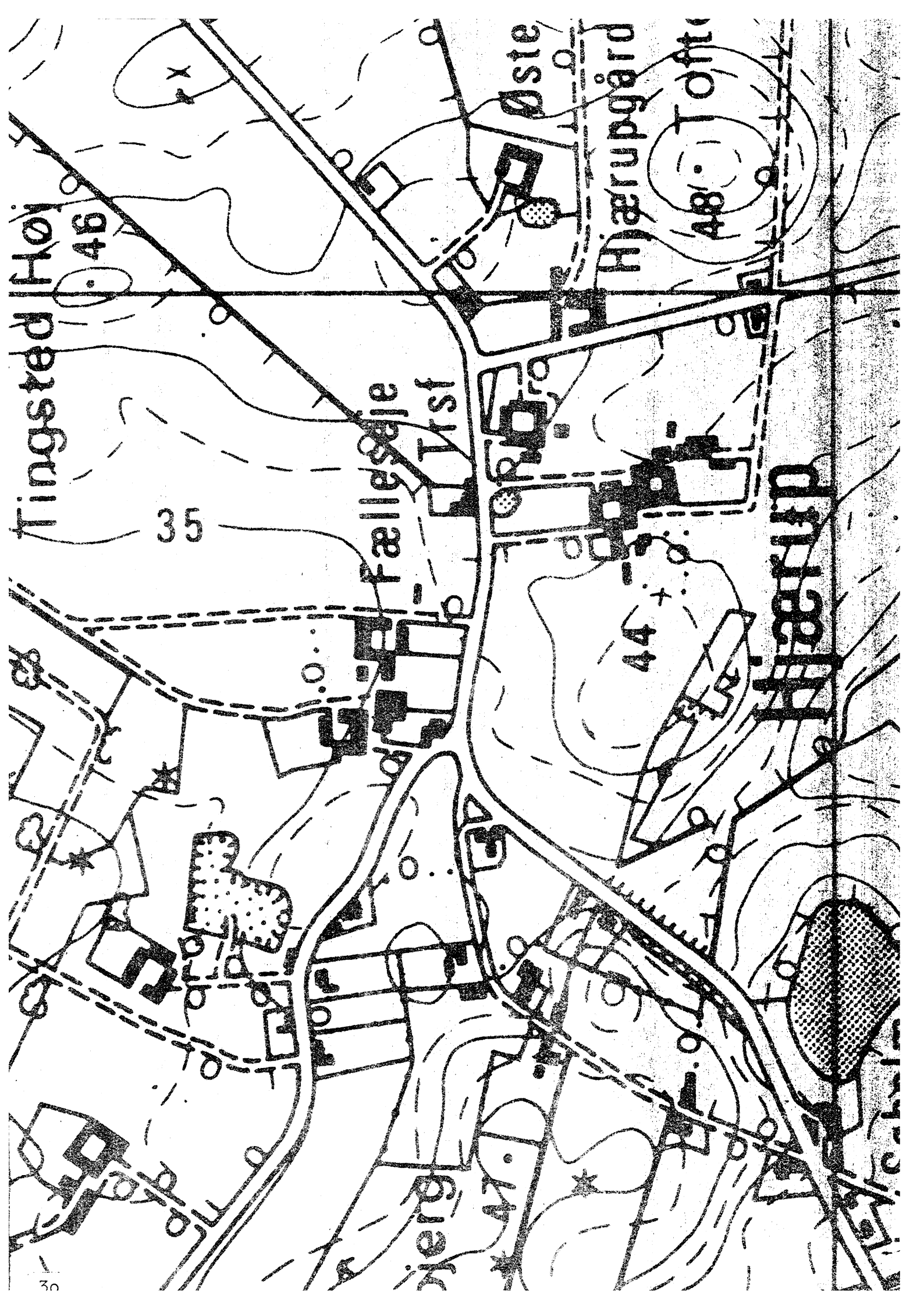
Øste

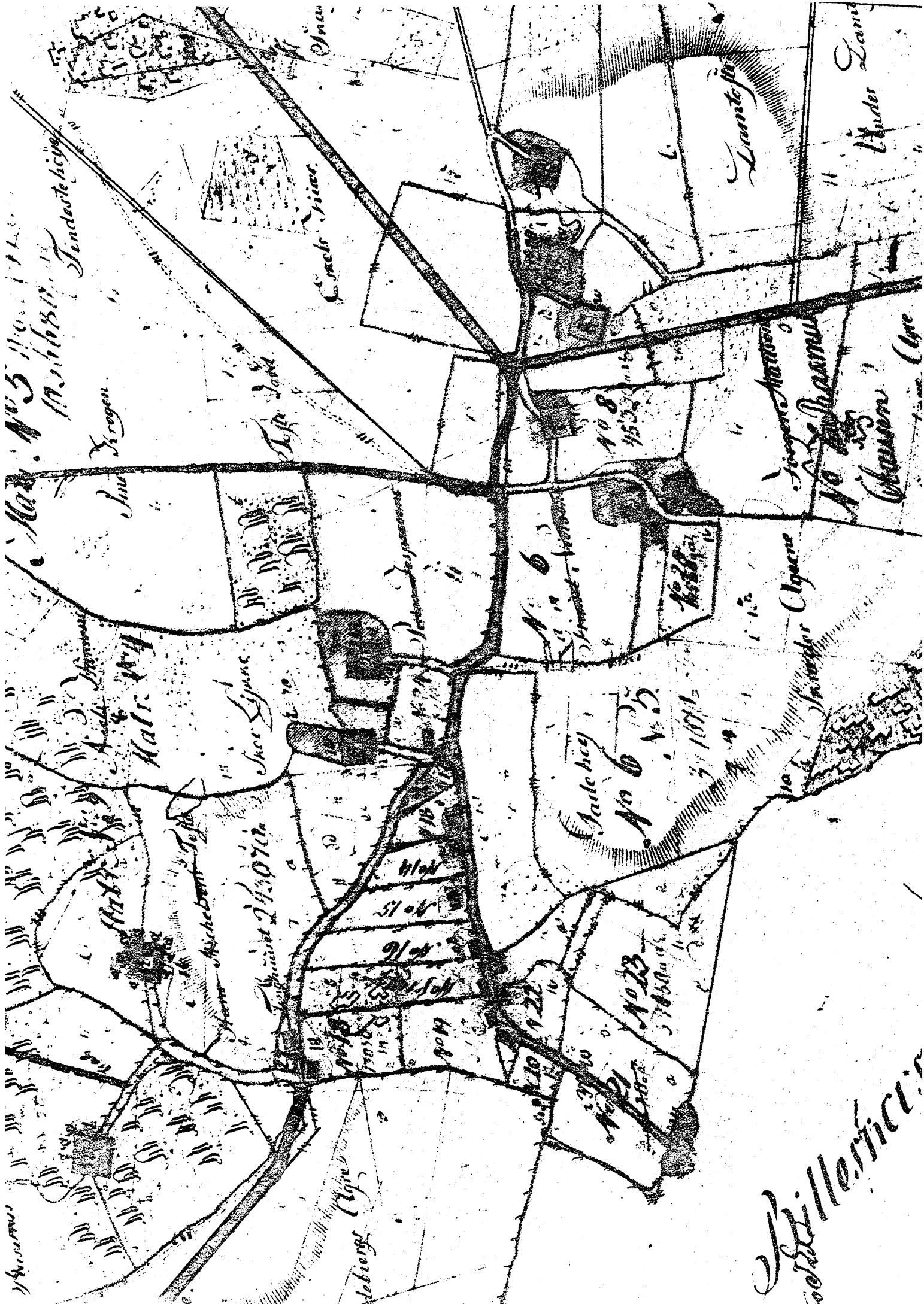
Hjærupgård

48

44

Hjærup

Mar. 1851
Kath. Pfarr
Kath. Schule
Kath. Kirche

St. Margarethen
St. Anna
St. Michael

St. Peter
St. Paul
St. Martin

St. Barbara
St. Elisabeth
St. Katharina

St. Agathe
St. Ursula
St. Verena

St. Apollonia
St. Genoveva
St. Margaretha

St. Lucia
St. Theresia
St. Josefine

St. Anton
St. Leopold
St. Adolph

St. Maximilian
St. Ignaz
St. Franziskus

St. Hieronymus
St. Basilius
St. Vitus

St. Wendelin
St. Gallus
St. Ulrich

St. Nikolaus
St. Kaspar
St. Epiphanius

St. Cyrillus
St. Methodius
St. Ignaz

St. Felix
St. Adalbert
St. Ulrich

St. Verena
St. Margaretha
St. Katharina

St. Agathe
St. Ursula
St. Verena

St. Apollonia
St. Genoveva
St. Margaretha

St. Lucia
St. Theresia
St. Josefine

St. Anton
St. Leopold
St. Adolph

St. Maximilian
St. Ignaz
St. Franziskus

St. Hieronymus
St. Basilius
St. Vitus

St. Wendelin
St. Gallus
St. Ulrich

St. Nikolaus
St. Kaspar
St. Epiphanius

St. Cyrillus
St. Methodius
St. Ignaz

St. Felix
St. Adalbert
St. Ulrich

St. Verena
St. Margaretha
St. Katharina

St. Agathe
St. Ursula
St. Verena

St. Apollonia
St. Genoveva
St. Margaretha

St. Lucia
St. Theresia
St. Josefine

St. Anton
St. Leopold
St. Adolph

St. Maximilian
St. Ignaz
St. Franziskus

St. Hieronymus
St. Basilius
St. Vitus

St. Wendelin
St. Gallus
St. Ulrich

St. Nikolaus
St. Kaspar
St. Epiphanius

St. Cyrillus
St. Methodius
St. Ignaz

St. Felix
St. Adalbert
St. Ulrich

St. Verena
St. Margaretha
St. Katharina

St. Agathe
St. Ursula
St. Verena

St. Apollonia
St. Genoveva
St. Margaretha

St. Lucia
St. Theresia
St. Josefine

St. Anton
St. Leopold
St. Adolph

St. Maximilian
St. Ignaz
St. Franziskus

St. Hieronymus
St. Basilius
St. Vitus

St. Wendelin
St. Gallus
St. Ulrich

St. Michael
St. Anna
St. Margaretha
St. Katharina
St. Agathe
St. Ursula
St. Verena
St. Apollonia
St. Genoveva
St. Margaretha
St. Lucia
St. Theresia
St. Josefine
St. Anton
St. Leopold
St. Adolph
St. Maximilian
St. Ignaz
St. Franziskus
St. Hieronymus
St. Basilius
St. Vitus
St. Wendelin
St. Gallus
St. Ulrich

Nyfæste gård

Øreflokke gård

Favrskov

Kerte

Hjørup

Billesskov

Stubherup

Ørsbjerg

Kaslunde

linedal

35

KERTE

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Arup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Navn: Kerte	Navnetype: Kerte
----------------	---------------------

Bemærkninger:

Kerte er nævnt første gang 1295 i formen Kerte. Navnet tolkes af D.S. som værende et tidligere navn på Brände å, Karta betyder ujævnhed i terrænet, hvilket skulle hentyde til det ujævne, tuede terræn åen gennemløber.

Anlægstype: Udflytterbebyggelse med kirke	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
--	---------------------------------------

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby.

Historiske tildragelser:

Ved kerte skal der have været to helligkilder. I Brände å ved Kerte ligger den store "klokkersten", som efter sognet skal være kastet af en trolld mod Kerte kirketårn. I Kerte sogn fødtes 1805 maleren F. Storch 1840 Bendt lensgreve Wedell.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPER

a. By-tomten Slynget vejby.

Bebyggelsen er ret spredt opbygget langs den ØV-gående vej. En gårdgruppe i den V del (2 gårde, 2 huse + kirke), en husgruppe i midten (1 gård, 7 huse) og en gårdgruppe mod Ø, der ligger et stykke fra vejen (3 gårde, heraf 1 dobbeltgård).

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby   agerorientering   skovorientering   åorientering
 randby   engorientering   kystorientering

c. Udskiftning

år: 1774   figur: Blokudskiftning, mindre uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

- ved udskiftningen 1 gård N for byen.
 efter udskiftningen 1 gård S for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 2-vangsbrug

rotation: 4/4

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vestfyn, med israndsbakker og ekstra marg. afvandingsløb mod N.

jordbund: Moræneler og smeltevandsgrus.

naturlig afgrænsning: Mod N, men ellers ikke.

- overvejende ager.
 overvejende   med større indhold af
 blandingsøkonomi med
 Spredte engarealer - skov langs N-grænsen.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

3 af de på u-kortet værende 5 gårde stadig bevaret - den ene af udflytterne er flyttet N for vejen (i ø gruppen). Langs bygaden er sket en kraftig nybebyggelse, så byen har mistet sin løse opbygning, men den er stadig en vejby. Vejnettet stort set intakt - toftestrukturen blevet mere udbygget.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Skovareal langs N-grænsen - agerarealer tilplantet med nåleskov i den N halvdel.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 211 ha, heraf opdyrket 1688: 56%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	41	33	33	

Bebyggelsesenheder: 1

		1600	1664	1688	1774 ²	1844	1903
Gårde:		5	5	5	20	7	7
Huse:		1	7		22		
Huse m/ jord:				1		6	8
Huse u/ jord:				6		7	19
I alt:		6	12	12	42	20	34

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
25	1664		2	2	9,0
60	1688	1	3	1	6,6
71	1844	3	4		4,4
71	1903	4	3		4,3

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	73	108	"103"
Børn:	37	77	"55"
I alt:	110	185	"158"

1. Kerte er incl. Mølleknep i alle tallene.
2. incl. Ørsbjerg.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	2		2	7	1			
1844	5	12			2			1
1903	7	27						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 211 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 56%, hvilket er overraskende meget i betragtning af terrænet. Byen havde da tovangsbrug og takseredes i 1684 til 33 tdr.htk., hvilket er i nøje overensstemmelse med 1844 takseringen. Kerte er udflyttet og udparcelleret fra Ørsbjerg. Senere er i den nordlige del af Kertes ejerlav anlagt en enestegård Mølleknep (nævnt fra 1520 brændt og udparcelleret i 1947). Kerte blokudskiftedes allerede i 1774 og siden er 2 gårde udflyttet. I 1664 var selve Kerte by helt på kronens hænder (2 selvejergårde, 1 præstegård og 1 gård under Hagenskov len), medens Mølleknep i 1520 ved et arveskifte kom til Kærsgård og i 1664 tilhørte godskomplekset Billeskov-Brahesborg. I 1778 var Billeskov nået op på 2 gårde a 5 tdr. og disse 2 gårde fastholdtes endnu i 1844. I 1903 var overgangen til selveje afsluttet. Antallet af gårde (incl. Mølleknep) var i 1600-tallet 5, stigende til 7 i forbindelse med overgangen til selveje (jfr. dobbeltgården på udskiftningskortet). Husvæksten er voldsom i det 19. årh. medens befolkningstallet ekspanderer strækt frem til 1845 og herefter synes vigende. Gårdene var i 1684 af normal størrelse. Byen synes aldrig egaliseret.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Arup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse: Interesse: Stor interesse: Særlig interesse:

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

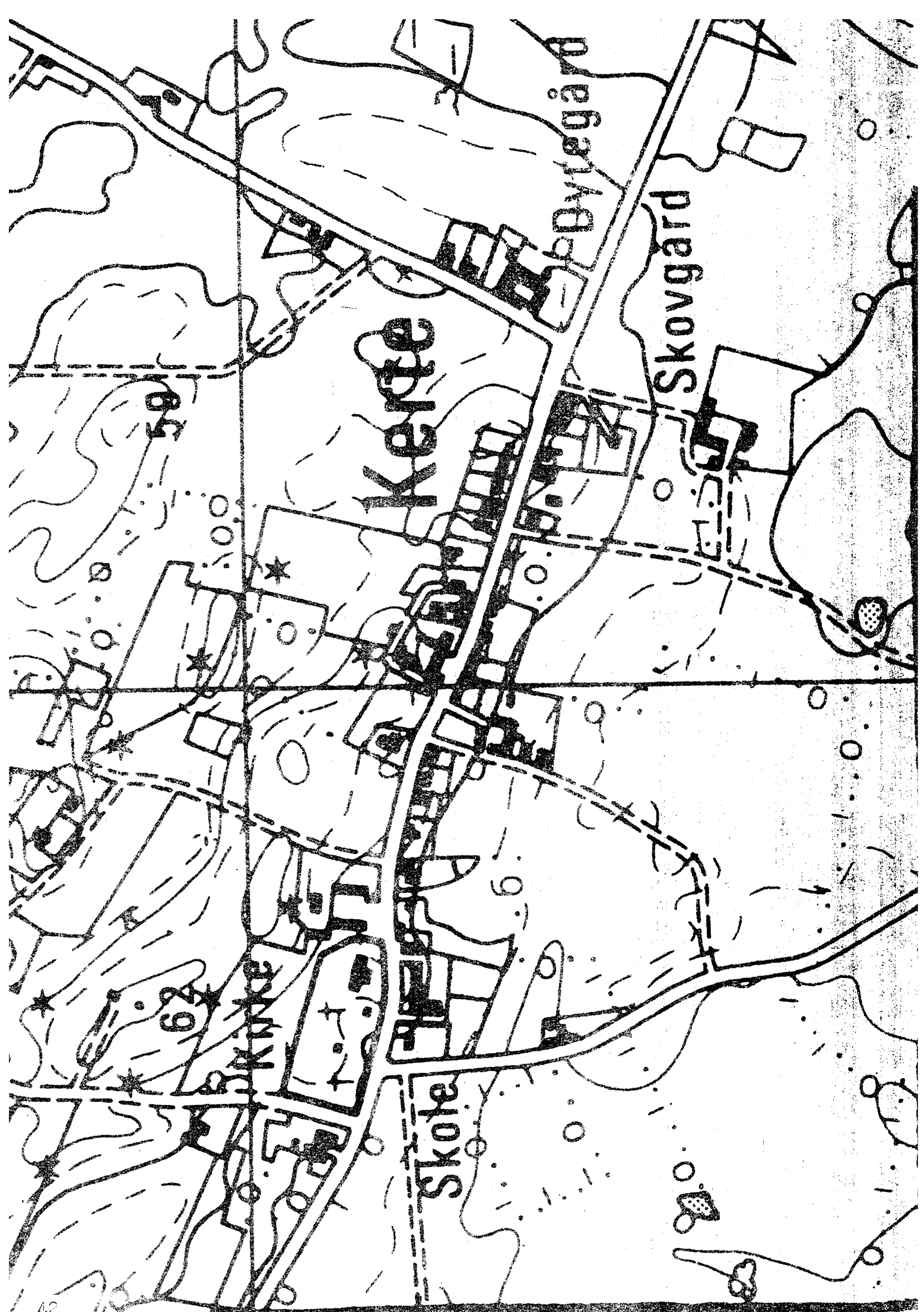
1. Anlægstype. Den lille kirke-udflytterby er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er en løst opbygget slynget vejby. En enestegård Mølleknep fandtes i den nordlige del af ejerlavet, men den nedbrændte i 1947.
2. Udviklingstype. Byen domineredes i 1500-1600-tallet af præstegården og selvejergårde. Den indensogns hovedgård Billeskov kom aldrig til at spille nogen dominerende rolle. Den trinvis overgang til selveje ledsagedes af markant bebyggelsesvækst.

Sammenfattende drejer det sig om en noget atypisk anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er delvis bevaret, men præges af nybebyggelse.
2. Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning. En del agerareal tilplantet med Nåleskov.
3. Særlige relikter: kirke.
4. Arkæologiske interesser: 2 frilagte gårdtomter, tomten af Mølleknep.

Kente

Bytegard

Skovgard

Skole

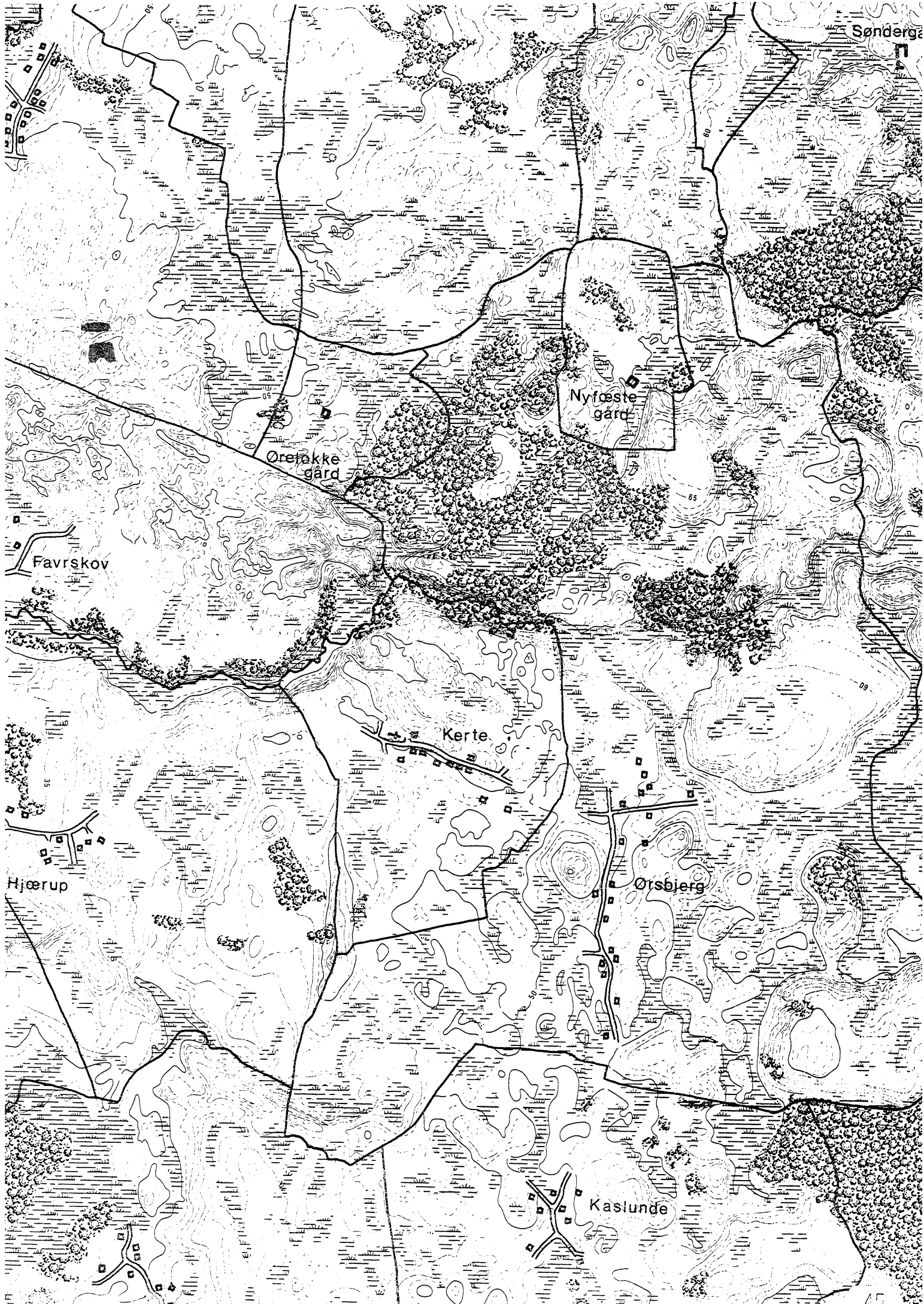
63

6

Søndergaard

Nyrøste gård

Ørefakke gård

Favrskov

Kerte

Hjørup

Ørsbjerg

Kaslunde

ØRSBJERG

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

Navn: Ørsbjerg	Navnetype: -bjerg
-------------------	----------------------

Bemærkninger:

Ørsbjerg er nævnt første gang 1504 i formen Ørsbjære. Forleddet er nok en form af navneordet glða. Ør, som betyder sten, grus. Efterleddet er bjerg, glða. Biargh, som er det almindelig ord i ældre tid for naturlig forhøjning nu afløst af banke.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
-----------------------	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Arup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byen er opbygget i 2 dele, en nordlig del, der tager sig ud som en vej-
klyngeby, hvor gårdene ligger spredt langs et forgrenet vejnet op til
et vandløb mod nordøst, og en sydlig del, der er en slynget vejby med
gårdene spredt uregelmæssigt langs den lange nord-syd gående bygade.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby   agerorientering   skovorientering   åorientering
 randby   engorientering   kystorientering

Den nord-østlige del af byen ligger tæt op til et åløb.

c. Udskiftning

år: 1786   figur: Stjerneudskiftning, lodderne omkring byen har funk-
tion af en stjerneudskiftning - i periferien og især
i skov- og engarealer blokudskiftning.

d. Udflytning

- ved udskiftningen   1 gård SV for byen + 8 huse NØ for byen.
 efter udskiftningen   6 gårde spredt rundt i ejerlavet senere.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 2-vangsbrug

rotation: 4/4

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vissenbjerg, med planteaubakker, israndsbakker og
ekstra marg. afvandingsløb.

jordbund: Moræneler med en del småforekomster af smeltevandssand og
-ler samt ferskvandsdynd og -tørv.

naturlig afgrænsning: Mod SØ, NV, NØ, men ellers ikke.

overvejende

overvejende ager med større indhold af eng og skov.

blandingsøkonomi med

Meget skov i den NV del af ejerlavet - mange mindre engarealer spredt
rundt i den S del af ejerlavet - i den nordlige del især eng langs vand-
løbene, men også spredt rundt i agerne.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

En 1/3 af alle gårde er flyttet ud, heraf størstedelen i den nordlige vejklyngeby, som er gået næsten helt i opløsning. Derimod er den sydlige del intakt. I begrænset omfang er der sket nybyggeri, dels i den nordlige del, dels midt i den sydlige del. Vejnettet er en del forandret i den nordlige del, idet en del er nedlagt, andre nyoprettede. I den sydlige del er vejnettet uforandret. Toftestrukturen bevaret i den sydlige del, ødelagt i den nordlig del.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Enkelte engområder langs vandløbene. Stort skovområde i nordvestlig del af ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 1032 ha, heraf opdyrket 1688: 45%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	191	132	161				
Bebyggelsesenheder: 1							
		1600	1664	1688	1774 ²	1844	1903
Gårde:		15	25	22	20	26	28
Huse:		3	7		22		
Huse m/ jord:				6		42	46
Huse u/ jord:				7		5	34
I alt:		18	32	35	42	73	108
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
32	1664	7	6	12	7,6		
41	1688	8	10	4	6,0		
46	1844	9	13	4	5,2		
43	1903	11	12	5	4,8		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	207	277	"326"			
	Børn:	106	163	"159"			
	I alt:	313	440	"485"			

1. Ørsbjerg er med Ørsbjerg skov og Helleskule.

2. Incl. Kerte.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Årup	Kerte

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	1		5	4	6	1	13	2
1844	11	21			9	16	6	10
1903	23	75					5	5

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 1032 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 45%, hvilket er i overensstemmelse med de betydelige eng- og skovarealer i ejerlavets nordlige del. Byen havde tovangsbrug og takseredes som følge af den ekstensive drift ret lavt til 132 tdr.htk. i 1684 mod 161 tdr. i 1844. Af Ørsbjergs ejerlav er kirkebyen Kerte udparcelleret. Mod nord udskiltes i senmiddelalderen en række skovgårde: Øreløkke, Nyfæste, Ørsbjerg Skov og Hellehule. Den sidste reduceredes til et hus inden 1664, idet jorden øjensynlig lagdes til ejergodset Søndergårde i nabosognet Rørup. I 1664 takseredes Ørsbjerg for 36 svins olden, medens Øreløkke, Nyfæste og Ørsbjerg skov tilsammen takseredes for 62 svins olden, hvilket understreger deres præg af skovgårde. Egentlig er Ørsbjerg by overraskende stor i forhold til terrænet. Byen havde i 1688 hele 8 vange, hvis grænser stort set fulgte de mere markante strukturer i terrænet. Ved gården Nyfæste (jfr. navnet) ligger et stort voldsted. Ørsbjerg stjerneudskiftedes i 1786 og siden er 1/3 af gårdene flyttet ud. Ejerlavet domineredes i senmiddelalderen af Ivernæs (Wedellsborg). Ved arvedelingen i 1520 fordeltes på Ivernæs, Kærsgård og Enggård (Gyldensteen) 10 gårde i selve Ørsbjerg foruden skovgårdene Ørsbjerg skov, Nyfæste, Hellehule og Mølleknep. Kronens andel var ikke stor. Skt. Knuds Kloster ejede 1 gård, hvortil kom 1 selvejer-gård. I 1579 erhvervede kronen endnu en gård ved mageskifte med Findstrup (Holsteenshus). I 1664 var kronens andel ialt 6 gårde og 4 huse. Den i 1580'erne oprettede indensogns hovedgård Billeskov synes omkring 1600 at have ejet en større del af gårdene (at dømme efter de manglende, skattefrie gårde i skattemandtallet), men i 1664 var Billeskovs andel kun 6 gårde (incl. Ørsbjerg Skov) og 1 hus, hvortil dog kom Øreløkke. I 1778 var Billeskov (nu under grevskabet Wedellsborg) nået op på 8 gårde i Ørsbjerg, medens Erholm i nabosognet Rørup i 1773 besad 6 gårde. Disse to godsandele var endnu intakte i 1844, medens Wedellsborg og Erholms samlede fæstegods i 1903 dog var reduceret til 5 gårde og 5 huse. Antallet af gårde i 1600-1700-tallet svinger noget som følge af, at Ørsbjerg i 1664 rummede 4 småbrug, der skiftevis regnes som gårde og huse. Den trinvis overgang til selveje følges kun af en mindre ekspansion i gårdtallet, hvorimod hus- og befolkningstallets ekspansion nærmer sig det normale for det 19. årh. Gårdene var i 1684 gennemsnitlig af normal størrelse, men med en meget ujævn størrelsesfordeling. Byen synes lodsejervis egaliseret i forbindelse med udskiftningen.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Arup	Sogn: Kerte
----------	----------------	------------------	----------------

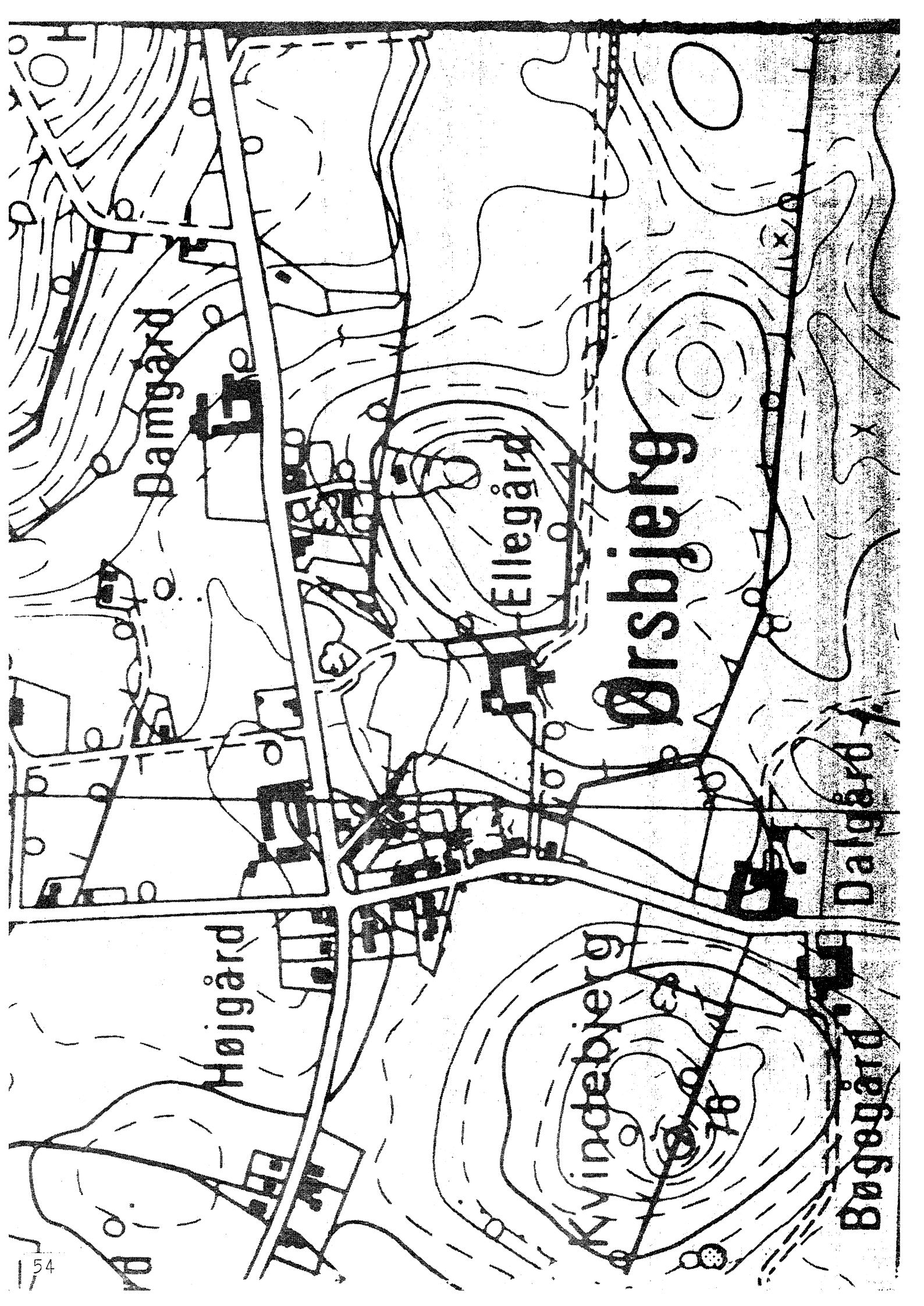
Sammenfattende vurdering: Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den store adelby af vikingetidnavneendelsen -bjerg er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er en løst opbygget slynget vejby/vejklyngeby. Af der i betragtning af det ulolige terræn særdeles store adelby er senere udparcelleret kirkebyen Kerte samt mod nord en række skovgårde: Øreløkke, Nyfæste, Hellehule og Ørsbjerg Skov. Ved Nyfæste findes et markant middelalderligt voldsted, der muligvis står i forbindelse med Wedellsborgs senmiddelalderlige gods-kompleks.
2. Udskiftningstype. Ejerlavet domineredes i senmiddelalderen af Wedellsborg (Ivernæs), hvis omfattende besiddelser imidlertid spredtes ved en arvedeling i 1520. Fra 1600-tallet og endnu 1844 domineredes byen af den i 1580'erne oprettede indensogns hovedgård Billeskov og af hovedgården Erholm i nabosagnet. En trinvis overgang til selveje fulgtes af ekspansion i næsten normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en noget atypisk anlægstype, hvis ejerlav og videre udvikling afspejler en række vigtige bebyggelseshistoriske trin.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er kun delvis bevaret og vejklyngepræget gået tabt.
2. Kulturlandskabet har bevaret en stor del udskiftningshegn samt et større skovareal.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: 7 frilagte gårdtomter.

Bangård

Ellegård

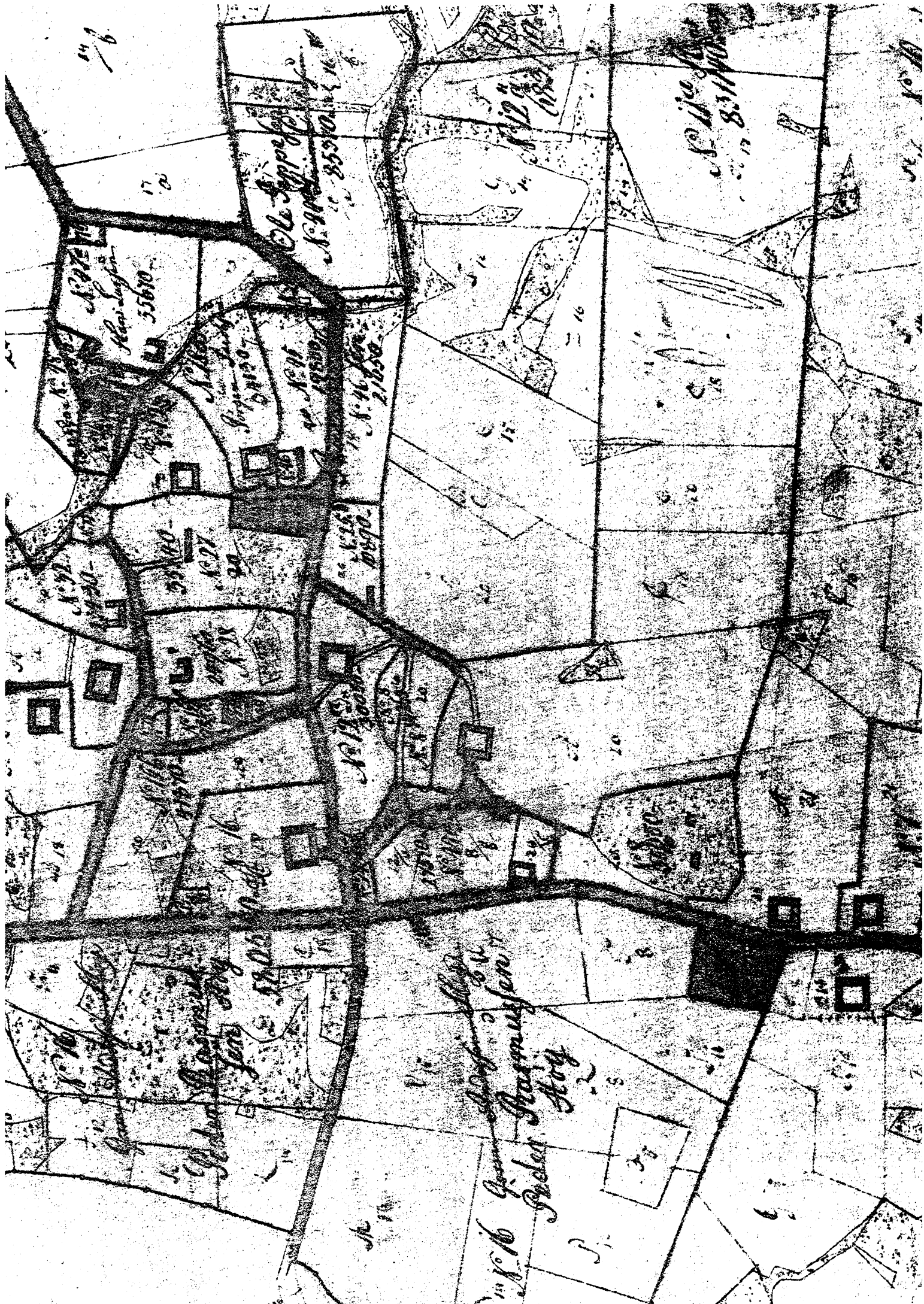
Ørsbjerg

Høigård

Kvindbjerg

Dalgård

Dalgård

Hans Lugin
N. 172
35570

Old Sappel
N. 171
35570

N. 170
35570

N. 173
35570

N. 174
35570

N. 175
35570

N. 176
35570

N. 177
35570

N. 178
35570

N. 179
35570

N. 180
35570

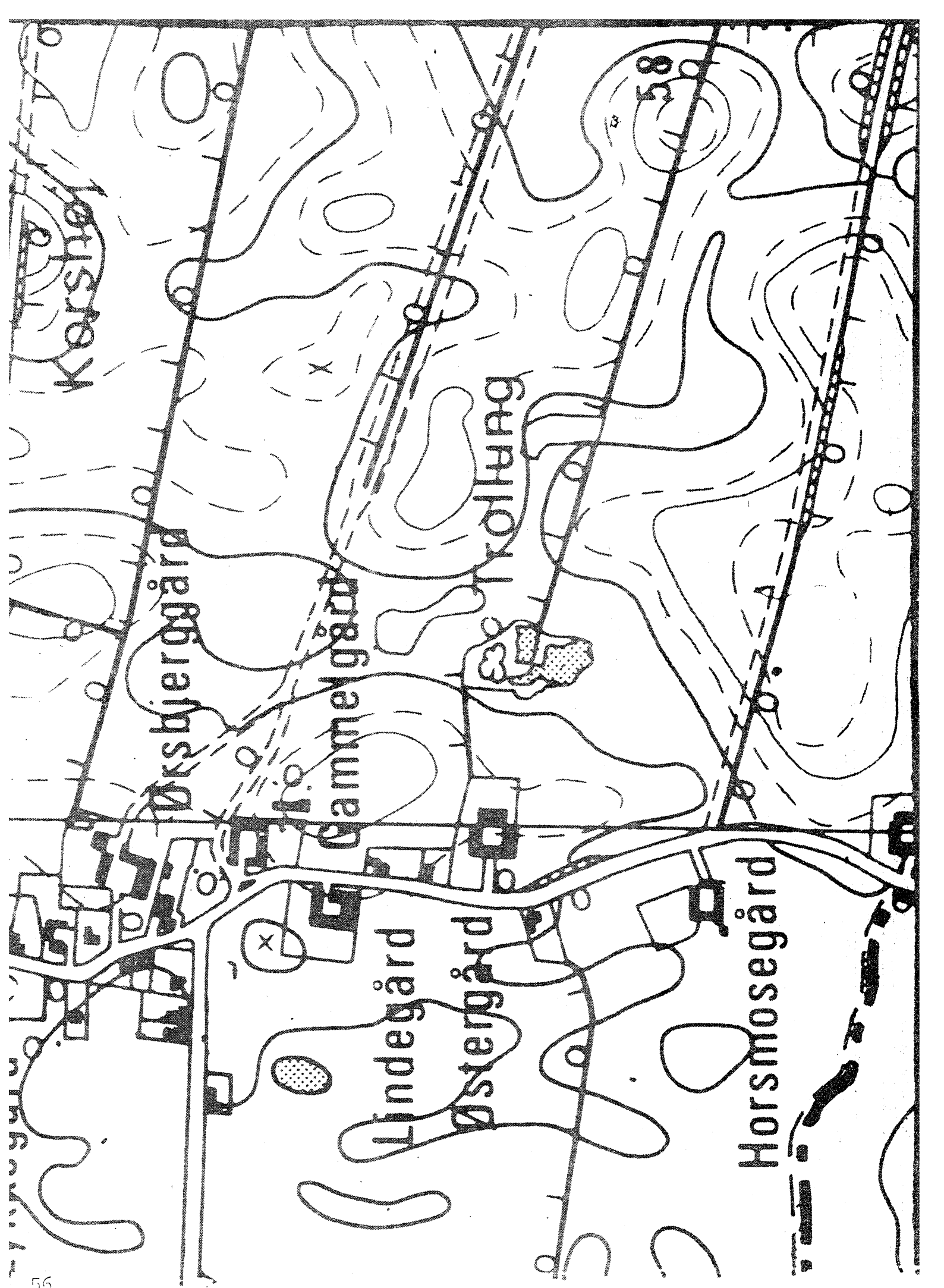
Peter Baumgarten
N. 181
35570

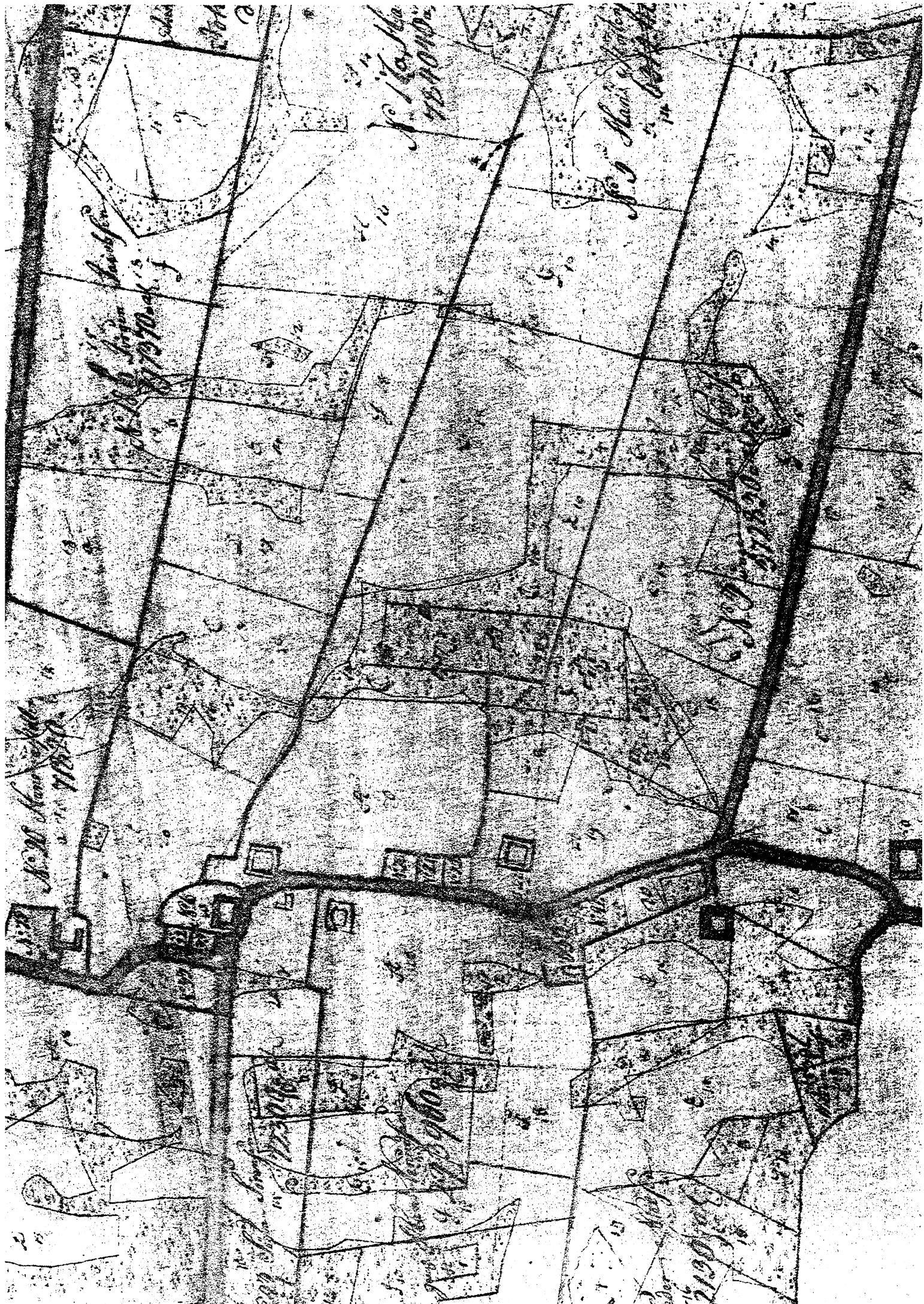
N. 182
35570

N. 183
35570

N. 184
35570

Handwritten notes in the left margin:
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

Handwritten notes in the upper left quadrant:
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

Handwritten notes in the upper middle quadrant:
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

Handwritten notes in the upper right quadrant:
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

Handwritten notes in the lower left quadrant:
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

Handwritten notes in the lower middle quadrant:
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

Handwritten notes in the lower right quadrant:
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

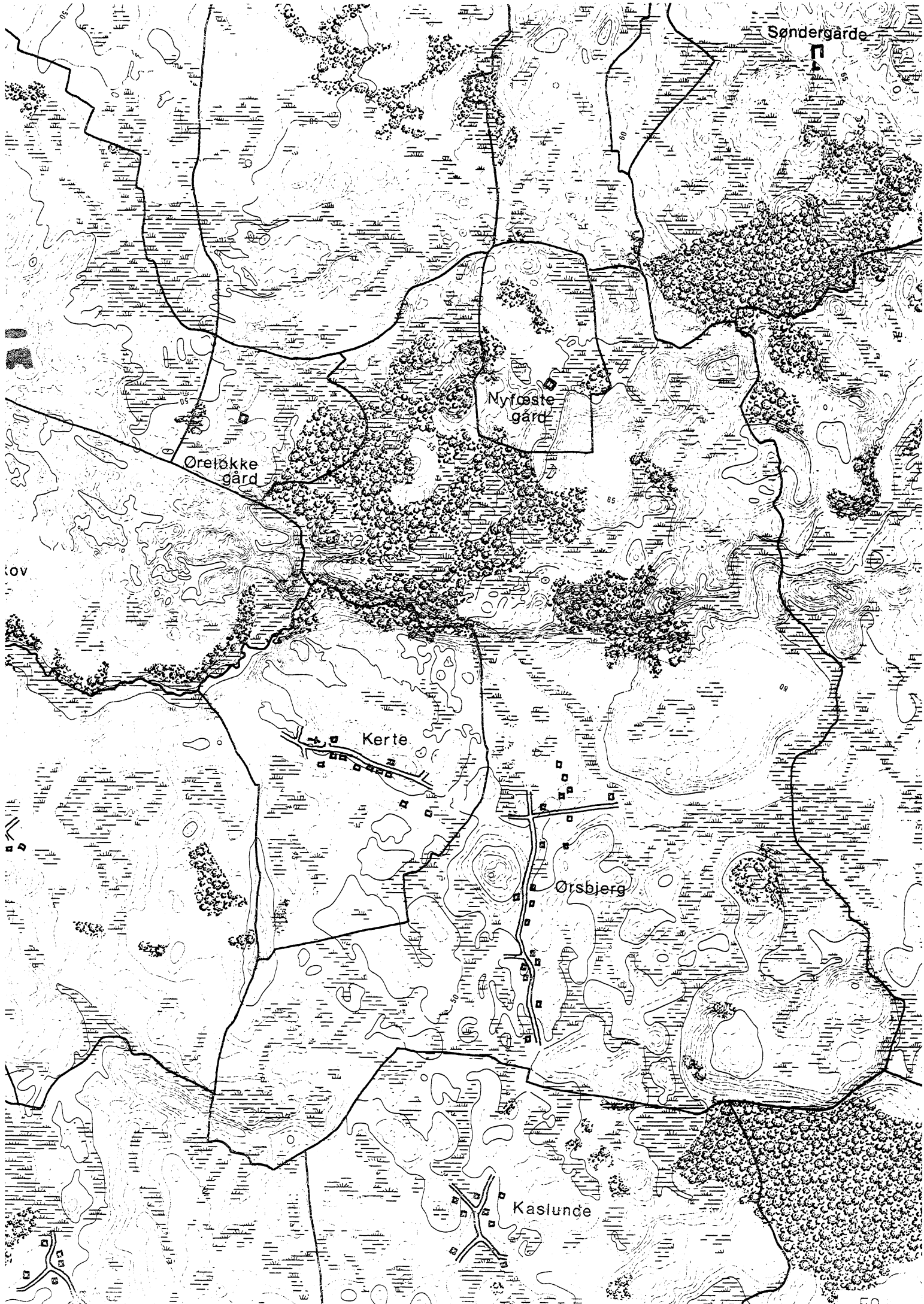
Handwritten notes in the bottom left quadrant:
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

Handwritten notes in the bottom middle quadrant:
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

Handwritten notes in the bottom right quadrant:
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

Søndergårde

Øreløkke gård

Nyfæste gård

Kerte

Orsbjerg

Kaslunde

FRØBJERG

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
----------	----------------	------------------	---------------

Navn: Frøbjerg	Navnetype: -bjerg
-------------------	----------------------

Bemærkninger:

Frøbjerg er nævnt første gang 1383 i formen FRØBYÆRGH. Forleddet er en form af gudendnavnet, glða FRØ(A), oldnordisk Freyja. Efterleddet er bjerg, glða BIARGH, som var det almindelige ord i ældre tid for naturlig forhøjning.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: O. overgangen mellem vikingetid og middelalder.
-----------------------	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torpene, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

På Frøbjerg Bavnehøj er i 1912 anlagt en historisk mindeplads på ca. 14 ha, omfattende selve Frøbjerg Bavnehøj og 2 andre bakker med en mindesten for kvindernes politiske valgret, en genforeningssten, en mindesten for stavnsbåndets løsning. Endvidere en mindesten for biskop A.J. Rud og for faldne fra Fyns stift under 2. verdenskrig.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
----------	----------------	------------------	---------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slyngtet vejby.

Byens 16 gårde ligger uregelmæssigt langs den lange ØV gående bygade. I den V del ligger gårdene ret koncentreret i modsætning til den Ø. del. Få huse ligger spredt mellem gårdene.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby   agerorientering   skovorientering   åorientering
 randby   engorientering   kystorientering

c. Udskiftning

år: 1797   figur: Blokudskiftning

d. Udflytning 7 gårde

- ved udskiftningen
 efter udskiftningen Forsk. steder i ejerlavet, bl.a. i den Ø del.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: tovangsbrug

rotation: tovangsbrug
4/4

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vissenbjerg, plateubakker, uregelmæssige morænebakker, samt hedeslette. Desuden topbakker.

jordbund: Moræneler med div. sand og grus samt små forekomster af ferskvandsdynd og tørv samt morænegrus og ler.

naturlig afgrænsning: Mod Ø, N vej delvis mod S

- overvejende
 overvejende ager med større indhold af skov og eng

blandingsøkonomi med Skove især i den Ø del - eng spredt rundt i hele ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
----------	----------------	------------------	---------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Knap halvdelen af gårdene udflyttet (7 ud af 16), men der er ingen nybebyggelse sket af betydning. Vejnettet er uforandret, bortset fra at den ø del af bygaden er rettet ud. En del af tofteskellene bevaret.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Skovareal i den ø del.

Midt i den N del er opstået en ny bebyggelse (Vejsmark).

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
----------	----------------	------------------	---------------

STATISTIK

¹ Areal: 766 ha, heraf opdyrket 1688: 34%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844 ¹	1903			
	68 (+9) ¹⁾	43 (+23) ¹	110				
Bebyggelsesenheder:							
		1610	1664 ²⁾	1688 ²⁾	1774 ²⁾	1844 ¹	1903 ¹
Gårde:		16	16	12	15	23	28
Huse:			1		5		
Huse m/ jord:				2		66	78
Huse u/ jord:				1		6	34
I alt:		16	17	15	20	95	140
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(69)	1664	10	6		4,3		
(83)	1688	10	2		3,5		
(65)	1844	21		2	3,4		
(71)	1903	24	4		2,7		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:						
	Børn:						
	I alt:						

1. Incl. Hyldekær 2. Excl. Hyldekærby 1664: 3 gårde og 3 huse
 1688: 5 gårde
 1774: 1 gård og 4 huse.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
----------	----------------	------------------	---------------

	Besiddelsesforhold:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	Selvejere:							
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			3	1			13	
1844	23	72						
1903	28	112						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 766 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 34%, hvilket er en for skovbygden normal lav opdyrkningsgrad. Ejerlavet havde da et relativt ekstensivt tovangsbrug og takseredes i 1684 (incl. Hyldekærby) kun til 66 tdr. htk. mod 110 tdr. i 1844. I 1664 takseredes ejerlavetsskov til 100 svins olden, medens de to udparcellerede enestegårde Top og Brændholt tilsammen havde skov til 110 svins olden. Mod vest er enestegårdene Topgård og Brændholtgård udparcelleret. Mod syd ligger enestegården Hyldekærgård, der forblev en integreret del af ejerlavet. En række af de sydlige gårde optræder i 1664 og 1688 som en selvstændig bydel Hyldekærby. Bebyggelsen opfattes i Trap som en nedlagt landsby, men flere af Hyldekærbys gårde i 1688 optræder i 1664 matriklen under Frøbjerg, og der er formentlig blot tale om en bydel.

Frøbjerg blokudskiftedes i 1797 og siden er 7 gårde flyttet ud.

Allerede i 1383 lå Frøbjerg måske i sin helhed til adelsfamilien Ulfeldt. Godset bestod da af 11 gårde og 4 gårdsæder (dvs. smågårde). Omkring 1400 skriver Bernike Ditlev Skinkel sig til F. I 1472 optræder det samme gods som 13 gårde. I 1506 beslaglagdes godset i krigsskaderstatning til Kong Hans, der omtales nu en hovedgård i byen. (En del af) godset skødes videre til Henrik Knudsen Gyldenstjerne til Iversnæs, og på det store Ivernæs (Wedellsborg) skifte i 1520 optræder 4 gårde i F. Omkring 1590 noterede biskop Jacob Madsen, at der ingen adel var på Frøbjerggård. Det beslaglagte gods var i 1540 blevet tilbagegivet til de svenske arvinger af slægterne Bielke og Baner. I 1664 købtes dette gods af den danske rigsadmiral Henrik Bjelke. I 1664 besad denne 11 gårde i Frøbjerg samt enestegårdene Top og Brændholt. I 1722 købte Frederik IV 12 gårde i Frøbjerg og lagde den under ryttergodset. I auktionskataloget over ryttergodset fra 1764 optræder 12 gårde og 4 huse i F., 2 gårde og 1 hus i Hyldekær samt enestegårdene Top og Brændholt. En del af dette gods overgik til Erholm, der i 1773 ejede 6 gårde (incl. Brændholt). Overgangen til selveje forløb tidligt og var afsluttet i 1844.

Antallet af gårde (incl. Hyldekær) synes i 1600-1700 tallet at have været 16-17. I 1664 optræder ikke mindre end 9 smågårde á 2-3 tdr. htk. i F. Flere af disse er formentlig i 1684 blevet regnet for huse med jord. I løbet af det 19. årh. stiger gård og hustal i usædvanligt omfang, hvilket måske skal ses i forbindelse med ejerlavets ringe udnyttelsesgrad i 1600-1700 tallet.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
----------	---------	----------	-------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664								
1844								
1903								

Udviklingsbeskrivelse:

Gårdene var i 1684 forholdsvis små og byen havde et egaliseret præg, omend der næppe er tale om nogen egentlig regulering,

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
-----------------	----------------	------------------	---------------

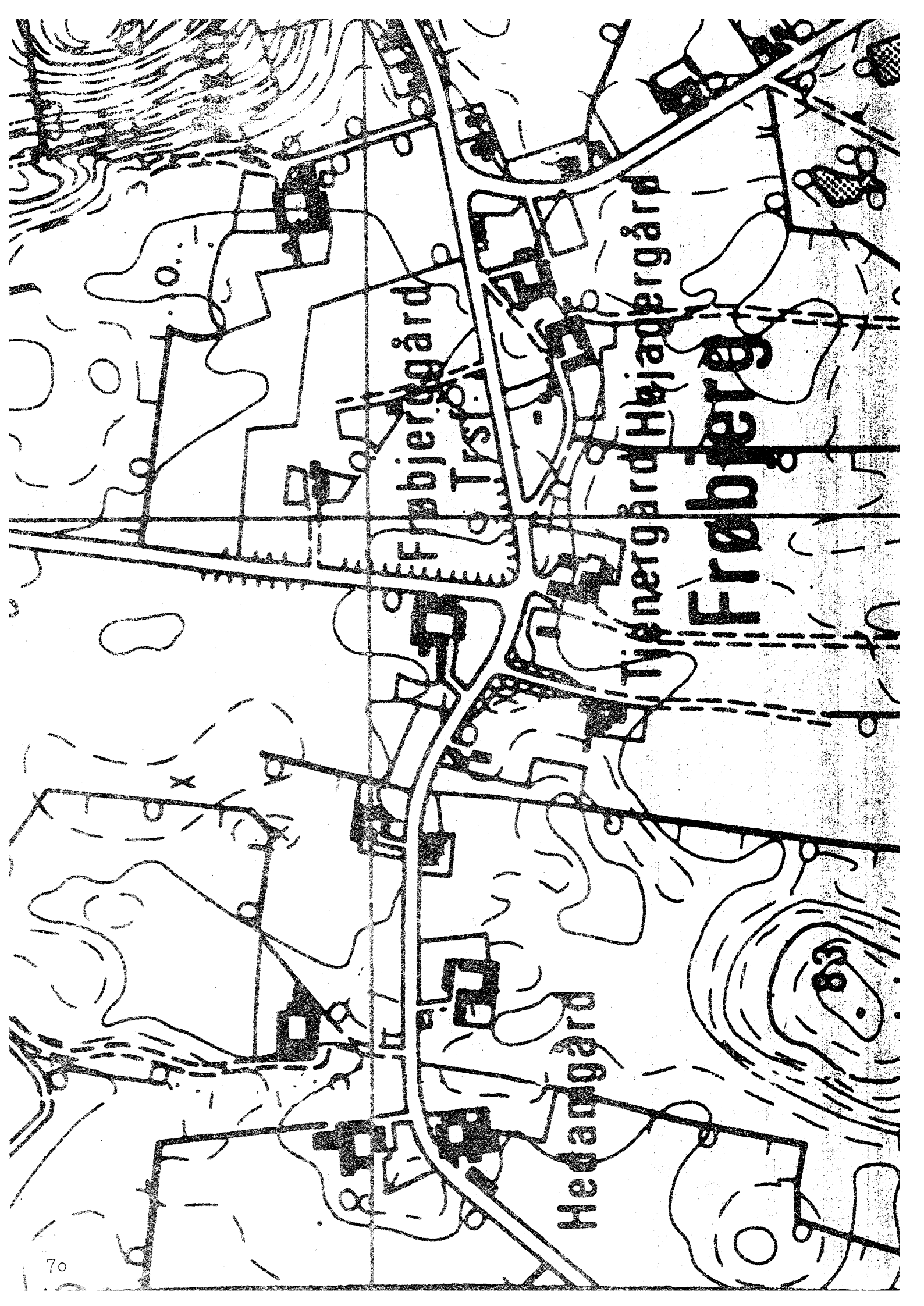
Sammenfattende vurdering: Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.**

- 1) Anlægstype. Den middelstore adelby af vikingetidnavnetypen -bjerg er centralplaceret i sit ejerlav og har ager/eng orientering. Byformen er slynget vejby. Af det oprindelige ejerlav er udskilt skovenestegårdene Topgård og Brændholt. Syd for byen regnedes en gårdgruppe Hyldekær af og til for en selvstændig bydel. Frøbjerg er såvel hvad angår den løst opbyggede bytomt, forekomsten af små skovbol, skovenestegårde samt endnu o. 1800 store skovarealer, en typisk repræsentant for skovbygden.
- 2) Udviklingstype. Byen lå allerede i senmiddelalderen samlet omkring et gods Frøbjerggård. Hovedgården nedlagdes i 1500-tallet, men størsteparten af byen forblev samlet på en besidders hånd frem til ryttergodsauktionen i 1764, der fulgtes op af en meget stærk ekspansion i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig meget typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er delvis bevaret.
- 2) Kulturlandskabet har en stor del af udskiftningshegnene samt et større skovareal.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: 4-5 frilagte gårdtomter.

Frøbjerggård

Tjerner

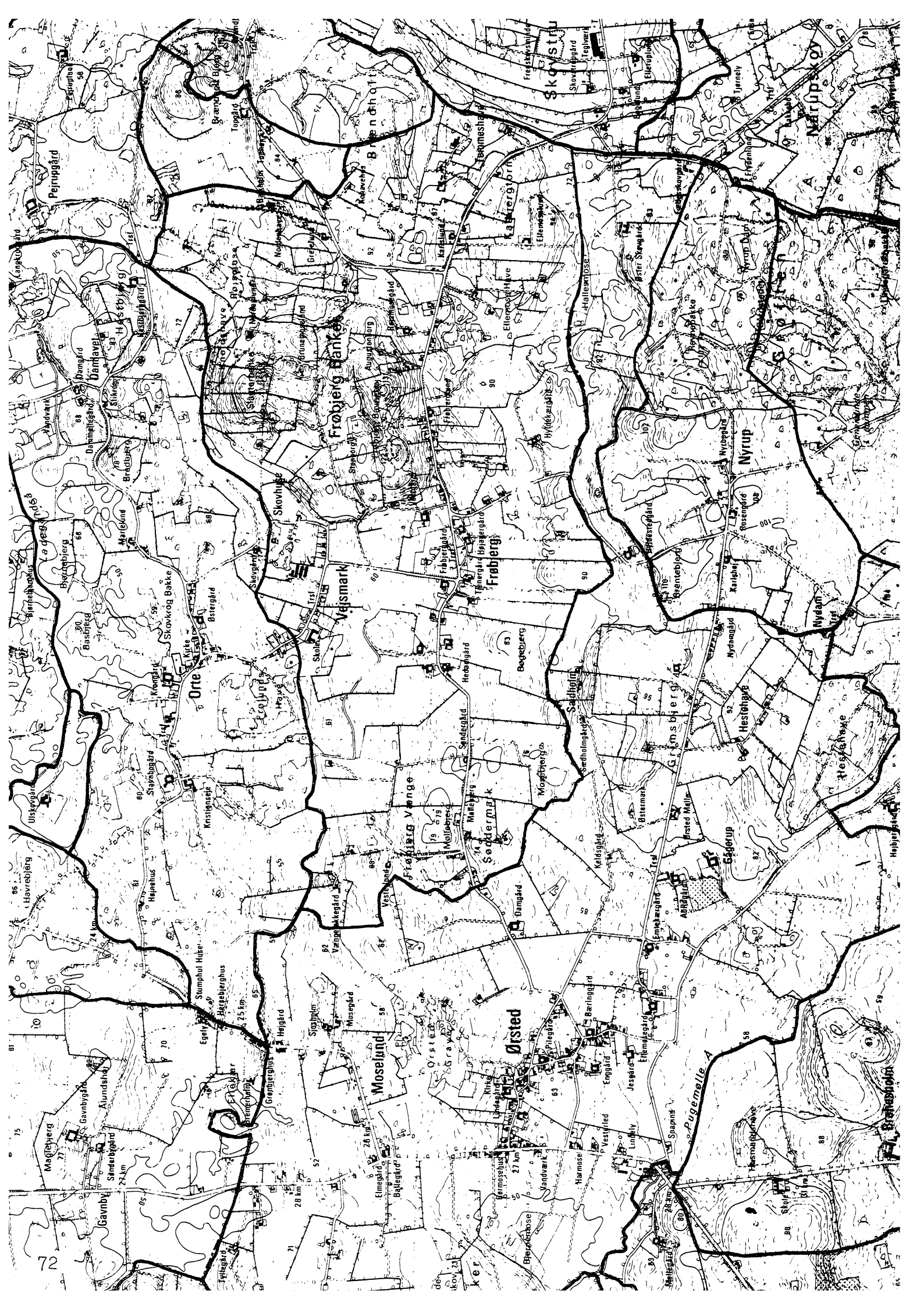
Tjernergård Højbjerggård

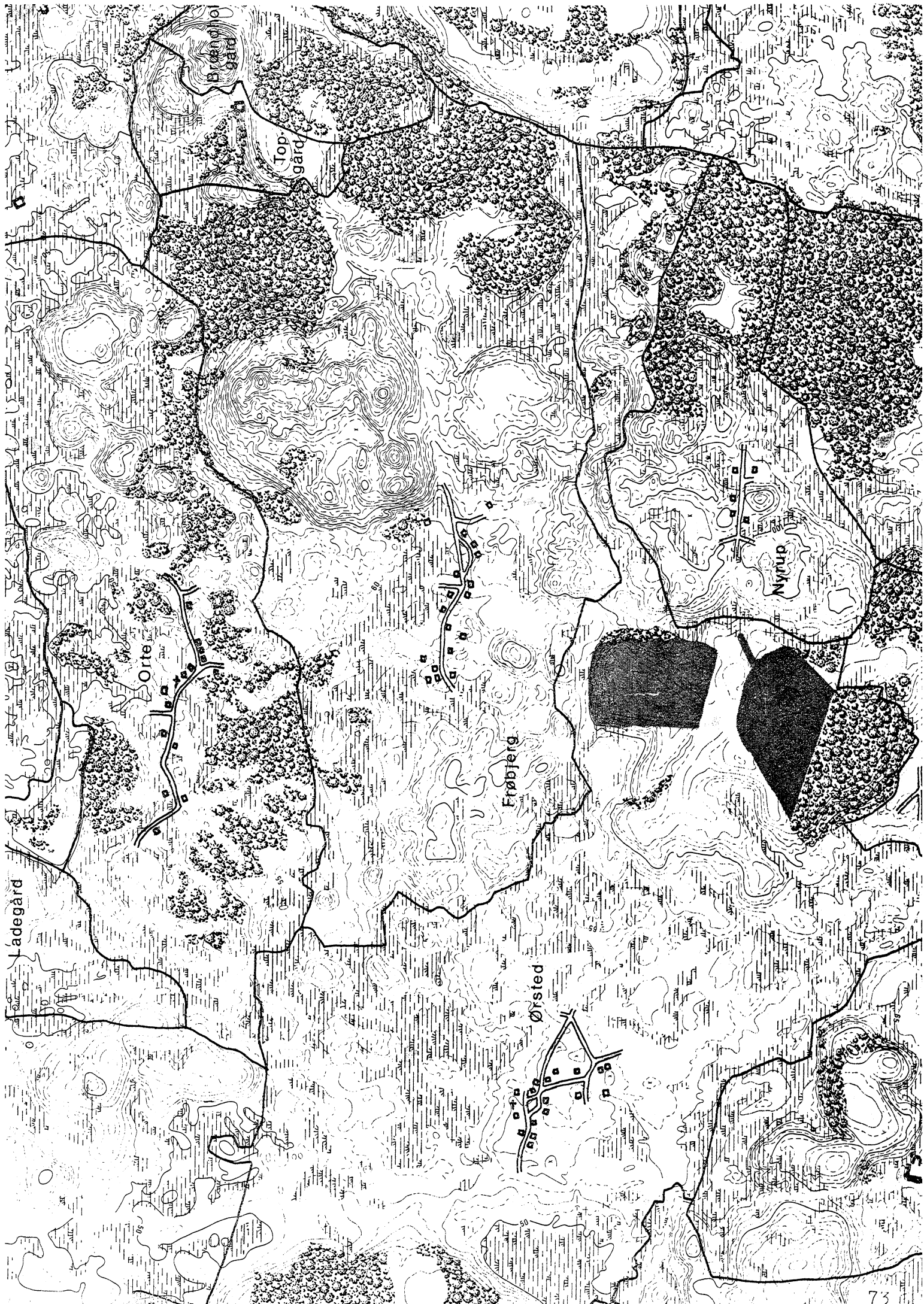
Frøbjerg

Hedangård

LADEGÅRD

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
----------	----------------	------------------	---------------

Navn: Ladegård	Navnetype: -gård
-----------------------	-------------------------

Bemærkninger: Ladegård er nævnt første gang 1489 i formen LADEGAARD. Navnet Ladegård betyder avlsgård til en hovedgård.
--

Anlægstype: Udflytterby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
--------------------------------	---

Bemærkninger: En udflytterby er en landsby som er opstået ved udflytning fra en adelby i dette tilfælde Orte.
--

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
-----------------	----------------	------------------	---------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Reguleret vejførteby.

Byen består af 4 gårde der ligger tæt samlet i en firkant med omtrent lige stor indbyrdes afstand. Et skykke N for gårdgruppen ligger langs vejen 2 huse.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby   agerorientering   skovorientering   åorientering
 randby   engorientering   kystorientering
 Engområder på begge sider af byen.

c. Udskiftning

år: 1795(?)   figur: Blokudskiftning

d. Udflytning 3 gårde

- ved udskiftningen
 efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: tovangsbrug

rotation: 4/4

vangeantal: 2 + 1 sås årligt

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vissenbjerg, med plataubakker og uregelmæssige morænebakker - omgivet af ekstra marg. afvandingsløb mod V og S.

jordbund: Moræneler med ferskvandsdynd og ler samt div. sand, grus og ler.

naturlig afgrænsning: Til alle sider.

overvejende

overvejende med større indhold af

blandingsøkonomi med Ager, eng og skov. Endarealer spredt rundt i store dele af ejerlavet, især den Ø - skov NØ for byen.

FYNS AMT	Herred: Båge	Kommune: Årup	Sogn: Orte
----------	-----------------	------------------	---------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Der er kun 1 gård tilbage i den regulerede gårdgruppe - de 3 andre er flyttet dels lige S, dels lige N for deres tidligere bytomt. Men den gamle bystruktur er totalt opløst. Der er ingen nybebyggelse sket. Vejnettet er blevet udvidet med en vej Ø om byen. Resten tilbage af toftestrukturen.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del af u. hegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Vandområder i den Ø del; skov i den N del.

En del nybyggede enkeltgående i den nyopdyrkede Ø del.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Årup	Orte

STATISTIK

Areal: 460 ha, heraf opdyrket 1688: 29%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	48	31	54				
Bebyggelsesenheder:							
	1520	1600	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	4	4	4	4	4	7	9
Huse:			1		2		
Huse m/ jord:				1		39	35
Huse u/ jord:						4	15
I alt:	4	4	5	5	6	50	59
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(50)	1664			4	12,0		
(100)	1688		3	1	7,8		
(43)	1844	3	1	3	5,8		
(60)	1903	5	2	2	4,4		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:						
	Børn:						
	I alt:						

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Årup	Orte

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1				3	1
1844	7	43						
1903	9	50						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 460 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 29%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavet store indhold af eng. Byen havde da tovangsbrug med en lille årlig mark tilknyttet og takseredes i 1684 lavt til 31 tdr. htk. mod 54 tdr. i 1844. Ifølge biskop Jacob Madsen (o. 1590) lå der i gamle dage i Ålmosø et slot tilhørende Bjelkefamilien. Et voldsted her omtales ligeledes i 1700-tallet. Det er nærliggende at antage, at dette slot er udparcelleret af Orte, og at Ladegård oprindeligt har været avlsgård hertil. I 1664 takseredes ejerlavet for 69 svins olden.

Ladegård blokudskiftedes år 1795 og siden er 3 af de 4 gårde udflyttede. Byen tilhørte i senmiddelalderen Iversnæs (Weddelsborg) og bestod ved skiftet i 1520 af 4 egaliserede gårde, der fordeltes i 3 arveparter. I 1664 var den egaliserede struktur noget sløret, delvis på grund af oldenfordelingen. Byens gårde var fordelt på diverse ejere. Kronen ejede 1 gård, der afhændedes ved ryttergodsauktionen i 1764. Overgangen til selveje forløb tidligt og var afsluttet i 1844.

Antallet af gårde var fra 1520 til 1744 4 men steg herefter brat i det 19. årh., ligesom husekspansionen var særdeles voldsom, formentlig en følge af den tidligere knappe udnyttelse af ressourcerne.

Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Byen fremstår allerede som egaliseret i 1520. Formentlig er de 4 gårde opstået ved deling af en ladegård, hvilket også forklarer det regulerede fortebys præg.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
-----------------	----------------	------------------	---------------

Sammenfattende vurdering: Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

- 1) Anlægstype. Den lille regulerede vejforteby er formentlig opstået ved en deling af en middelalderlig ladegård, jf. navnet "Ladegård". Byen er randplaceret i sit ejerlav og har engorientering.
- 2) Udviklingstype. De 4 egaliserede gårde tilhørte i 1520 Iversnæs (Wedellsborg), men deltes ved arveskiftet dette år på 3 lodsejere. Besiddelsesforholdene forblev herefter spredte. I det 19. årh. ekspanderede bebyggelsen voldsomt.

Sammenfattende drejer det sig om en noget speciel og interessant anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Mindre interesse

- 1) Bytomten er opløst.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en del af udskiftningshegnene, samt større eng- og skovarealer.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: 1 frilagt gårdtomt.

Ålundgård

47

Ladegård

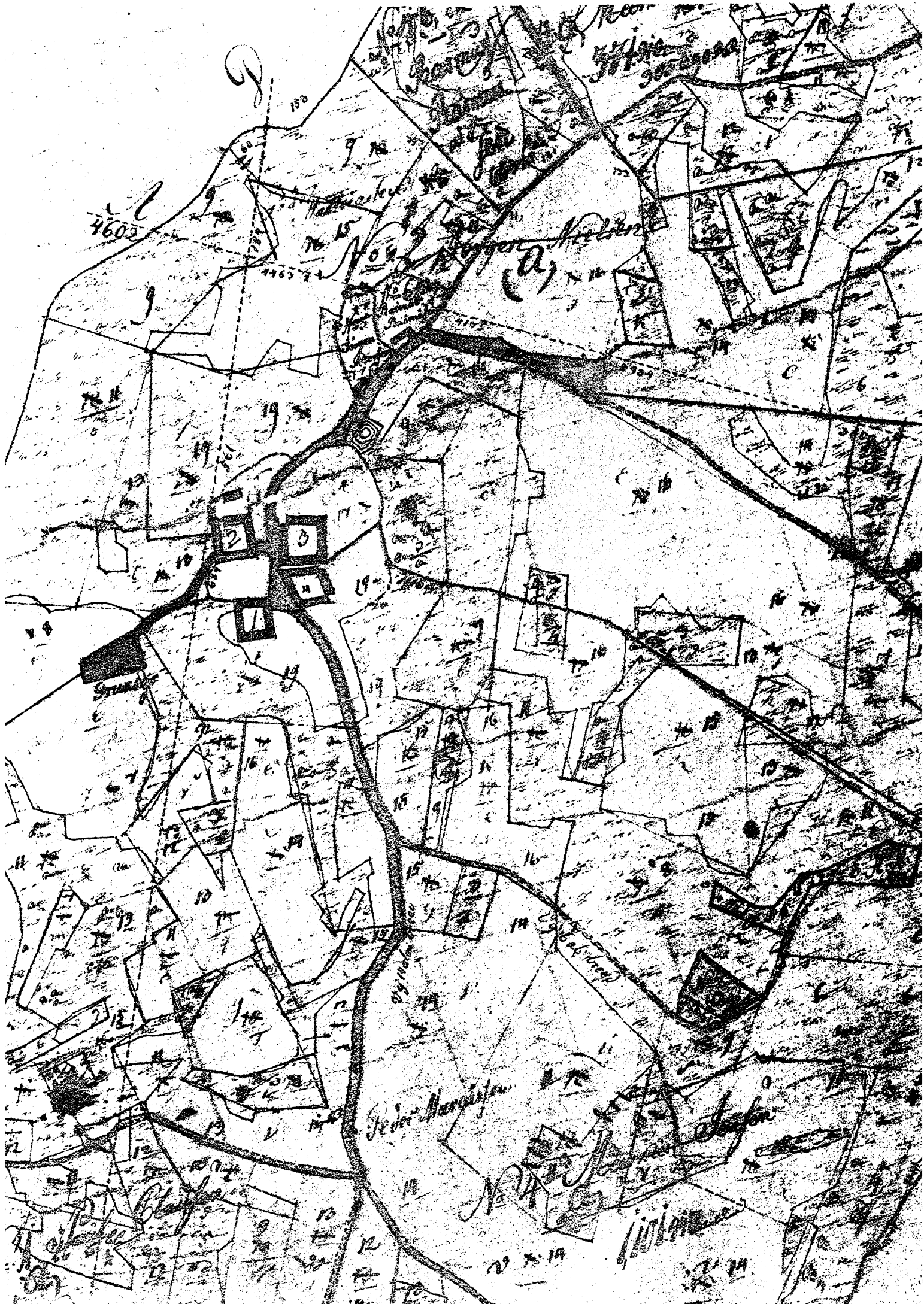
47

23 km

Havrebjerg

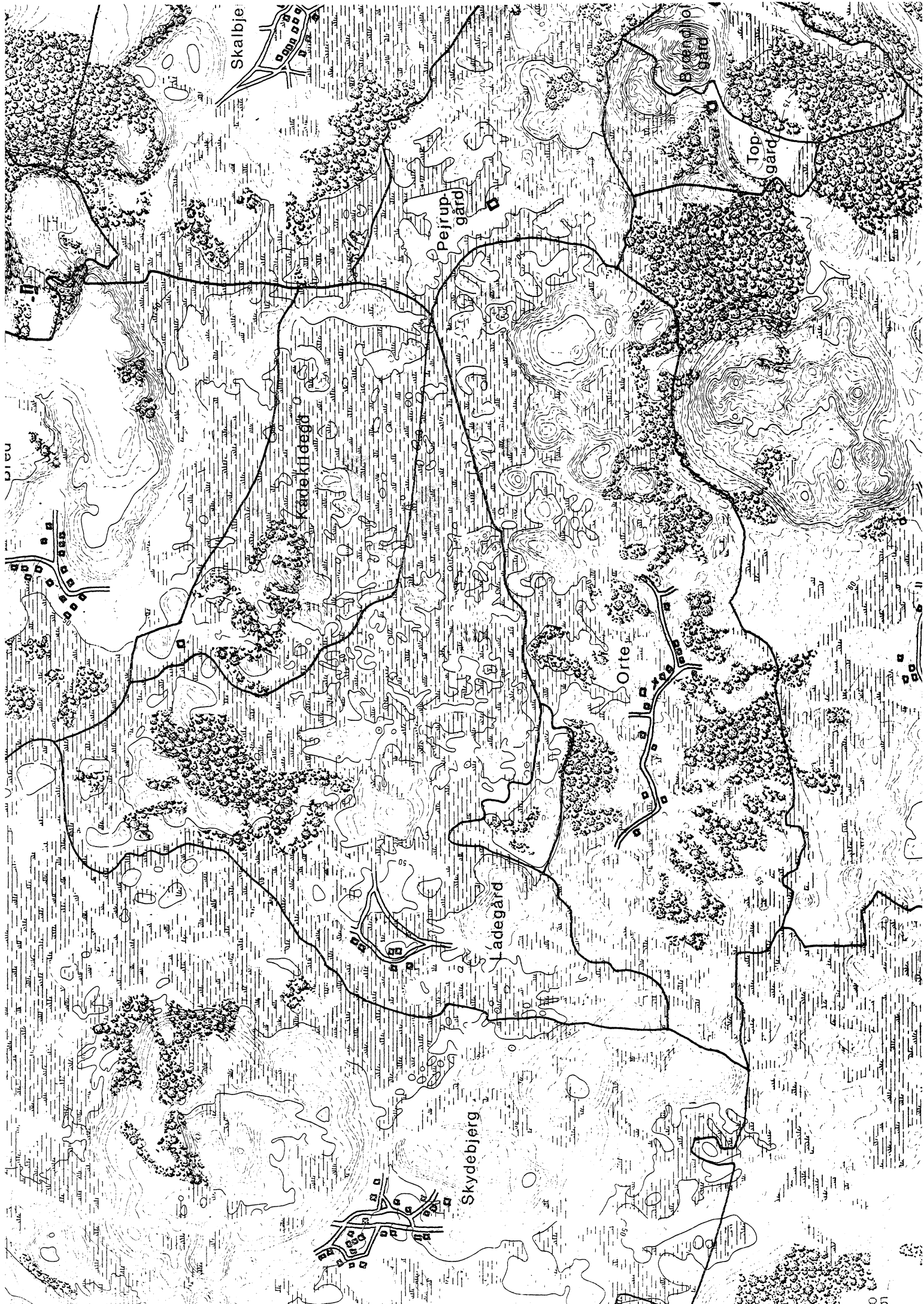
50

60

ORTE

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
-----------------	----------------	------------------	---------------

Navn: Orte	Navnetype: Orte
----------------------	---------------------------

Bemærkninger:

Orte er nævnt første gang 1345 i formen ORTE. Navnet er identisk med navneordet, gl'da WARTA, som betyder vorte. Grundbetydningen menes dog at have været terrænforhøjning, hvilket skulle være den betydning, der er brugt her.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: O. overgangen mellem vikingetid og middælalder
------------------------------	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

I Orte sogn fødtes 1864 gymnastikinspektør K.A. Knudsen, 1865 gymnastikforegangsmanden Vilh. Kristensen.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
----------	----------------	------------------	---------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

En række gårde er flyttet ud af byen, som dermed er blevet meget løs i sin struktur. Der er ingen nybebyggelse sket i byen af betydning. Gruppen af huse består stadig i den Ø del, således at kirken stadig er i centrum i byen. En stor del af toftestrukturen intakt, ligesom også hele vejnettet er det.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Eng- og vådområder i den Ø del af ejerlavet. Skov i den S del.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
----------	----------------	------------------	---------------

STATISTIK

1 Areal: 513 ha, heraf opdyrket 1688: 27%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844 ¹		1903		
	59	34	68				
Bebyggelsesenheder:							
		1600	1664	1688	1774	1844 ¹	1903 ¹
Gårde:		6*	8	7	8	10	15
Huse:		7	8		13		
Huse m/ jord:				1		20	28
Huse u/ jord:				6		2	25
I alt:		13	16	14	21	32	68
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(50)	1664	2	2	4	7,4		
(86)	1688	1	6		4,7		
(80)	1844	8		2	4,3		
(60)	1903	10	2	3	4,6		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:						
	Børn:						
	I alt:						

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
----------	----------------	------------------	---------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1	2			7	6
1844	10	21						1
1903	15	53						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 513 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 27%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets skovbygdeplacering. Byen havde da et etstensivt tovangsbrug og takseredes i 1684 som følge heraf meget lavt til 34 tdr. htk., mod 68 tdr. i 1844 og 59 tdr. i 1664. Byen takseredes i 1664 til 348 svins olden, medens den udflyttede enestegård Pejrup i 1664 havde 100 svins olden. Fra Ortes oprindelige ejerlav er mod øst udparcelleret enestegården Pejrup og mod nord hovedgårdskomplekset (senere byen) Ladegårde, samt enestegården Ulskov. Orte blokudskiftedes i 1785 og siden er omtrent halvdelen af gårdene flyttet ud.

En væbnergård i Orte nævnes 1436. Ved det store Iversnæs (Wedellsborg) skifte i 1520 fordeles 3 gårde i Orte foruden Pejrupgård og Ulskovgård. I 1664 var Vedtoftegård (Brahesholm) største lodsejer med 4 gårde og 4 huse. Senere erhvervedes hovedparten af byen af kronen og udlagdes til ryttergods. Ved ryttergodsauktionen i 1764 solgtes 5 gårde og 6 huse i Orte, samt 2 huse i Orte Skovhuse og Ulskovgård. En del af dette erhvervedes af Erholm, der i 1773 besad 2 gårde og 1 hus. I 1844 var overgangen til selveje afsluttet.

Antallet af gårde i Orte i 1600-1700-tallet ligger på 6-8 og antallet stiger herefter til 15 inden 1903. Hustallet var ligeledes inde i en voldsom ekspansion i 1800-tallet, hvilket formentlig må ses på baggrund af ejerlavets hidtidige ringe udnyttelsesgrad.

Byens gårde var i 1684 forholdsvis små og havde et egaliseret præg.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Orte
----------	----------------	------------------	---------------

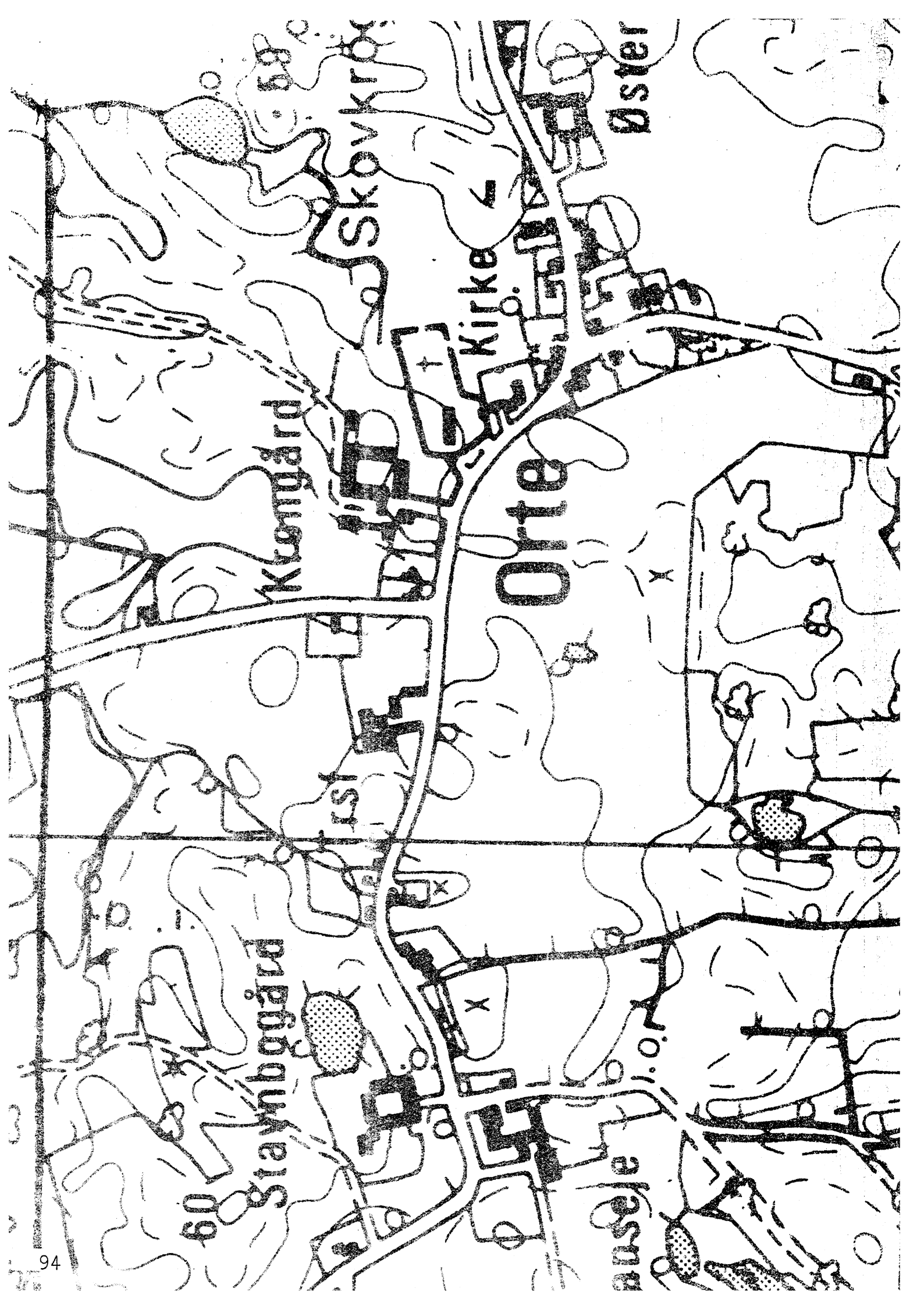
Sammenfattende vurdering: Ingen
interesse: interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering: Interesse.**

- 1) Anlægstype. Den lille kirkeadelby er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er den alm. forekommende slyngetvejby. Af det oprindelige ejerlav er senere udskilt Ladegårde samt skovenestegårdene Ulskov og Pejrup.
- 2) Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalder af Iversnæs (Wedellsborg), medens Brahesholm var største lodsejer i 1664. En hurtig overgang til selveje ledsagedes af voldsom ekspansion i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er kun delvis bevaret og har i dag en meget løs struktur.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en del af udskiftningshegnene samt større eng og skovarealer.
- 3) Særlige relikter: kirke
- 4) Arkæologiske interesser: 1 frilagt gårdtomt.

Øster

Kongård

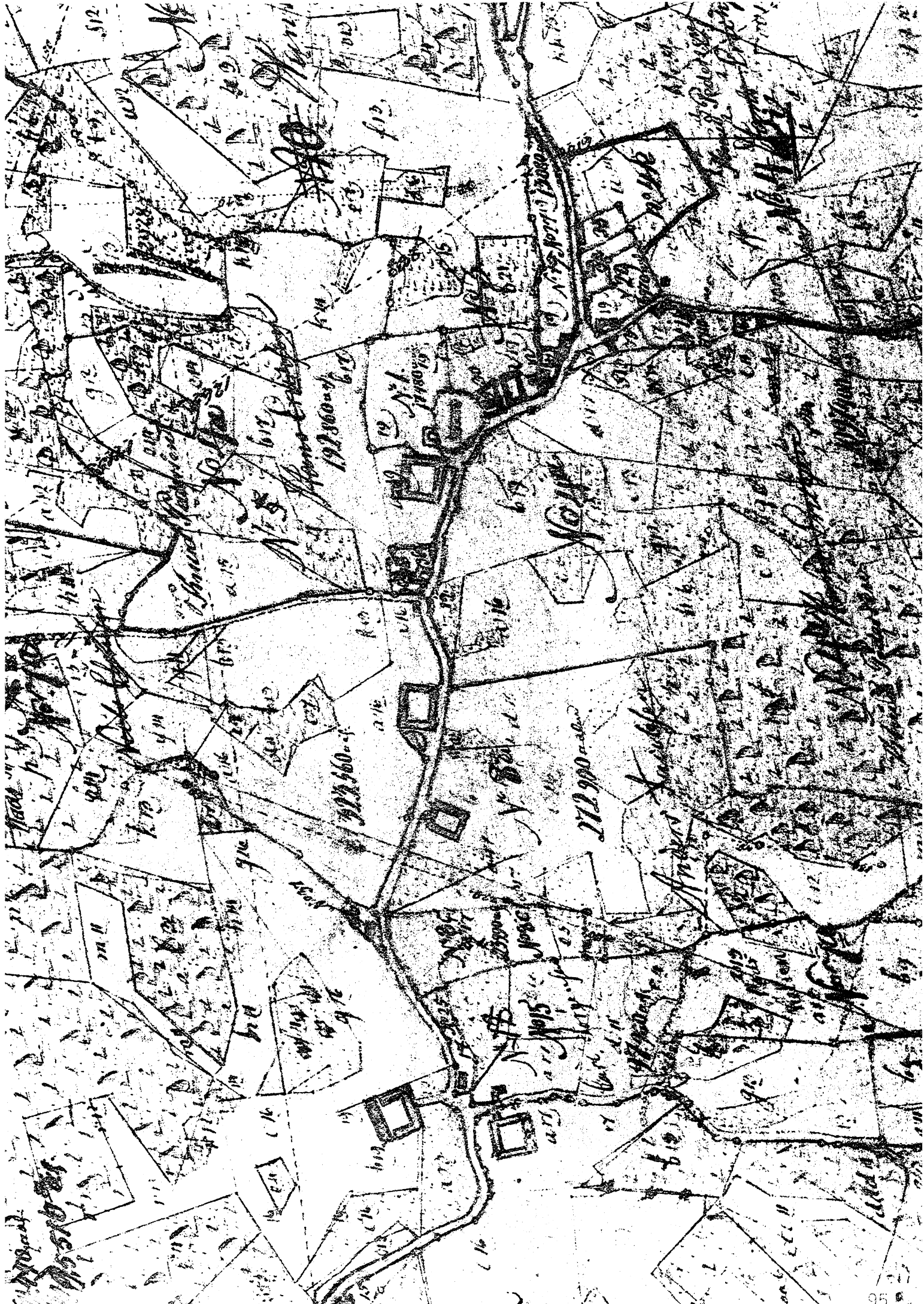
Skovträ

Kirke

Orte

Staynbogård

Ansele

Peirup-gård

Top-gård

Kadekløgd

Orte

Ladegård

Frøbjerg

Ørsted

Skydebjerg

ETTERUP

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	------------------	------------------	----------------

Navn: Etterup	Navnetype: -torp.
------------------	----------------------

Bemærkninger:

Etterup er nævnt første gang 1440 i formen Æbbedorp. Forleddet er en form af mandsnavnet, glda. Æbbi. Efterleddet er torp, glda. thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Udflytterbebyggelse ?	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
--------------------------------------	--------------------------------------

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	------------------	------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slyngtet vejby.
Bebyggelsen ligger meget spredt og usystematisk ned mod et vådområde med mose. (Mod NV har ligget landsbyen Munkegårde der i 1844 er matrikuleret under Etterup).

b. Placering i forhold til by-marken

centralby   agerorientering   skovorientering   åorientering
 randby   engorientering   kystorientering

c. Udskiftning
år: 1788   figur: ?

d. Udflytning

ved udskiftningen
 efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem   driftssystem: 2-vangsbrug   rotation: 2/2
vangeantal: 4   (Evt. dyrkningsfællesskab med Munkegård)

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vissenbjerg, tunneldal mod NV, uregelmæssige morænebakke samt israndsbakker mod SØ.

jordbund: Moræneler med smeltevandssand og -grus samt ferskvandsdynd og -tørv.

naturlig afgrænsning: Mod N, V og S - kun delvis mod V.

overvejende
 overvejende ager med større indhold af mange mindre eng og skovpartier.
 blandingsøkonomi med

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	------------------	------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Ingen gårde ses flyttet. Landsbybilledet domineres af en vejudretning, således at den gennemgående vej er ført vest om den gamle landsbytomt. Kun enkelte parcelhuse er opført mod N.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En mindre del er bevaret.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12% fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Større eng- og skovparti bevaret mod N. Ressourceområdet er mod SV langs hovedvejen domineret af en ret omfattende bebyggelse bl.a. et parcelhuskvarter "Grønnemose".

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	------------------	------------------	----------------

STATISTIK

Areal: Incl. Munkegårde, Dybmose: 504 ha, heraf opdyrket 1688: 51%.

Tønder hartkorn	1664	1688	Inc. Munkeg. Dybmose. 1844	1903
	46	35 + 37 ¹	84	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:	6	7	9	7	6	7	9
Huse:	3		3		8		
Huse m/ jord:						11	20
Huse u/ jord:				1		2	7
I alt:	9	7	12	8	14	20	36

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(56)	1664	3	6		5,1
(57)	1688	3	4		5,0
	1844	1	5	1	6,3
	1903	5	3	1	4,9

Folketal:

		1787	1845	1901 ²
Voksne:		41	83	46
Børn:		17	51	28
I alt:		58	134	74

1. Incl. Dybmose og Munkegård
2. Rimeligvis for lavt ansat.

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	------------------	------------------	----------------

	Besiddelsesforhold:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	Selvejere:		gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			2		3	3	4	
1844	4	12			3	1		
1903	9	22				5		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 504 ha. store ejerlav (incl. Dybmose og Munkegårde) var i 1682 opdyrket 51%, hvilket er overraskende meget i betragtning af Etterups skovbygdeplacering. Etterup havde da toårig rotation i 4 vange. Ejerlavet takseredes til 72 tdr. htk. i 1684 mod 84 tdr. i 1844. Etterup er formentlig udparcelleret af det ældre Rørup - Hækkebølle ejerlav. Senere er af Etterup ejerlav udparcelleret enestegårdene Ornehøj (nævnt 1664) og Blankenborg (nævnt 1682), ligesom måske Fjellelose, der i 1624 var en lille hovedgård i Rørup sogn. Den synes inddraget under hovedgården Billesbølle i nabo-sognet Fjeldsted. Herudover fandtes i selve Etterup ejerlav flere gårdgrupper, der øjensynlig - i hvert fald delvis - lå i fællesskab med Etterup. De tre egaliserede "Munkegårde" (nævnt fra 1606) tilhørte Skt. Knuds Kloster og udgjorde faktisk en gårdgruppe af Etterup by. De to egaliserede gårde "Dybmose" (nævnt fra senmiddelalder) tilhørte ligeledes Skt. Knuds Kloster i Odense, medens "Dybmosegård" i ejerlavets anden ende tilhørte Søndergårde i 1664. Som typisk for skovbygden rummer Etterup ejerlav således en glidende overgang fra smålandsby til enestegård, ligesom gårdgrupperingerne tydeligvis står i forbindelse med de senmiddelalderlige besiddelsesforhold. Etterup udskiftedes i 1788.

I selve Etterup by ejde Skt. Knuds Kloster ligeledes 1 gård, medens kronen under Hindsgavl Len (i 1586) havde 2 selvejergårde. I 1664 domineredes ejerlavet af nabohovedgården Billesbølle der foruden 4 gårde i selve Etterup tillige ejede Ornehøj. De to indensogns hovedgårde Erholm og Søndergårde ejede tilsammen 3 gårde og 3 huse i Etterup foruden Dybmosegård (under Søndergårde). I 1773 var Erholm blevet dominerede besidder med 3 gårde i Etterup foruden 5 gårde i Munkegårde og Dybmose. Endnu i 1844 var Erholms fæstegods intakt, men i 1903 var samtlige gårde i selveje.

Antallet af gårde i selve Etterup synes uforandret fra 1606 til 1787, idet der blandt de 9 gårde i 1664 fandtes 3 småbol på 2-3 tdr., hvoraf flere givetvis rettelig er huse med jord. Overgangen til selveje ledsages af gård og husekspansion i normalt omfang.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små således som det er typisk for skovbygden. Byen synes aldrig egaliseret (bortset fra gårdgruppen Munkegårde).

FYNS AMT	Hered: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	-----------------	------------------	----------------

Sammenfattende vurdering: Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

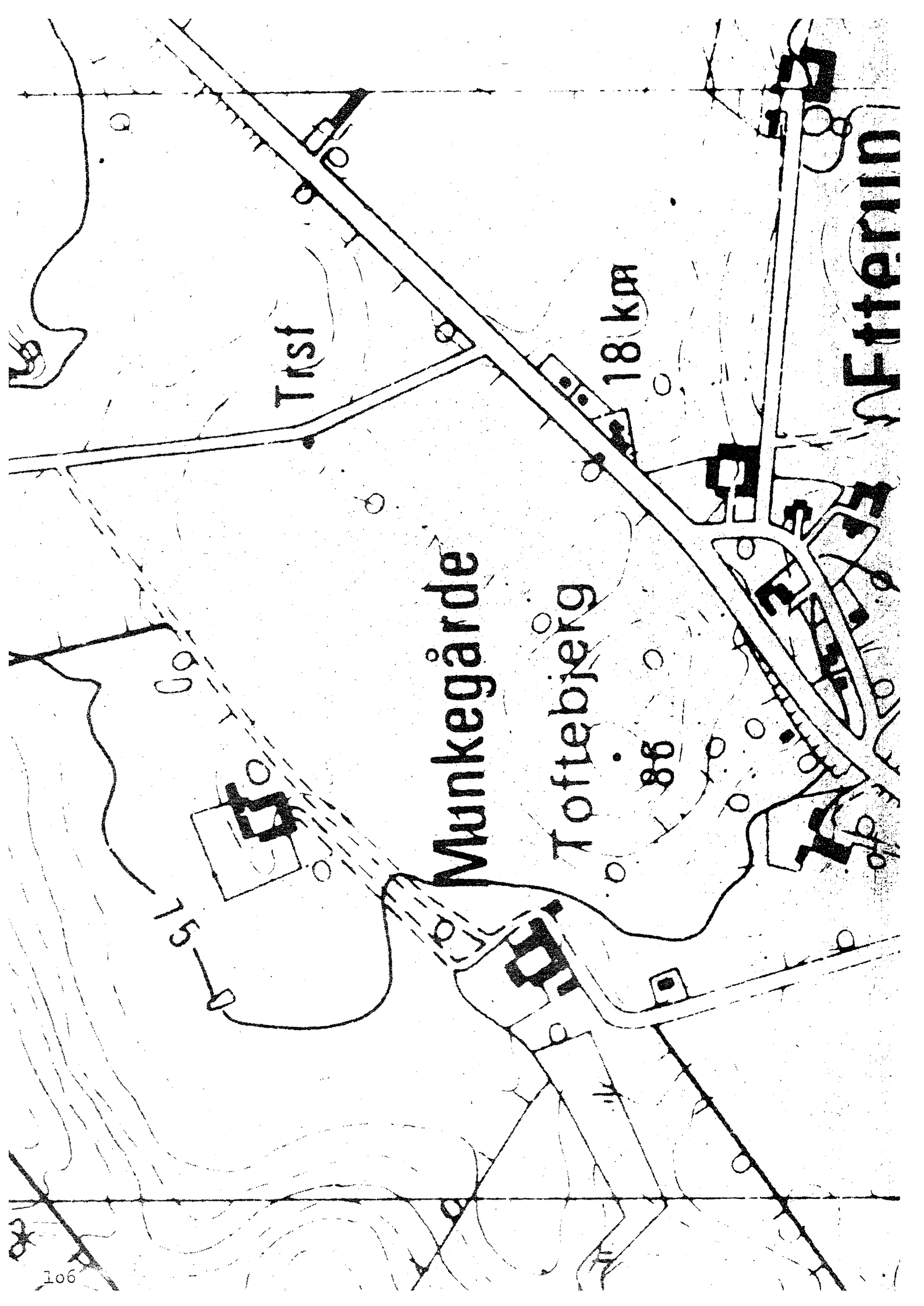
1. Anlægstype. Den middelstore udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er slynget vejby i en løs form således som det er typisk for skovbygden. På typisk skovbygdevis er ejerlavet senere underopdelt ved udparcellering af en række enkeltgårde og små gårdgrupper. En af disse Munkegårde, har status om en lille egaliseret landsby, men udgør faktisk en del af Etterup bytomten.
2. Udviklingstype. Ejerlavet domineredes i senmiddelalder af Skt. Knuds Kloster i Odense. I 1600 og 1700-tallet af nabohovedgården Billesbølle samt de indensogns hovedgårde Erholm - Søndergårde. En trinvis overgang til selveje ledsages af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og meget typeren skovbys-type med gængs udvikling.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er for så vidt velbevaret, men præges af vejkennembrud, ligesom Munkegårde delen er splittet.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en del større eng- og skovpartier, men domineres i dag af landevejen og parcelhusbebyggelse.
- 3) Særlig relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: 2 frilagte gårdtomter (Munkegårde).

Trst

Munkegårde

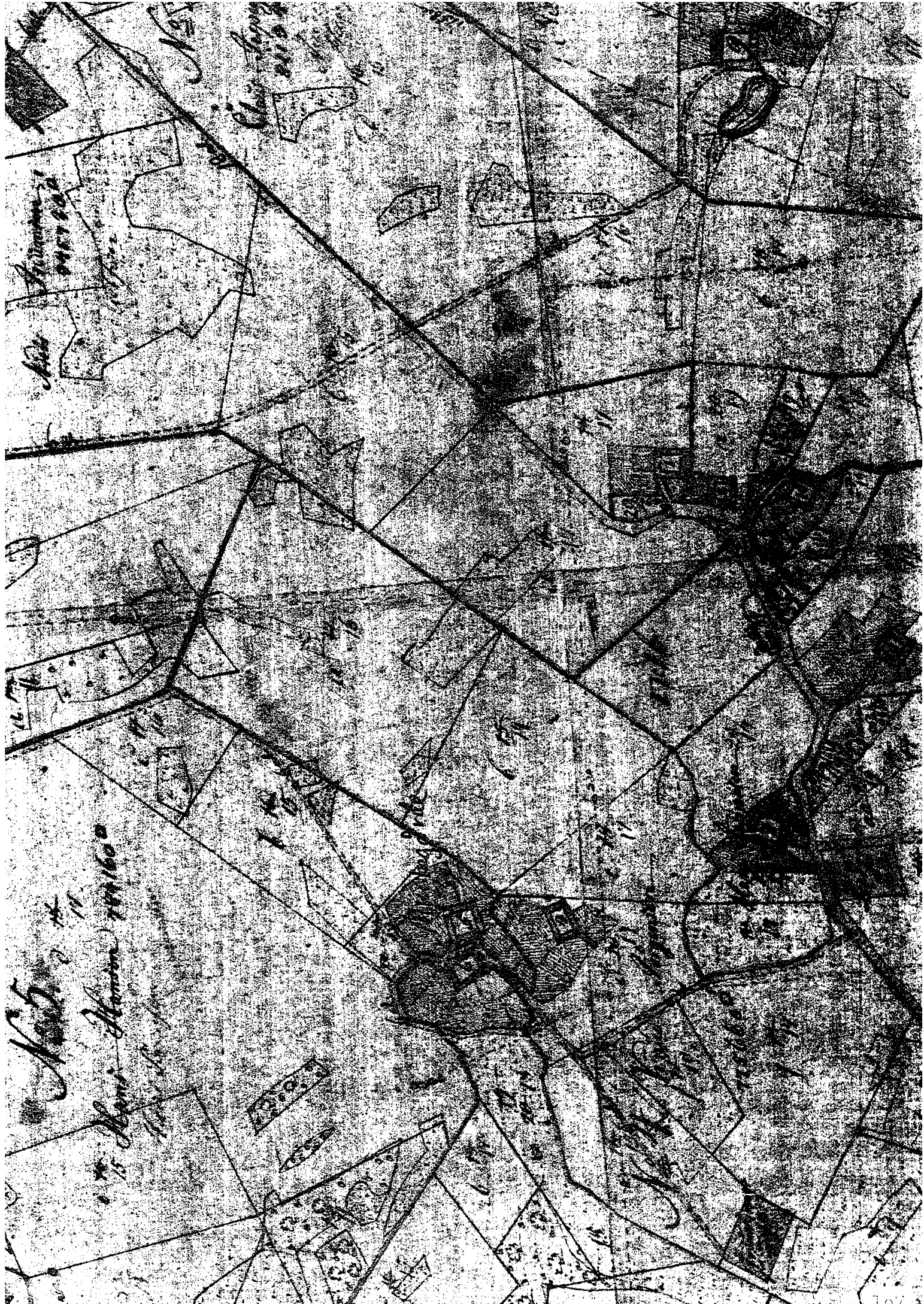
Toftebjerg

18 km

88

15

Eftermin

Handwritten text, possibly a name or title, located in the upper left quadrant.

North
1875
Handwritten text, possibly a date or location, located in the lower left quadrant.

Handwritten text, possibly a name or title, located in the lower center.

Handwritten text, possibly a name or title, located in the lower right quadrant.

Fjellerup

Bagløj

Fjellerup Mark

Statterød

Statterød Skov

Påråse

Billesbølle

Klokholm

Grammose

Etterup

Hækkeshøj

Grøsvad

Sterskov

Søndergårde

Erholm

Neveværk

Assenbølle

Fjellerup

Sletterød

Lage

Paddeso

Lerbæk

Kåberbølle

Billesbølle

Etterup

Ornehøj

Blankenborg

Hækkebølle

Gribsvad

Hegnet

Gadsbo

Søndergårde

Assenbølle

Erholm

HÆKKEBØLLE

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------------

Navn: Hækkebølle	Navnetype: -bølle
----------------------------	-----------------------------

Bemærkninger:

Hækkebølle er nævnt første gang 1447 i formen Heggebøll. Forleddet er trænavnet hæg, glða. gægg. Efterleddet er bølle, glða, bøli, som betyder enkeltgård, helgård.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
------------------------------	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til udflytterbyerne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	------------------	------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slyngget vejby.

Landsbybebyggelsen ligger spredt og usystematisk langs bygaden. Rørup kirke med et par huse og 1 gård ligger isoleret 1 km mod NV. I øvrigt ligger der påfaldende mange huse spredt i ressourceområdet.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby   agerorientering   skovorientering   åorientering
 randby   engorientering   kystorientering

c. Udskiftning

år: 1791   figur: ?

d. Udflytning 4 gårde.

- ved udskiftningen
 efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 2-vangsbrug

rotation: 2/2 + 1 sås årl.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vissenbjerg med grusbakker.

jordbund: Moræner med mindre forekomster af smeltevandsgrus og -sand, samt ferskvandstørv og -dynd.

naturlig afgrænsning: En større enklave hører til Erholm, der desuden har reguleret grænsen mod S.

- overvejende
 overvejende   med større indhold af
 blandingsøkonomi med ager, eng og skov.

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	------------------	------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Ca. 40% af gårdene er flyttet ud - mens deres tomter ikke er bebygget igen. I øvrigt er vejsystemet intakt. Kun et par enkelte huse er bygget i nyere tid.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Store skovparti bevaret mod SV. Ligeledes mod Ø - Hækkebølle Østerskov. Ressourceområdet præget af ringe bebyggelse uden for landsbytomten - bortset fra ca. 10 parcelhuse omkring Rørup kirke.

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	------------------	------------------	----------------

STATISTIK

Areal: Incl. Rørup og Bremerød: 316 ha,							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844 Incl. Rørup + Bremerød.			1903	
	38	49	54				
Bebyggelsesenheder:							
	1606	1624	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:	5 ²	8	7	7	9	10	9
Huse:	2				11		
Huse m/ jord:						9	13
Huse u/ jord:				9		1	11
I alt:	7	8	7	16	20	20	33
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.		5-8 tdr. htk.		8- tdr. htk.		Gennemsnit
(57) 1664	3		3		1		5,4
(43) 1688	3		1		3		7,0
1844	6		4				4,5
1903	5		3		1		5,2
Folketal:							
	1787		1845 ¹		1901 ¹		
Voksne:	63		81		69		
Børn:	55		31		48		
I alt:	118		112		117		

1. Incl. Bremerød.

2. kun de skattepligtige gårde.

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	------------------	------------------	----------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			4		1		2	
1844		1			10	9		
1903	5	17			4	7		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det o. 1800 316 ha. store ejerlav var i 1682 tilsyneladende dyrket 62%. Tallet er dog fejlagtigt eftersom Erholm i 1735 inddrog 11 tdr. htk. af Hækkebølles jord. Hækkebølle havde i 1682 2-vangsbrug med en lille mark i årlig drift tilknyttet. I 1844 vurderedes ejerlavet til 54 tdr. htk. I 1806 forklares det, at der i Østerskov fandtes et overdrev, hvor hver brugers græsningslod var afsat med pæle. Skoven til hækkebølle vurderedes i 1664 til 24 svins olden. Omkring Rørup kirke i ejerlavets nordvestlige del har formentlig ligget en mindre bebyggelse Rørup. En gård her synes nævnt i sidste halvdel af det 15. årh., men det kan heller ikke udelukkes, at navnet Rørup blot efterhånden er blevet fortrængt af (bydels-) navnet Hækkebølle. Af det oprindelige ejerlav er senere blevet udparcelleret møllegården Bremmerud (nævnt fra o. 1600) og kro- gården Gribsvad (nævnt fra 1606). Mod syd udparcelleredes torpen Astelbo (3-4 gårde) samt enestegården Dyrehave. Begge blev lagt under Søndergårde i 1677. I det hele taget har hovedgårdene Søndergårde og Erholm (begge kendt fra 1400-tallet) af flere omgange gjort indhug i ejerlavet. De to hovedgårde sammenlagdes til et stamhus i 1761.

Hækkebølle udskiftedes i 1791 og siden er 4 gårde flyttet ud.

Skt. Knuds Kloster ejede fra senmiddelalder 1 gård i Hækkebølle, medens kronen under Hindsgavl Len (i 1586) havde 2 selvejergårde og 1 fæstegård. Hertil kom en annex-præstegård i Hækkebølle samt 1 degnebol og 1 kirkelade ved kirken. I 1664 var denne situation stort set uændret. Af de indensogns hovedgårde var kun Søndergård i besiddelse af 1 gård, (foruden Bremmerud), medens de to andre adelsgårde lå til Billesbølle. I 1773 var hele byen imidlertid samlet under stamhuset Erholm. Den bestod da af 9 gårde (hvoraf de 4 småbol o. 1-2 tdr. htk.) foruden gården Bremmerud. Endnu i 1844 lå byen i sin helhed under stamhuset, og overgangen til selveje var langtfra tilendebragt endnu i 1903.

Antallet af gårde stiger fra 7-8 i 1600-tallet til 9-10 i 17-1800-tallet som følge af udparcelleringen af en række småbol. I 1664 fandtes 3 huse ved Rørup kirke og i løbet af 1800-tallets anden halvdel stiger hustallet til normalt niveau. Ekspansionen er dog som helhed beskeden, og befolkningstallet stagnerer fra 1787 til 1901.

Gårdene var i 1684 gennemsnitlig af normal størrelse, men størrelsesfordelingen var meget ujævn. Byen synes aldrig egaliseret. Men omkring 1800 var gårdene tydeligt delt i en bolsklasse og en fæstegårdsklasse.

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	------------------	------------------	----------------

Sammenfattende vurdering: Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** stor interesse

1) Anlægstype.

Den lille adelby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er den almindeligt forekommende slynget-vejby type. Som typisk for skovbygden er der af ejerlavet senere udparcelleret en række mindre bebyggelser, småbyer og enkeltgårde. Flere af disse er atter nedlagt som følge af Erholm-Søndergårders hovedgårdseksponering i syd. Omkring den isoleret beliggende kirke har formentlig tidligere ligget en mindre landsby Rørup.

2) Udviklingstype.

Hækkebølle domineredes i senmiddelalder af kron- og kirkebesiddelser. I løbet af 1700-tallet samledes byen under nabogodset Erholm-Søndergårde, der inddrog en del af byens jord, og udstykkede en række småbol. Overgangen till selveje skete sent og etapevis og ledsagedes af ekspansion i beskedent omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren skovbys-type med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: interesse

- 1) Bytomten er delvis bevaret.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret større skovarealer.
- 3) Særlige relikter: Rørup kirke.
- 4) Arkæologiske interesser: Tomten af Rørup?, 4 frilagte gårdtomter.

18 1/2 km

24 km

58

Fup

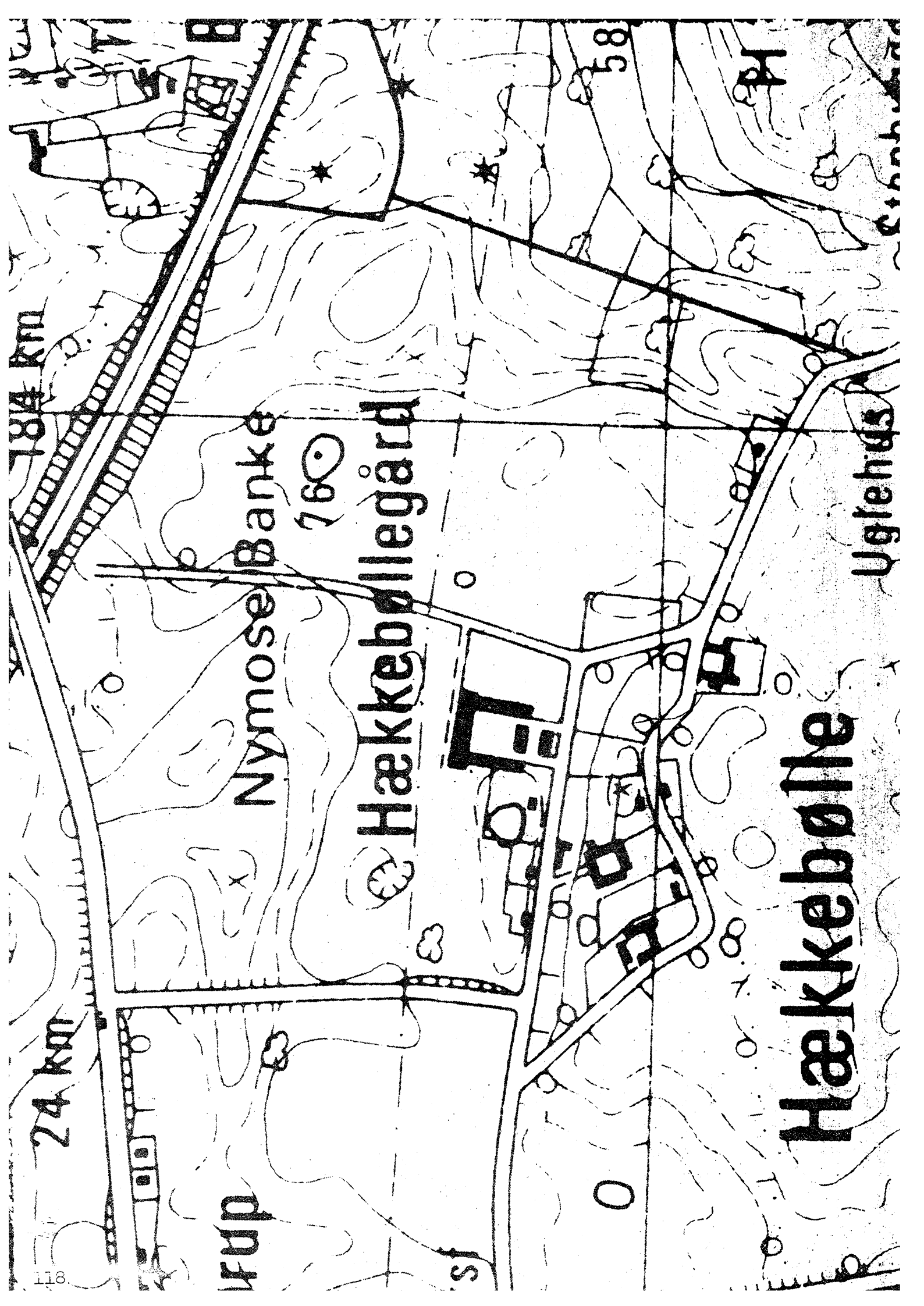
Nymose Banke

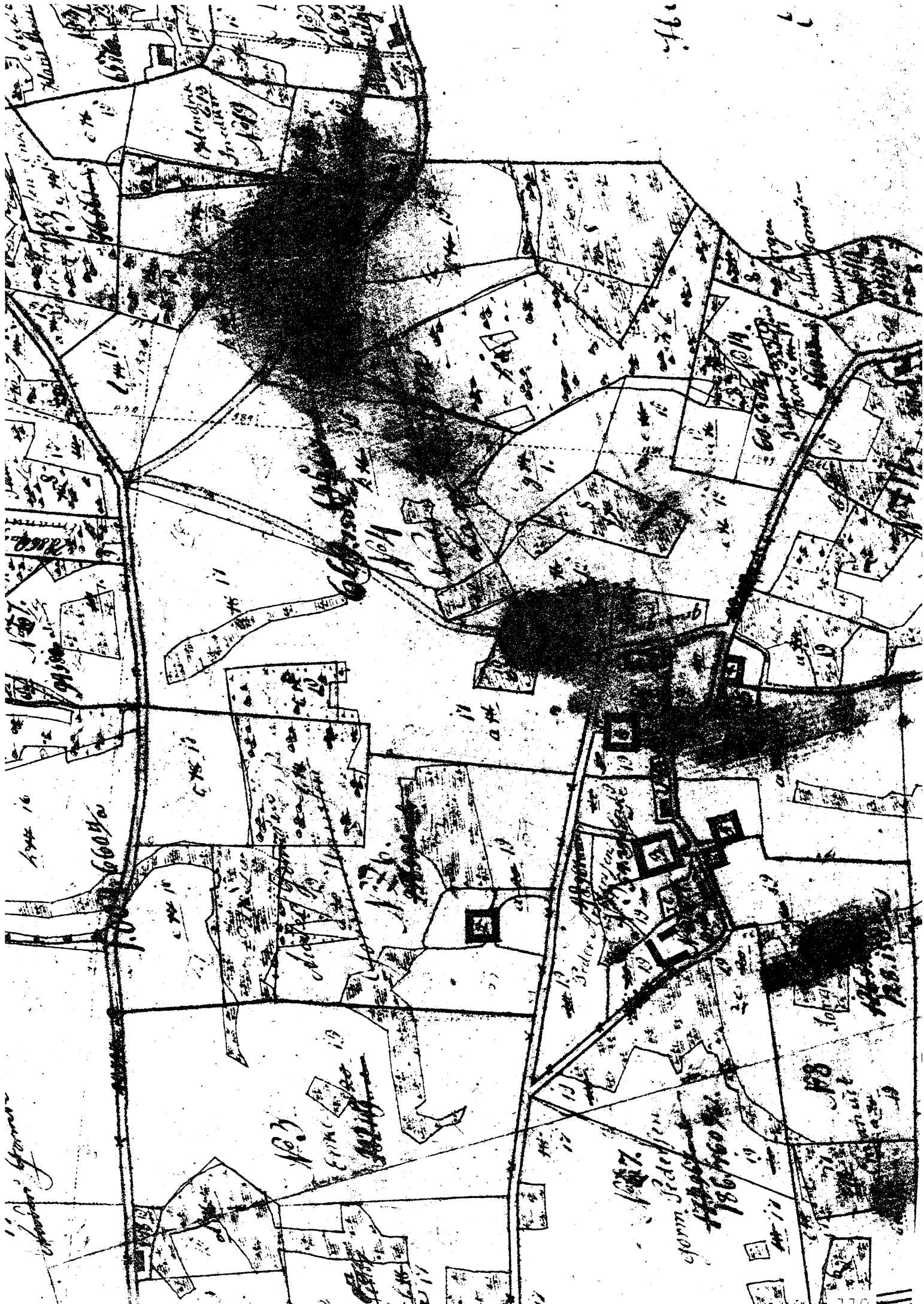
760

Hækkebøllegård

Hækkebølle

Uglehus

1916

1

Map of
1916

Brookline
1916

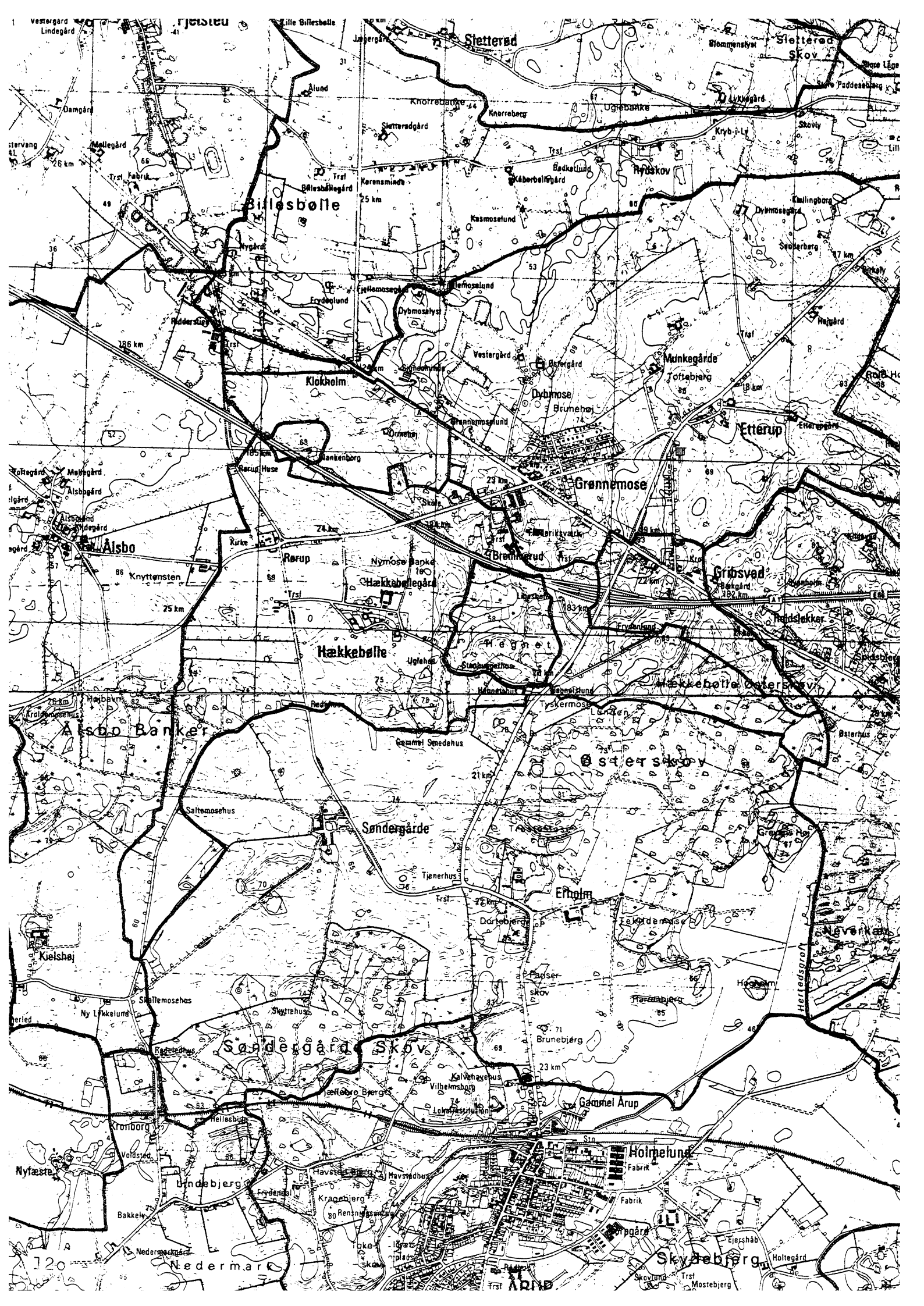
Glenwood Ave
1916

Form Bedford
1916

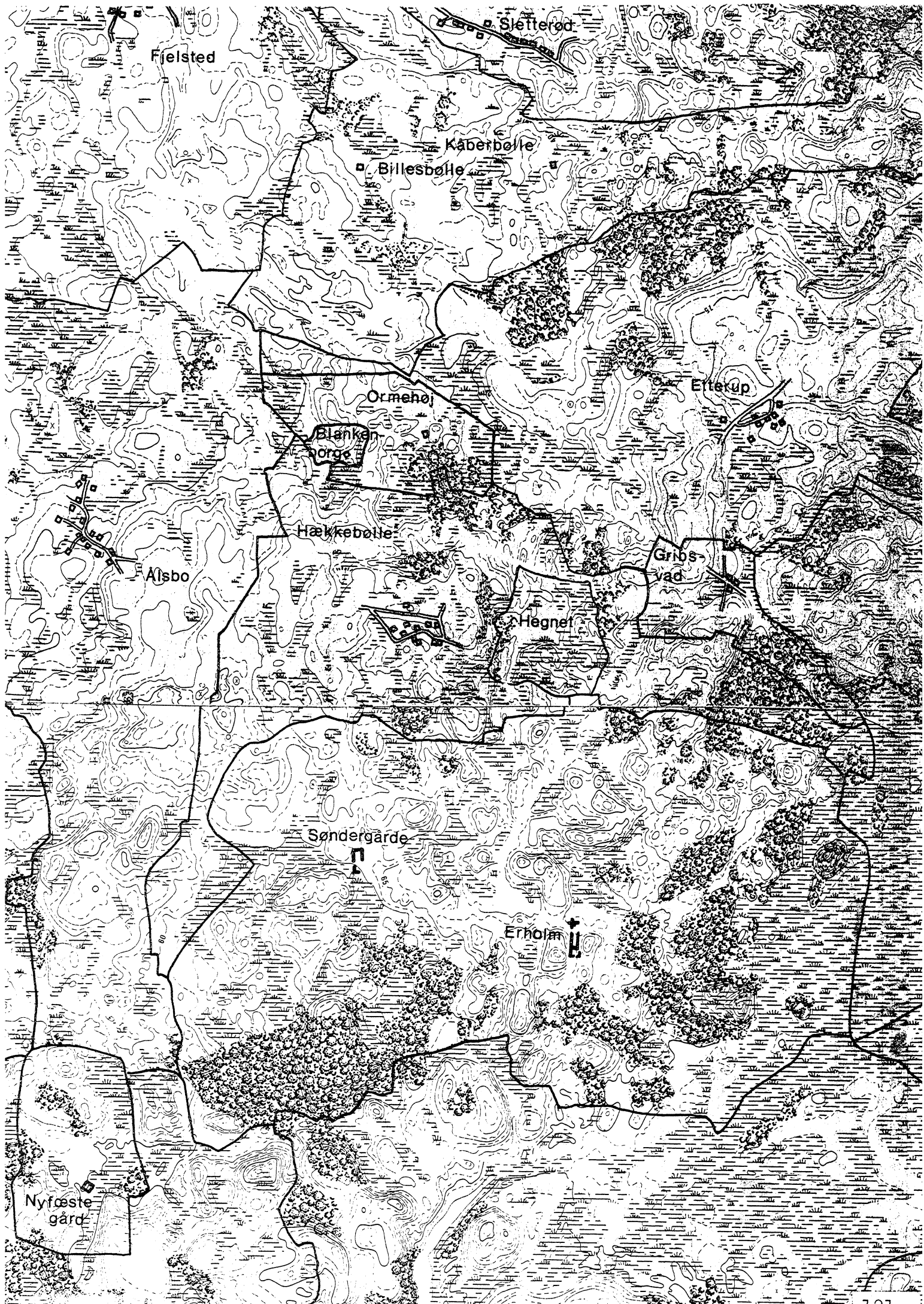
1916
1916

1916
1916

1916
1916

Fjelsted

Sletterød

Kåberbølle

Billesbølle

Ormhøj

Ertebjerg

Blankenhøj

Hækkebølle

Alsbo

Gribsvåd

Hegner

Søndergårde

Erholm

Nyfæstegård

ÅLSBO

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	-------------------------	-------------------------	-----------------------

Navn: Ålsbo	Navnetype: -bo el. -bod.
-----------------------	------------------------------------

Bemærkninger: Ålsbo er nævnt første gang 1548 eller før i formen Aalszboo. Forleddet er måske tilnavnet, gl'da. al (=navneordet ål). Efterleddet er enten -bo, som betyder ejendom, gård eller -bod, som betegner interemistiske bebyggelser af forskellig art.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Overgangen vikingetid/middelalder.
------------------------------	--

Bemærkninger: En adelby er en landsby der i modsætning til udflytterbyen, ikke er anlagt ved udflytning.
--

Historiske tildragelser: I Ålsbo fødtes 1859 politikerens overpræsident Jens Jensen.
--

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	------------------	------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tornten Vejklyngeby. (!)

Bebyggelsen ligger spredt og usystematisk langs bygaden med 3 gårde isoleret mod N med mellemrummet fyldt ud af huse. En del gårde ligger trukket tilbage fra den gennemgående bygade.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby   agerorientering   skovorientering   åorientering
 randby   engorientering   kystorientering

c. Udskiftning

år: 1794   figur: Stjerneudskiftning.

d. Udflytning 0

- ved udskiftningen
 efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug   rotation: 2/1
 vangeantal: 3

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vissenbjerg, med "Alsbo banker", samt isrande mod N.

jordbund: Smeltevandssand og -grus med moræneler og ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Mod V, N, S men kun delvis mod Ø (Hækkebølle).

- overvejende
 overvejende ager med større indhold af eng i spredte småforekomster.
 blandingsøkonomi med

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	------------------	------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Ingen gårde ses flyttet ud. Kun nogle enkelte huse er opført i nyere tid. Vejsystemet er intakt.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Størsteparten er opdyrket, men mod S er bevaret et plantet stort skovområde, (det er ikke afsat på O-I-kortet). Næsten ingen bebyggelse udenfor den oprindelige landsbytomt.

Mod N skærer motorvejen et hjørne af ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	------------------	------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 569 ha, heraf opdyrket 1688: 57%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	89	119	98				
Bebyggelsesenheder:							
	1606	1624	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:	11	12	11	11	13	13	13
Huse:	3		8		24		
Huse m/ jord:						11	10
Huse u/ jord:				10		3	12
I alt:	14	12	19	21	37	27	35
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
(73) 1664		9	2	8,1			
(27) 1688	2	1	8	10,8			
1844	1	10	2	7,1			
1903	3	10		6,0			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:	109	134	120				
Børn:	60	63	60				
I alt:	169	197	180				

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
-----------------	------------------	------------------	----------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	2		7	7	1	1	1	
1844	1	1			12	13		
1903	12	20			1	2		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 569 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 57%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes i 1684 ret højt til 119 tdr. htk. mod 98 tdr. i 1844. I 1806 berømmes Ålsbo gårdmændene Hans Nielsen og Jens Jensen for at have plantet henholdsvis 2016 og 1638 stk. pile. I ejerlavets nordvestlige hjørne er Gildebro Mølle udparcelleret. Den omtales første gang i 1586 og tilhørte da kronen. Ålsbo stjerneudskiftedes i 1794, men ingen gårde er flyttet ud.

I middelalderen skødede Astrid Thygesen 2 gårde i Ålsbo til Skt. Knuds Kloster i Odense, medens kronen under Hindsgavl Len (i 1586) havde 2 selvejergårde og 3 fæstegårde. Endnu i 1664 var kronen dominerende godsbesidder og den indensogns nabohovedgård Søndergårde besad da kun lenkelt gård og 1 hus.

Endnu i 1773 ejede stamhuset Erholm - Søndergårde kun 3 gårde, men i 1844 var stamhuset i besiddelse af hele byen, bortset fra 1 gård og 1 hus. Inden 1903 afhændedes størsteparten af fæstegodset til selveje.

Antallet af gårde i byen er stort set uændret fra 1600-tallet til 1903 dog med en beskeden stigning. Hustallet var allerede højt i 1600-tallet (som følge af adskillige huse på selvejergårdenes grund) og stigningen i det 19. årh. er af beskeden omfang (kun antallet af husstande i 1787 beror på en fejl?). Befolkningsudviklingen fra 1787 til 1901 er stagnerende.

Gårdene var i 1684 i gennemsnit forholdsvis store, men havde i øvrigt en meget ujævn størrelsesfordeling. Byen synes egaliseret i forbindelse med udskiftningen.

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Årup	Sogn: Rørup
----------	------------------	------------------	----------------

Sammenfattende vurdering: Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** stor interesse

1) Anlægstype.

Den store adelby er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er vejklungeby. Af ejerlavet er senere udparcelleret Gildebro Mølle.

2) Udviklingstype.

Byen domineredes i senmiddelalder af kron- og klostergoods efter reformationen af kronen. I løbet af 1700-tallet samledes byen under stamhuset Erholm-Søndergårde og den egaliseredes i forbindelse med udskiftningen. Overgangen til selveje skete sent og ekspansionen i det 19. årh. var beskednen.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: særlig interesse

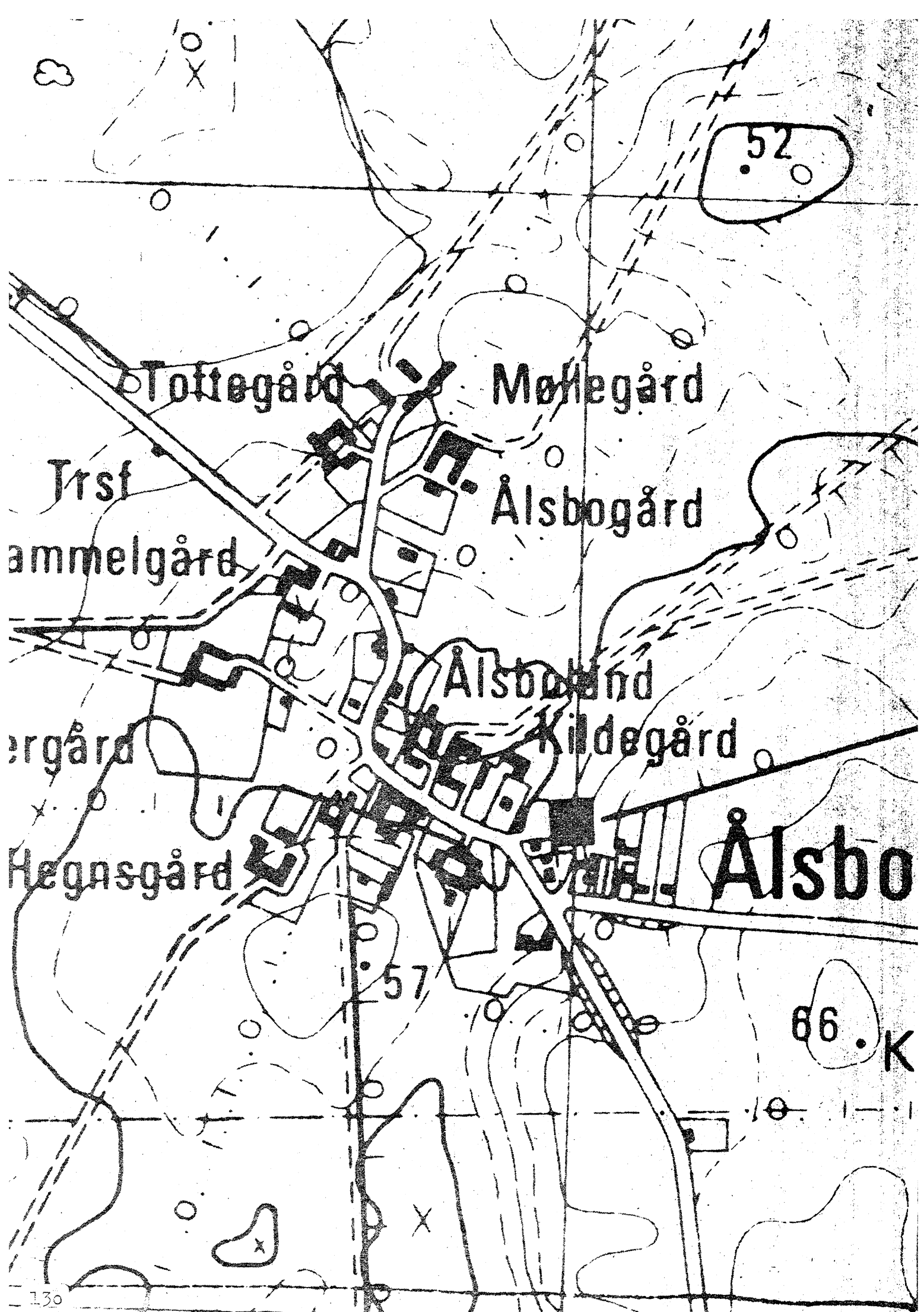
1) Bytomten er særdeles velbevaret.

2) Kulturlandskabet har kun bevaret få stjerneudskiftningshegn, samt en del nyplantet skov (NB. mulighed for højryggede agre).

3) Særlige relikter: -

4) Arkæologiske interesser: -

Tottegård

Møllegård

Trsf

Ålsbogård

ammegård

Ålsbo

Kildegård

ergård

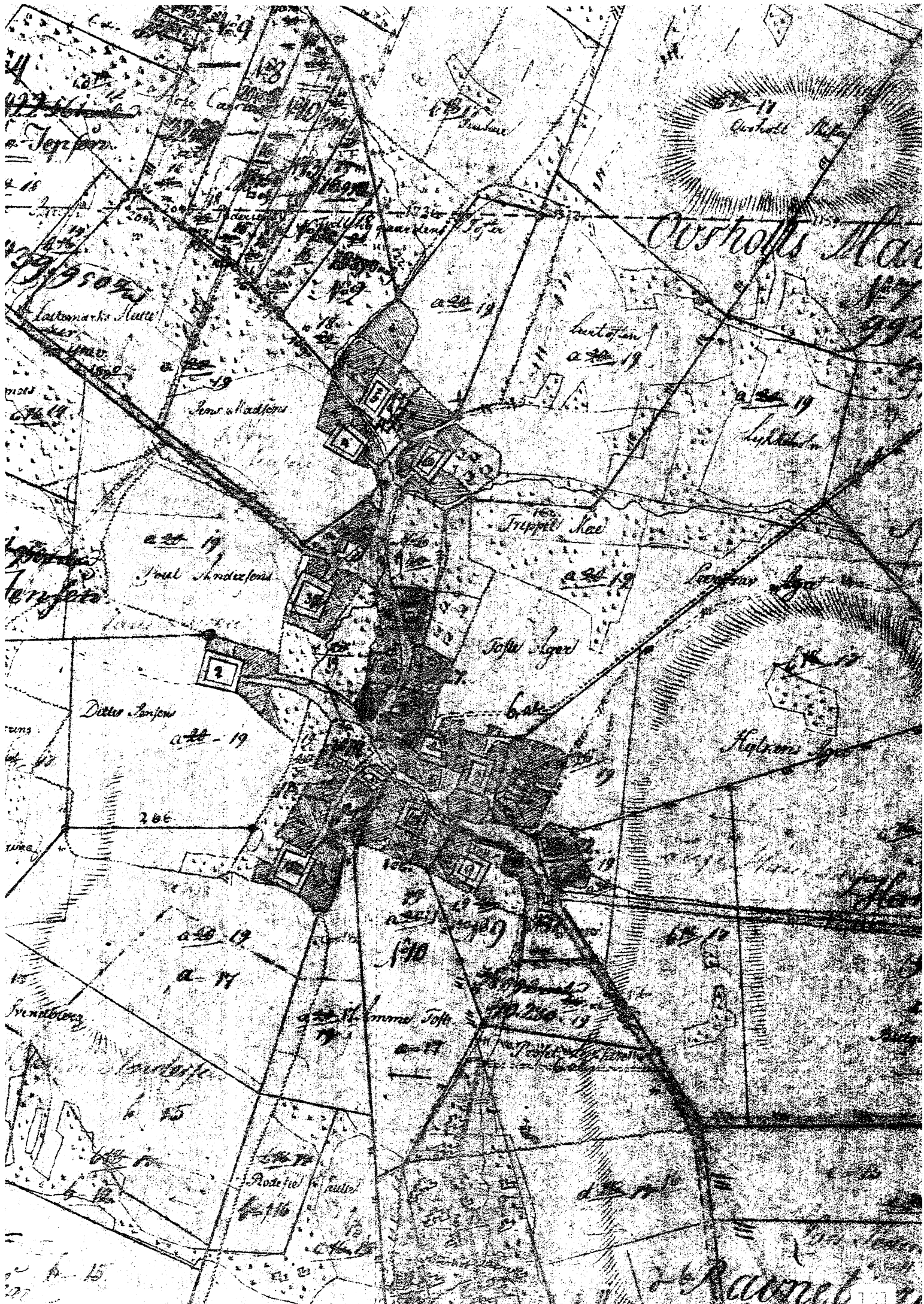
Hegnsgård

Ålsbo

52

57

66 K

Cushalls Mark

Jensen

Lokkemark's Mark

Jensen

Ditte Jensen

Frantzen

Proteus

15

Seubert

Cushalls Mark

18

a 24-19

Lutten

a 24-19

Jens & Knudsen

Toppel See

Seubert Lager

Jofu Lager

Gate

Kjellens Lager

2

a 24-19

266

19

a 24-19

a-19

170

St. Emma's Stift

170

Proteus

65-19

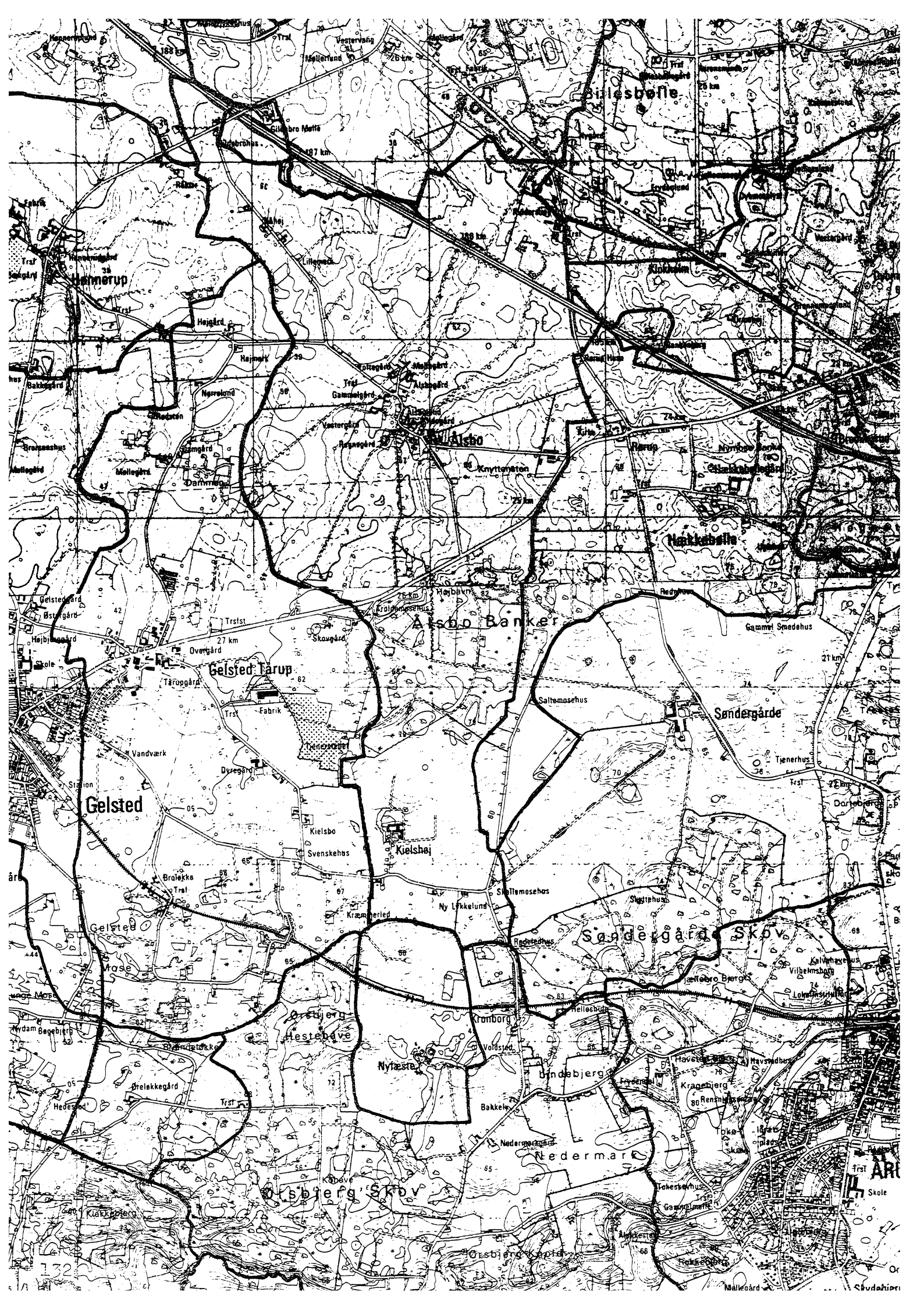
15

Proteus

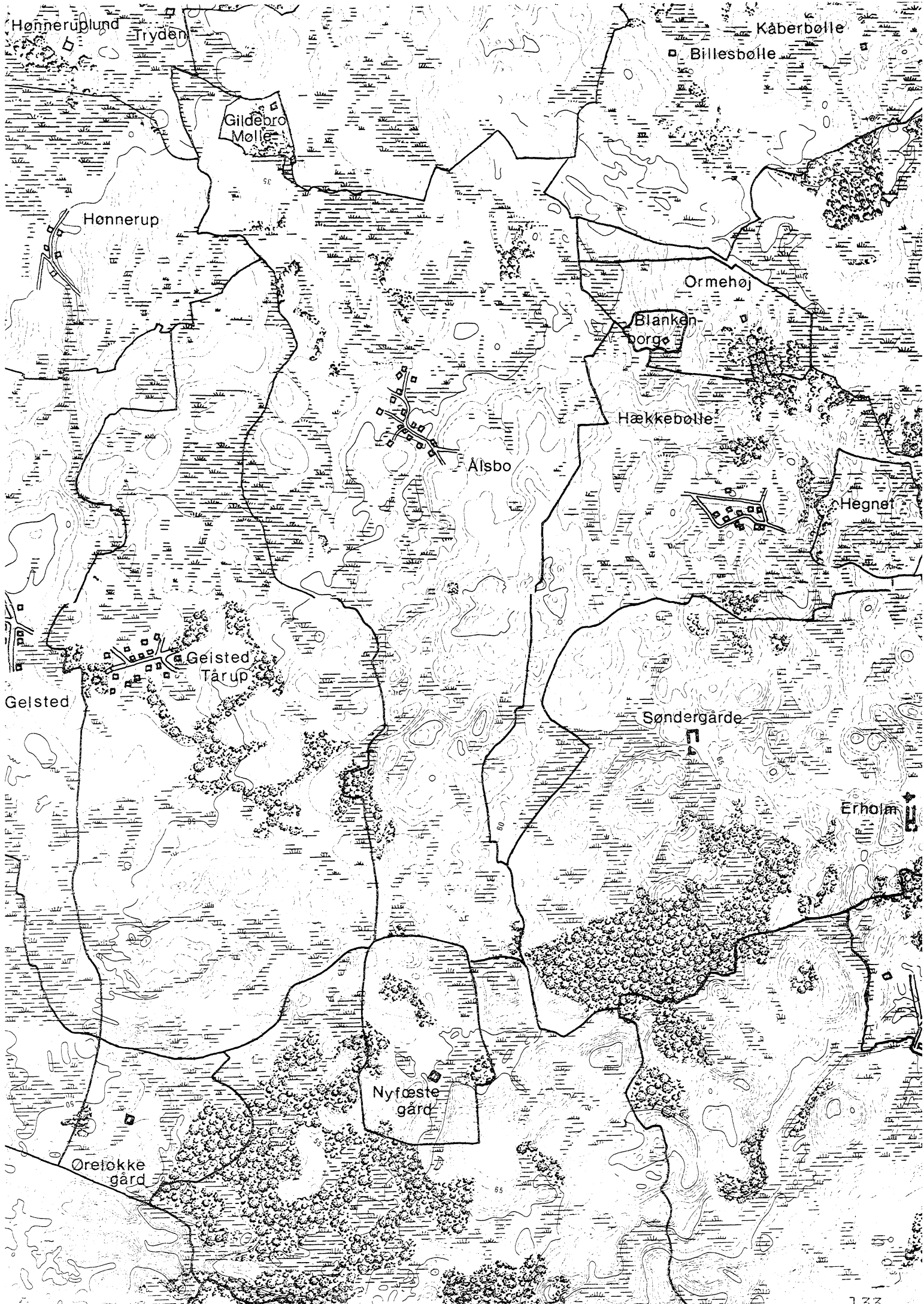
116

a 24-19

24. November 1911

Høneruplund

Tryden

Kåberbølle

Billesbølle

Gildebro
Mølle

Hønerup

Ornehøj

Blanken
borg

Hækkebølle

Alsbo

Hegner

Geisted
Tårup

Gelsted

Søndergårde

Erholm

Nyfæste
gård

Ørefokke
gård

SKYDEBJERG

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Skydebjerg
-----------------	-----------------------	-------------------------	----------------------------

Navn: Skydebjerg	Navnetype: -bjerg
----------------------------	-----------------------------

Bemærkninger:

Skydebjerg er nævnt første gang 1393, formen SCHYDEBYERGH. Forleddet er muligvis navneordet, gl'da SKIUT, som betyder fremspring. Efterleddet er bjerg, gl'da BIARGH, det almindelige ord i ældre tid for naturlig forhøjning, nu afløst af banke.

Anlægstype: Adelby m. kirke	Anlæggelsestidspunkt: o. overgangen mellem vikingetid og middelalder.
---------------------------------------	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

1940 plantedes en kongeeg i Skydebjerg. I Skydebjerg sogn fødtes 1798 præsten Hans Agerbek, 1821 biavleren A.C. Andersen.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Skydebjerg
----------	----------------	------------------	---------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Vejklungeby.

Gårdene ligger uregelmæssigt fordelt i byen med huse iblandt. Præstegården ligger i den sydøstlige del af byen ved siden af kirken. Vejsystemet er kompliceret med flere større "indfaldsveje" og mange små forgreninger.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby   agerorientering   skovorientering   åorientering
 randby   engorientering   kystorientering

c. Udskiftning

år: 1784   figur: Stærkt uregelmæssig.

d. Udflytning 2

- ved udskiftningen   2
 efter udskiftningen   ca. 5

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: tovangsbrug

rotation: 4/4

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet/Vissenbjerg domineres af uregelmæssige morænebakker, omgivet af ekstra marg. afvandingsløb.

jordbund: Moræneler med smeltevandssand og -grus og -ler samt ferskvandstørve og -dynd.

naturlig afgrænsning:

- overvejende
 overvejende   med større indhold af
 blandingsøkonomi med Agerjord, engjord og en smule skov.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Skydebjerg
----------	----------------	------------------	---------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Ca. 50% af gårdene er flyttet ud. Vej- og toftesystemet er blevet stærkt reguleret. Der er blevet bygget mange huse på de udflyttede gårdes tofter.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del bevaret.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Større eng- og mosearealer bevaret øst og vest for Skydebjerg.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Skydebjerg
----------	----------------	------------------	---------------------

STATISTIK

Areal: Skydebjerg, Gavnby og Tårup: 1089 ha, heraf opdyrket 1688: 45%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	incl. 1844 Gavnby og Tårup		1903		
	126 ⁴⁾	108 ⁴⁾	161				
Bebyggelsesenheder:							
		1600	1664	1688	1774	1844	1903 ¹
Gårde:		14 *	16*	17	17*	26	22
Huse:		7 ☒	11☒		31☒		
Huse m/ jord:				1☒		49☒	44
Huse u/ jord:				13		6	40
I alt:		21	27	31	48	81	106
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(40)	1664	2	6	7	8,4		
(53)	1688	4	10	3	6,4		
(58)	1844	17	8	1	4,2		
(55)	1903	13	6	3	4,7		
Folketal:							
		1787	1845	2	1901 3		
	Voksne:	134	370	350			
	Børn:	141	202	201			
	I alt:	275	572	551			

1. Incl. Gavnby. 2. Incl. Tårup og folketallet er iøvrigt usikkert.
3. Usikkert. 4. Excl. Tårup og Gavnby: 1684 ialt 30 tdr.htk, 1664: ialt 139
23 tdr. htk.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Skydebjerg
----------	----------------	------------------	---------------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	4		7	8			5	3 ⁸
1844	22	52					4	3
incl. 1903 Gavnbjy	22	84						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 1089 ha store ejerlav (incl. Gavnbjy og Skydebjerg Torp) var kun opdyrket 45% i 1688. Skydebjerg havde da tovangsbrug i 4 vange og takseredes som følge af den ekstensive udnyttelse ret lavt til 138 tdr. htk. (incl. Gavnbjy og Torp) i 1684 mod 161 tdr. i 1844. Fra det oprindeligt meget store ejerlav er senere udflyttet og udparcelleret Årup, Torp, Gavnbjy og Seby. Den sidstnævnte omtales i to gange omkring 1400 men synes herefter nedlagt. Torp og Gavnbjy forblev knyttet til Skydebjergs dyrkningsfællesskab. Gavnbjy er et oprindeligt Gammelby-navn og vidner måske om Skydebjergs tidligere placering.

Skydebjerg er uregelmæssigt udskiftet i 1784 og siden er 8 gårde udflyttet. I 1393 omtales en væbner Iver Finsen af Skydebjerg. Der er muligvis bevaret et voldsted i byen. I 1520 lå størsteparten af byen under Iversnæs (Wedellsborg), nemlig 7 gårde og Skydebjerg Mølle (mølleskyld på 18 tdr.) Ved arvedelingen dette år fordeltes godset i tre arveparter. Dalum Kloster ejede i 1533 en enkelt gård, medens kronen under Hagenskovlen i 1583 havde ialt 7 gårde, incl. gårde i Gavnbjy og Torpe. Af disse gårde synes 5 at have været selvejergårde. I 1664 var kronens andel 11 gårde (incl. 4 selvejergårde og præstegården) samt 8 huse, medens adelen tilsammen kun ejede 5 gårde, 2 huse og møllen. Skydebjerg Torp hørte da til Søndergårde, medens de 2 gårde i Gavnbjy lå til Hagenskov. I 1764 var stort set hele ejerlavet samlet under ryttergodset. Ved auktionen dette år bortskødedes 15 gårde (heraf 1 selvejergård), møllen samt 12 huse i Skydebjerg. Endvidere Skydebjerg Torp (2 gårde og 1 hus) og Gavnbjy (2 gårde og 1 hus). Af ryttergodset havde Erholm i 1773 erhvervet 3 gårde og møllen. Endnu i 1844 bevarede Erholm dette gods, men i 1903 var overgangen til selveje afsluttet.

Gavnbjy synes i 1583 at have bestået af 4 gårde (alle selvejere?), men omkring 1600 var der kun 2 gårde og dette antal bibeholdtes herefter. I 1667 hedder det, at der tidligere er afbrudt 1 gård i Gamby. Formentlig er der tale om gårdsammenlægninger. Antallet af gårde synes svagt stigende i 1600-tallet. Det fremgår netop i 1664, at der i byen fandtes 2 småbrug á 1 td. htk. Formentlig er disse år 1600 blevet regnet for huse. I forbindelse med overgangen til selveje stiger gårdtallet i normalt omfang frem til 1844, men herefter indtræder tilbagegang. Hus- og befolkningstallets vækst er ligeledes af markant omfang i det 19. årh.

Gårdene var i 1684 af normal størrelse. Byen synes aldrig egaliseret.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Skydebjerg
----------	----------------	------------------	---------------------

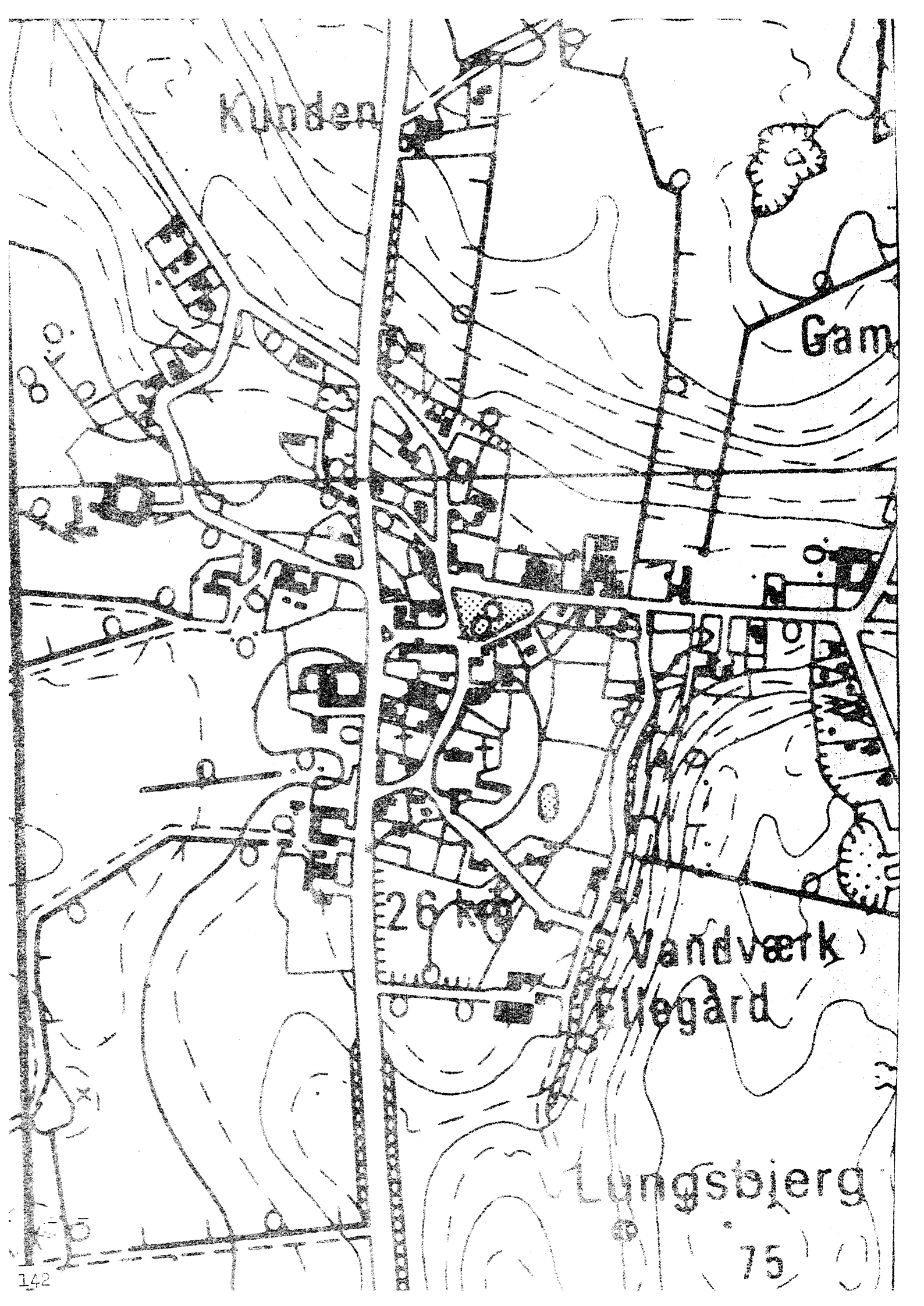
Sammenfattende vurdering: Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

- 1) Anlægstype. Den store kirke-adelby af vikingetidnavnetypen -bjerg er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er den almindeligt forekommende vejklyngeby-type. Af det oprindeligt meget store ejerlav er senere udparcelleret en række mindre torpbebyggelser, hvoraf Seby atter er nedlagt. Gavnby (opr. "Gammelby") vidner måske om Skydebjergs tidligere placering. Den var i 1583 en lille landsby på 4 gårde, men svandt i 1600-tallet ind til 2 gårde.
- 2) Udviklingstype. Byen husede o. 1400 et væbnergods. Omkr. 1500 domineredes den af Iversnæs (Wedellsborg). I løbet af 1700-tallet samledes stort set hele ejerlavet under kronens ryttergods, hvorfra det bortauktioneredes i 1764. Overgangen til selveje ledsagedes af kraftig ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er delvist opløst og nybebygget.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret større eng- og mosearealer.
- 3) Særlige relikter: Kirken, et voldsted (?)
- 4) Arkæologiske interesser: Tomten af Seby, o. 5 frilagte gårdtomter.

Kunden

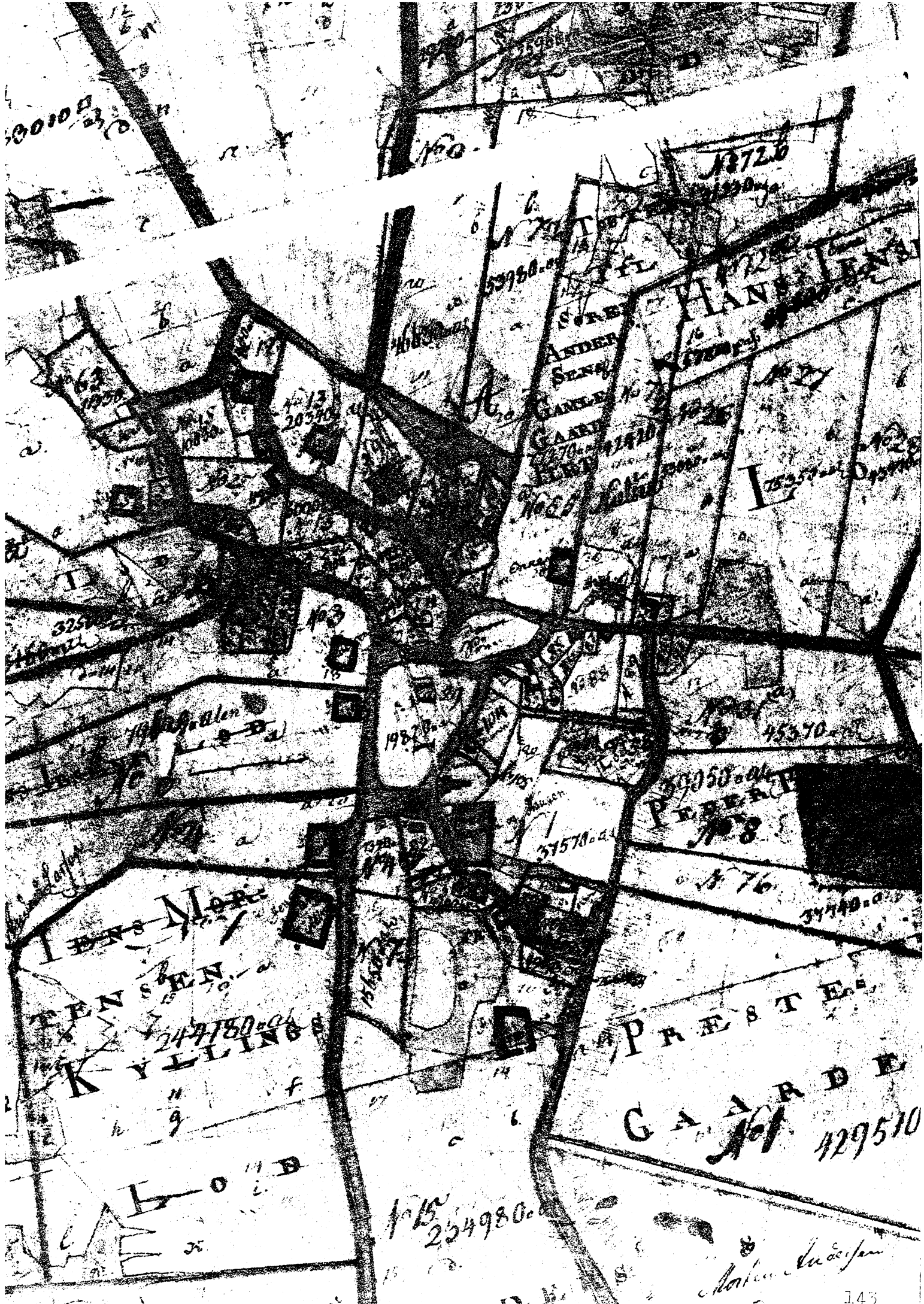
Gam

26

Vandværk
Løgård

Lungsbjerg

75

00000
230

160

18726

53950

SEREB
ANDER
SEN

PLANS

20370

GARDE
1870

15250

32500

19820

45370

PREST
1878

57570

1876

34440

TENSER

KYLINGS

PRAESTE

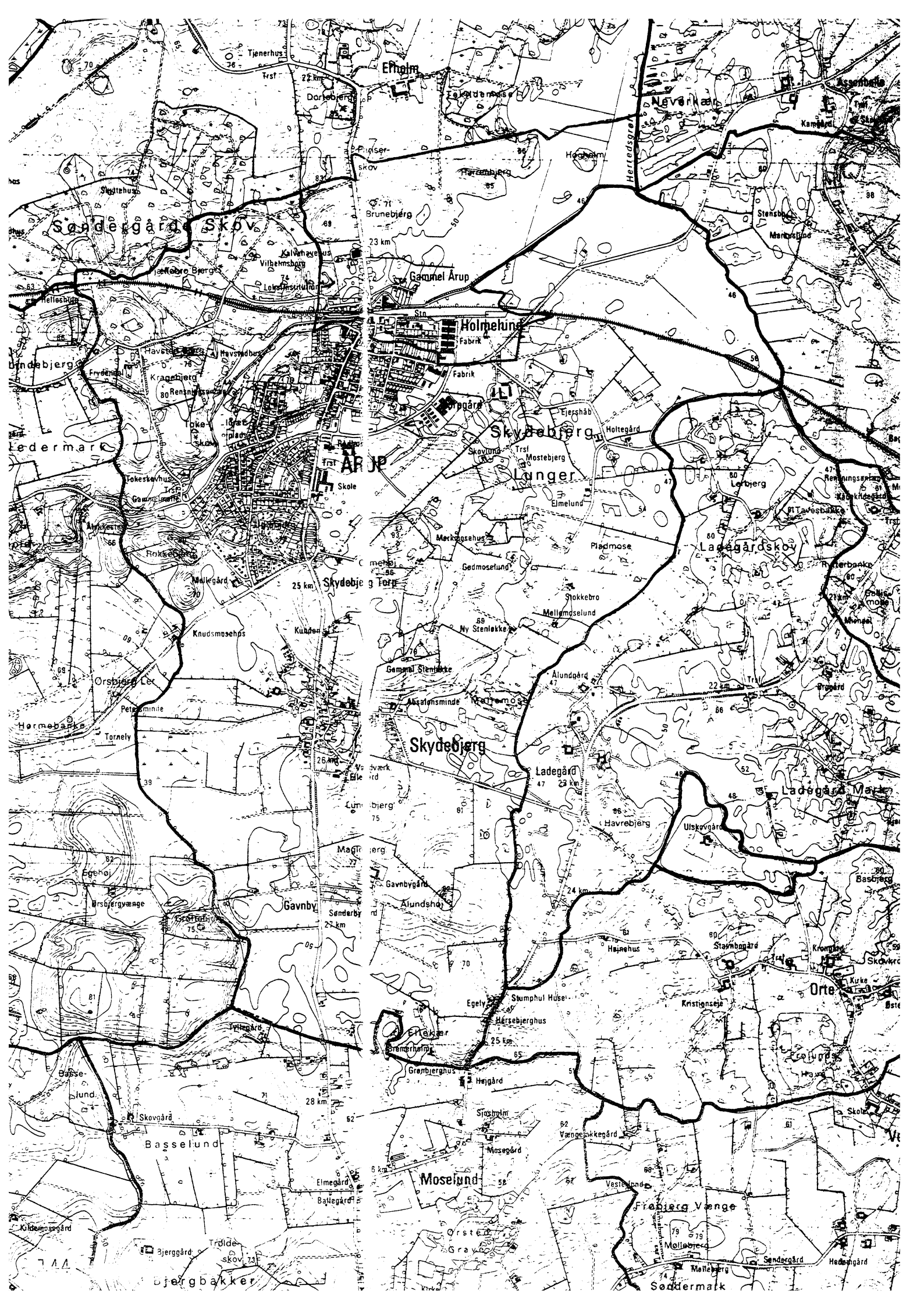
GARDE
429510

BOD

254980

Anten

Assenballe

Erholm

Arup

Skydebjerg

Ladegård

Orte

ÅRUP

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Skydebjerg
----------	----------------	------------------	---------------------

Navn: Årup	Navnetype: -Torp
-------------------	-------------------------

Bemærkninger:

Årup er nævnt første gang 1425 i formen ODORPP. Forleddet er navneordet, glda a, som betyder å. Efterleddet er torp, glda Thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Udflytterbebyggelse	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
--	--

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby.

Filialkirke oprettet i Årup 1905.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Skydebjerg
----------	----------------	------------------	---------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten ?
De tre gårde ligger tæt op til bygaden.

b. Placering i forhold til by-marken
 centralby   agerorientering   skovorientering   åorientering
 randby   engorientering   kystorientering
 Bebyggelsen er orienteret langs Brænde Å.

c. Udskiftning
år: ?   figur: Uregelmæssig

d. Udflytning
 ved udskiftningen
 efter udskiftningen   Alle gårde.

ØKONOMI

a. Vangesystem   driftssystem: tovangsbrug   rotation: 4/4
vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning
 landskabsform: Kuperet, Vissenbjerg, med ekstra marg. afvandingsløb mod S.
 jordbund: Moræneler med smeltevandssand og -grus samt mange små forekomster af ferskvandstørv og -dynd.
 naturlig afgrænsning:
 overvejende
 overvejende   med større indhold af
 blandingsøkonomi med agerjord, engjord og skov.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Skydebjerg
----------	----------------	------------------	---------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Ingen gårde tilbage i byen, som er fuldt udbygget som stationsby.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Skydebjerg
----------	----------------	------------------	---------------------

STATISTIK

Areal: 158 ha, heraf opdyrket 1688: 29% ¹							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	27	11	21				
Bebyggelsesenheder:							
		1600	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		6	3	3	2	2	8
Huse:			1		2		
Huse m/ jord:						3	39
Huse u/ jord:				2			88
I alt:		6	4	5	4	5	135
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(67)	1664		2	1	9,0		
(67)	1688	2	1		3,7		
(100)	1844	2			3,4		
(63)	1903	7		1	3,7		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	12	29	541			
	Børn:	8	21	267			
	I alt:	20	50	808			

1. Tallet er ikke korrekt fordi en del af det oprindelige ejerlav er lagt ind under Erholm hovedgård.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Skydebjerg
----------	----------------	------------------	---------------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			3	1				
1844							2	3
1903	6	118					2	9

Udviklingsbeskrivelse:

En del af Årups ejerlav blev i 1700-tallet lagt under Erholm, hvorfor den reelle opdyrkningsprocent i 1688 må have været lavere end 29%. Byen havde da tovangsbrug og takseredes meget lavt til 11 tdr. htk. i 1684. I 1664 takseredes ejerlavet for 9 svins olden. Årup er udflyttet og udparcelleret fra Skydebjerg. Nordøst for Årup vidner marknavn på Broby (1682) om en nedlagt bebyggelse ved broen over Brænde å. En Gammeltofte (nævnt i 1682) vidner om byens tidligere placering.

I 1442 erhvervede Otto Skinkel 1 gård i Årup. I 1511 omtales Årupgårdformentlig en lille væbnergård. Ved det store Iversnæs (Wedellsborg) skifte i 1520 fulgte gården (fra 1442?) Gyldensteens-delen. Under Hagenskov len hørte i 1583 2 selvejergårde. Begge var delt i to ved år 1500, men samledes atter inden 1664, hvor begge var fæstegårde. I 1641 havde kronen ved mageskifte erhvervet en 3. gård i Årup fra Hvidkilde. Efter en periode som adelsgods var byen i 1723 atter samlet under kronen, og i 1731 afhændedes byen til nabohovedgården Erholm, der i 1735 fik tilladelse til at lægge byen under Erholm. Gårdene skulle dog indrettes til husmandsbrug. I 1780'erne hedder det, at to af Årups 4 (!) gårde blev nedlagt ved kongelig bevilling og jorden lagt under Erholm. De to resterende gårde fik lov at bestå som bol på 1 td. htk. og hørte endnu under Erholm i 1903. Som følge af disse forandringer varierede gårdtallet i byen fra 3-6 i 1600-tallet, men faldt herefter til 2, der endog udflyttedes, hvorved byen opløstes fuldstændigt.

I løbet af det 19. årh. vokser Årup som stationsby til en bymæssig bebyggelse, hvilket ledsages af en kraftig befolkningsvækst.

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Årup	Sogn: Skydebjerg
----------	----------------	------------------	---------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse: Interesse: Stor interesse: Særlig interesse:

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

- 1) Anlægstype. Den lille udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er randplaceret i sit ejerlav og har åorientering. Bytomten var som følge af hovedgården Erholm ekspansion allerede halvt opløst o. 1800. I ejerlavet vidner en Gammeltofte om forgængerens placering, og marknavne på Broby om en nedlagt bebyggelse.
- 2) Udviklingstype. Byen husede o. 1500 et mindre væbnergods og domineredes iøvrigt i 1500-tallet af selvejergårde. Gårdtallet i byen flukturerer ualmindelig voldsomt. I 1731 samledes byen under nabo-godset Erholm, der inddrog en del af ejerlavet og nedlagde halvdelen af gårdene. I det 19. årh. har Årup udviklet sig som stationsby.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig anlægstype med adskillige udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Mindre interesse.

- 1) Bytomten er opløst og nybebygget.
- 2) Kulturlandskabet er præget af bymæssig bebyggelse.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: En Gammeltofte, tomten af Broby.

23 km

shohavevus

shop

distrikton

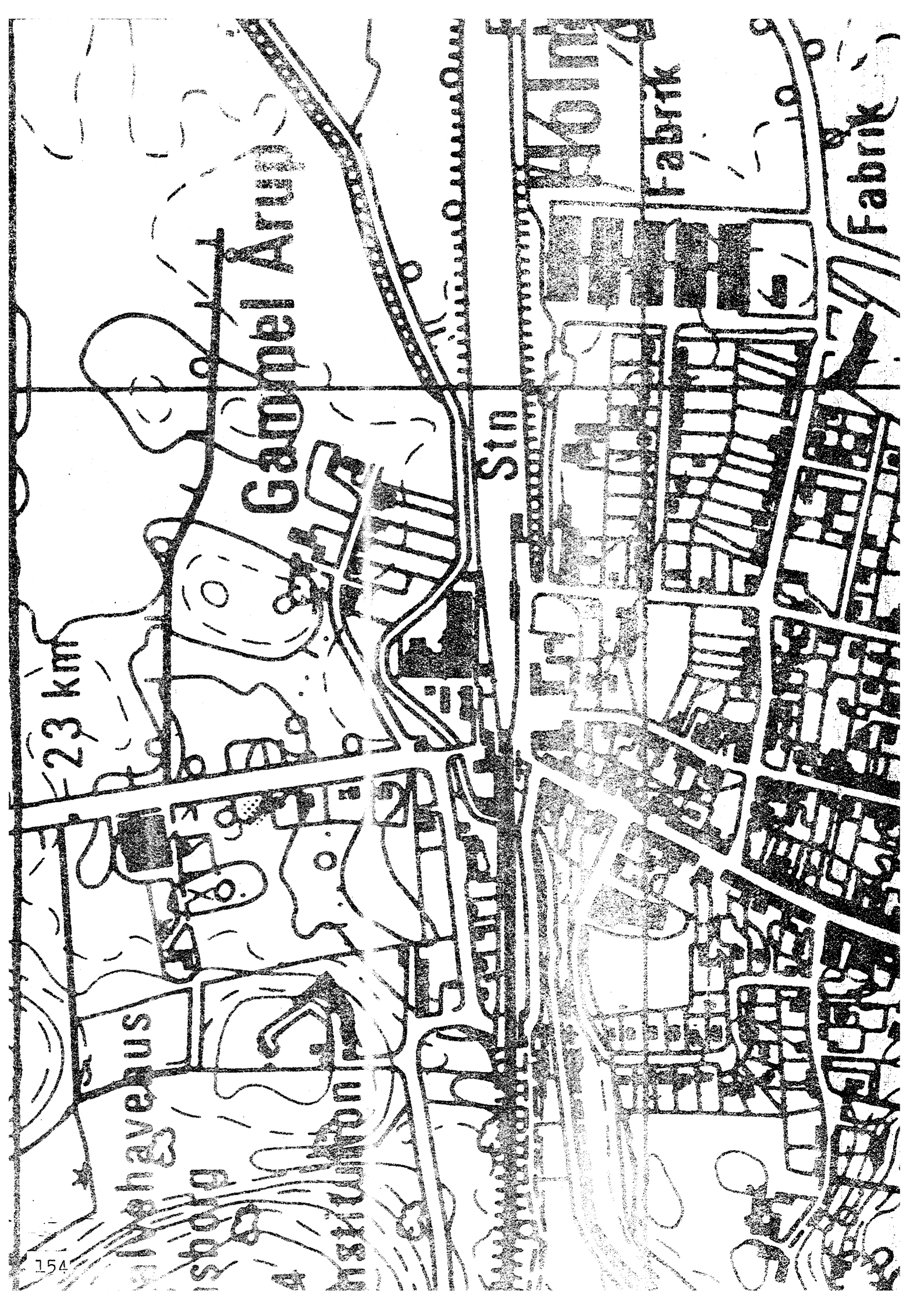
Gaonmel Arud

shifa

sin

Fabrik

Fabrik

Søndergårde

Eftolm

Næverlæbe

Søndergård Skov

Gammel Arup

Holmelund

Nedermark

ARUP

Skydebjerg

Langer

Ladegårdskov

Skydebjerg Torv

Skydebjerg

Ladegård

Gavnby

Orre

Søndergårde

Assensballe

Erholm

Arup

Skydebjerg

Ladegård

Orten

